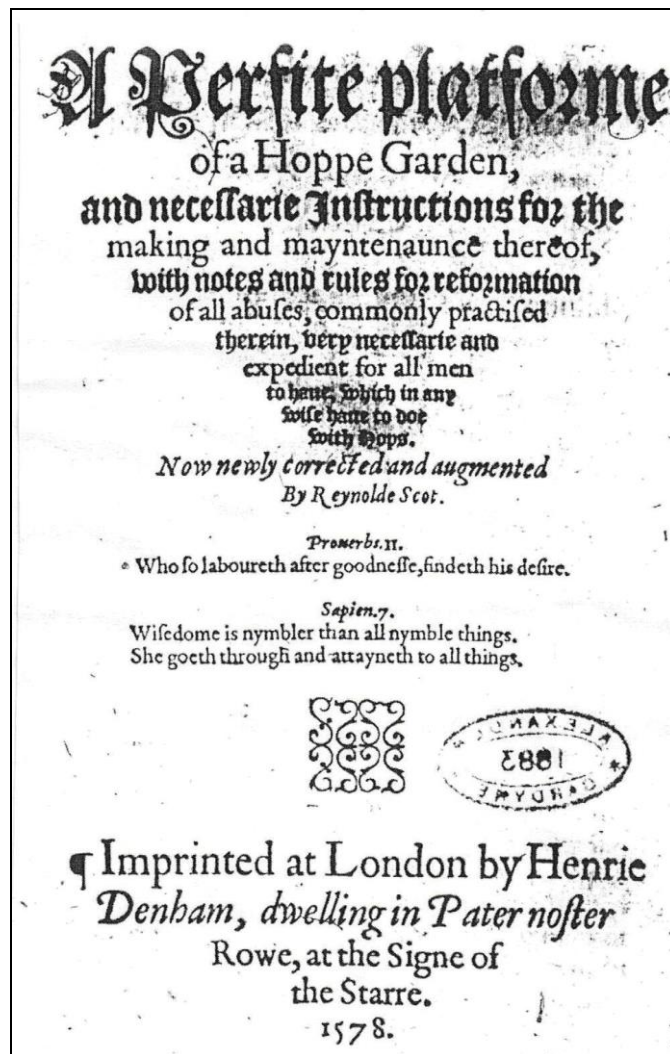

*Een bijdrage tot de geschiedenis van de
Vlaamse hoppeteelt*

REYNOLD SCOT EN DE POPERINGS HOPPETEELT

Een handleiding uit 1578

**Kristof Papin
Guido Vandermarliere**

Inleiding

‘De Keteniers’ zijn een feitelijke vereniging van mensen met een hart voor de hopcultuur. Ketenieren, zo schrijft De Bo in zijn ‘Idioticum’, is het zorgzaam drogen van de hop in de ‘hommelkete’ of droogkast. De ketenier werd echter ook geregeld bijgestaan door bezorgde kameraden die hem de nacht hielpen doorkomen met verhalen te vertellen, hun dorst te lessen en elkaar wat voor de gek te houden. Zij waren dan aan het ketenieren. En dat leek ons dus een goede naam voor onze vereniging.

Wij, ‘De Keteniers’, zien het als onze opdracht om de hopcultuur in zijn brede betekenis te herontdekken en levend te houden. Essentieel hierbij is natuurlijk het onderzoek en het bestuderen van die oude stoffige ‘pampieren’ om de geschiedenis van de hopteelt te kunnen documenteren.

Kristof Papin, mede auteur van dit boek verdiende zijn sporen in het hophonderzoek reeds met de publicatie van zijn uitgebreid artikel ‘De hophandel tijdens de middeleeuwen in Noord- en Midden-Europa (13° - 16° eeuw) in ‘Handelingen van de Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde van gent, Nieuwe reeks, deel LVIII, 2004, p. 105 – 146.

Nu gaat hij in het eerste deel van dit boek verder in op hopteelt en handel in de troebele tijden van de tweede helft van de 16de eeuw. Hij probeert een ‘plausibele’ uitleg te vinden waarom een ‘nobele’ Engelse schrijver; Sir Reynold Scot, het nodig vond om in 1574 een boek te schrijven over de hopteelt in Poperinge.

Guido Vandermarliere nam de vertaling van het boekje met als titel ‘*A perfite platform of a Hoppe Garden*’ voor zijn rekening. De Keteniers publiceerden vorig jaar van zijn hand het werk: ‘De Kroniek van de Poperingse hopteelt 1800 – 1850’ en dit jaar het vervolg hierop over de periode 1850 – 1868. De vertaling van Scots boek was geen sinecure. Het gewone woordenboek Engels – Nederlands volstond geregeld niet om een zinswending juist te interpreteren. Deze vertaling ging dan ook langzaam vooruit maar al bij al was het dubbel en dik de moeite waard. We kregen een heel goed en gedetailleerd zicht op de toen gangbare teeltwijze, die voor de moderne hopboer som erg herkenbaar is maar soms ook heel vreemd aandoet.

Dit boek werd het standaardboek voor de Engelse hopteelt zodat Reynold Scot ook wel de vader van de Engelse hopteelt wordt genoemd. Deze vertaling van ‘*A perfite platform of a Hoppe Garden*’ toont alleszins aan dat het de Poperingenaars waren die de Engelsen leerden hop kweken. En de Engelsen leerden het de Amerikanen en de Australiërs.

Kortom, eigenlijk leerde meer dan de helft van de wereld hop kweken aan de Poperingenaars. Een betere reden om dit boek in vertaling uit te geven hadden we niet nodig.

Guido Vandermarliere

Dit is een uitgave van **De Keteniers** – September 2006

Onderzoek en teksten: Kristof Papin en Guido Vandermarliere
Ontwerp kaft en vormgeving: Annemie Declerck

Druk: Sneldruk Deleye- Maloulaan 35 - 8900 Ieper

De hopteelt- en handel in Poperinge in de tweede helft van de 16de eeuw

Kristof Papin

Over de aard van de hopteelt doen nogal wat verkeerde veronderstellingen de ronde in de wetenschappelijke literatuur. Dit heeft hoofdzakelijk te maken omdat de auteurs geen zicht hebben over de opkomst van de hopteelt. Wij hebben voor de 15de en vooral de 16de eeuw de bronnen die betrekking hebben tot Poperinge op dit punt grondig bestudeerd.

Die stad was zeker in het laatste kwart van 16de eeuw toonaangevend. Er werd enorm veel hoppe die er geteeld werd, geëxporteerd voornamelijk naar Engeland en de methode van teelt en bewerking van de hoppe die er werd gebruikt, werd in Engelse publicaties op het eind van de 16de eeuw als toonaangevend beschouwd en als hét na te volgen voorbeeld voorgehouden.

Alhoewel dit buiten ons betoog hier valt moeten we toch enige gegevens vermelden die de opkomst van de hopteelt in Vlaanderen situeert voor de 16de eeuw. Het is intussen een uitgemaakte zaak dat de hoppe aanvankelijk uit de Duitse Staten en het gebied van de Duitse Hanze kwam¹. Een eerste handelsvermelding vinden we in 1252 in de tol van Damme en in 1257 is er de eerste maal sprake van een hoptiende in Ruiselede die geruild wordt en in handen komt van de Sint-Bertijnsabdij van Sint-Omaars. Niet toevallig zijn zij tevens de wereldlijke heren van Poperinge. Tijdens de 14de eeuw zijn er losse vermeldingen waaruit terdege blijkt dat hop werd gebruikt in Vlaanderen doch enige statistische gegevens hieromtrent zijn zeldzaam. In het Brugse Sint-Janshospitaal en de Potterie werd zeker vanaf 1332 gruit en hoppe aangekocht dat gebruikt werd in het brouwproces. Een studie hieromtrent heeft aangetoond dat vanaf 1426 er nog uitsluitend hoppe werd gebruikt. Dat is een gegeven dat in gans Vlaanderen terug te vinden is. Vanaf het begin van de 15de eeuw doet de hoppe een enorme opmars en ziet men de taksen op inlands gebrouwen hoptieren opduiken (Ieper vanaf 1406) en reglementering (Kasslerij Ieper 1422). De gegevens over de handel in hoppe worden dan zeer omvangrijk en tonen een gestage, zelfs explosieve groei aan.

Gezien het belang van de akte uit 1257 niet kan onderschat worden, voegen we hier deze akte, als illustratie in. Deze akte is momenteel te vinden in het Rijksarchief van Brugge onder de rubriek van het 'fonds d'Hoop'. De akte werd gepubliceerd in het:

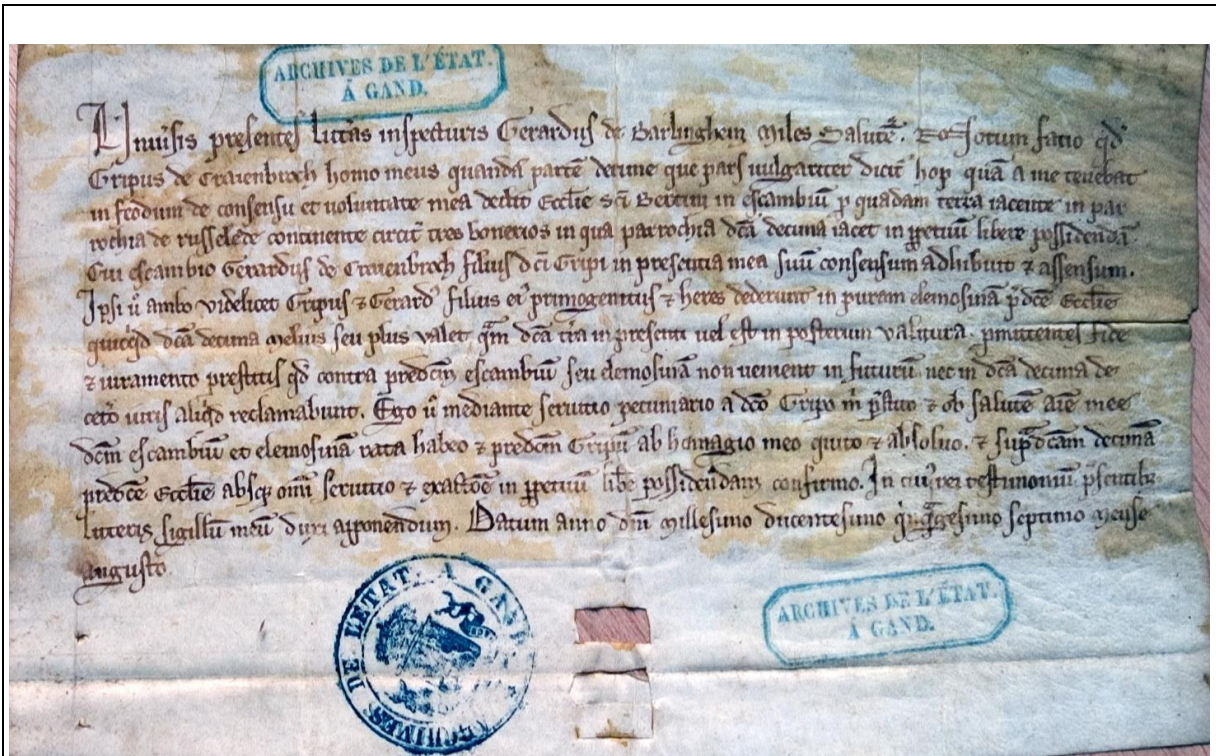
Cartularium – recueil des chartes du prieuré de Saint-Bertin, a Poperinghe et de ses dépendances a Bas-Warneton et a Couckelaere – déposées aux archives de l'état a Gand – edidit F – H d'Hoop – uitg. Bruges imprimé chez Vandecasteele-Werbrouck – 1870.

Deze akte maakte eertijds deel uit van het archief van de proostdij van de abdij van Sint-Omaars van Poperinge.

*Met deze akte laat de heer **Gerard de Barlinghem** weten, dat tot zijn tevredenheid, **Gripus de Craienbroch** een deel van de hoptienden aan de Sint-Bertinuskerk gegeven heeft, die hij in leen had, in ruil voor drie bunders grond, gelegen in de parochie van **Ruyselede**.*

Waarschijnlijk betrof het hier Poperingse hoptienden die aan de Sint-Bertinusabdij of misschien wel aan de Sint-Bertinuskerk te Poperinge gegeven werden. Dit is dan het oudste bewijs van hopteelt in Poperinge.

¹ Kristof Papin, De hophandel tijdens de middeleeuwen in Noord- en Midden-Europa (13de-16de eeuw), in: Handelingen van de Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde van Gent, nieuwe reeks, deel LVIII, 2004, p.105-146.

We geven hieronder deze Latijnse akte integraal:

Universis presentes litteras inspactoris, Gerardus de Barlinghem, miles, salutem
 Notum facio, quod Gripus de Craienbroch, home meus, quandam **partem decime, que pars vulgariter dicitur HOP**, quam a me tenebat in feodum, de consensu et voluntate mea dedit **ecclesie sancti Bertini** in excambium pro quadam terra jacente in parrochia de Russelede, continente circiter tres bonerios, in qua parrochia dicta decima jacet, in perpetuum libere possidendam.
 Cui escambio Gerardus de Craienbroch, filius dicti Gripi, in presentia mea suum consensum adhibuit et assensum. Ipsi vero ambo, videlicet Gripus et Gerardus, lilius ejus primogenitus et heres, dederunt in puram elemosinam predictae ecclesie quicquid dicta decima melius seu plus valet quam dicta terra in presenti, vel est in posterum valitura; promittentes fide et juramento prestitis, quod contra predictum escambium seu elemosinam non venient in futurum, nec in dicta decima de cetero juris aliquid reclamabunt.
 Ego vero mediante servitio pecunioario a dicto Gripo michi prestito et ob solutem anime mee dictum excambium et elemosinam ratahabeo, et predictum Gripum ab homagio meo quito et absolvo, et supradictam decmam predictae ecclesie absque omni servito et exactione in perpetuum libere possidendam confirmo.
 Hominibus meis presentibus, videlicet: Petro de Briele, ballivo meo, Joanne de Walle, Roberto filio Symonis, Gosino filio Woite, Roberto filio Woite, Voitino Grepenare.
 In cujus rei testimonium presentibus litteris sigillum meum duxi apponendum.
 Datum anno domini millesimo ducentesimo quinquagesimo septimo, mense septembri.

En nu terug naar ons hoofdartikel.

De opkomst, groei en bloei van de hopteelt in de 15de-16de eeuw in Poperinge en omstreken.

We willen in deze bijdrage enkele misverstanden uit de wereld helpen. Gezien bovenstaande argumenten m.b.t. Poperinge gaan we ons op deze stad richten. Doorheen de 17de tot 20 e eeuw is de stad, toch voor wat Vlaanderen betreft, steeds toonaangevend geweest in de hopteelt.

In een vorige bijdrage hebben wij reeds aangetoond hoe de hoppe als bewaarmiddel in bier slechts vrij laat in Vlaanderen ingang vond. De exclusiviteit die de heren van Gruuthuuse hadden op de verkoop van de gruit heeft lange tijd gezorgd dat het hopteelt, dat zwaar werd getaxeerd, slechts moeizaam zijn ingang vond in Vlaanderen en zeker niet als een massaproduct kon worden beschouwd. Tal van factoren hebben hierin verandering gebracht.

Nogal wat auteurs stellen dat de hopteelt een zeer kapitaalsintensieve teelt was. Dit is voor wat betreft de 15de, 16de en een deel van de 17de eeuw geen waar.

Het traditionele beeld dat we op vandaag hebben van de hopteelt met het stakenveld is inderdaad zeer kapitaalsintensief. Toch is dit systeem niet steeds in gebruik geweest.

De eerste gegevens voor Vlaanderen die we hebben spreken **over hommelpitten**.

In gravures in het boek van Reynold Scott uit 1574 wordt deze hommelpit getoond. Er was geen zware investering mee gemoeid aangezien de hoogte van de gebruikte staken amper een tweetal meter was, in tegenstelling tot het 6 meter hoge stakenveld.

In een hommelpit dat eigenlijk geen put was, maar een bergje met een gevlochten mand rondom, werden drie staken geplant waaraan per staak drie planten werden geplant.

Het onderhoud, planten en oogsten vergde weinig of geen gespecialiseerd materiaal.

Voor Poperinge hebben we via steekproeven gepoogd hoppevelden te duiden.

Men heeft het steeds over *hommelhof* of *hommelhoveken*.

Het suffix *-hof* duidt taalkundig op een tuin en dat wordt bevestigd door de ligging doorheen de 16de eeuw van de hommelhoven. We deden meerdere steekproeven.

De halmen, zijnde de akten van koop door de schepenen van de stad in hun functie van oorkondes van vrijwillige rechtspraak opgemaakte akten, zijn vanaf 1556 in vrijwel doorlopende reeks bewaard.

Het register voor de jaren 1556 – 1569 telt enkele tientallen referenties naar de hoppe.

Verschillende hommelhoven zijn er het voorwerp van verkoop of worden vermeldt als *aangelande* van een ander verkocht goed. Daardoor kunnen we de percelen traceren.

Op één uitzondering na bevinden ze zich allemaal in het stadscentrum.

Nochtans hadden de schepenen naast het eigenlijke stadscentrum ook het omliggende platteland onder hun bevoegdheid. De akten in het register hebben dan ook betrekking op zowel verkopen intra als extra-muros alhoewel deze term niet letterlijk mag genomen worden gezien de stad nooit geen omwalling of vestingmuren heeft gekend.

Extra-muros worden stukken grond of huizen in de verschillende hoeken van het grondgebied genoemd: Haghebaerhoek, Lyssenthoek, Eikhoeck,...

De hoppevelden lagen dus niet buiten de stad, maar net binnen de stad. Geen enkele grote straatnaam ontbreekt: Overdam, Gervelgatstraat (Veurnestraat), Werf, Mesenstraat (Prof. Dewulfstraat), Watoustraat, Peperstraat, Ieperstraat, Kouter, Kasselstraat, Bruggestraat. Bovendien gaat het steeds om zeer kleine oppervlaktes waarvan enkele dan nog danig verdeeld zijn door verschillende opeenvolgende erfenissen dat de oppervlaktes soms

onbeduidend zijn: 21 roeden aan de Overdam, 94 roeden aan de Overdam, 50 roeden aan de Watoustraat en in de Casselstraat...

De akten van gemene rechtspraak geven ons gelukkig nog bijkomende inlichtingen.

In de periode 1556-1569 hebben we melding van een *hommelkeite* in de Gervelgatstraat, een deel van een *hommelast* in de Eekhoek en een *keete* in de Ieperstraat.

Deze keten waren de gebouwtjes waarin men de hopbellen droogde vooraleer ze te verpakken en te vervoeren naar de eindgebruiker.

Maar bijzonder interessant is de melding die ons wijst op de productieaard. Meestal houdt de scribeur zich bij de neutrale vermelding van hommelhoven, maar in de Mesenstraat staat een hommelhoveken *metten persen*.

Een andere melding hebben we in een veld van 50 roeden in de Casselstraat met zijn hommelpersen. Op de Overdam wordt in een hopveld van 21 roeden ‘*gereserveert de hommelpersen ende de groene hommele*’ wat niet uitzonderlijk is gezien de verkoop plaatsvond op 13 september 1563, midden in de plukperiode van de hoppe.

In de Ieperstraat vermeld men zelfs de *hommelbloock*, wat wijst op de hommelpitten, dus het nog oude systeem.

Hoppe was veel geld waard. Bij verschillende verkopen van huizen of gronden – die niets met hoppe te maken hadden – wordt het als een deel van de betaling vermeldt.

Ende aldaer plach groote handel van hoppe te wesen (met dank aan Guicciardini)

Als we de Italiaanse reiziger Luigi Guicciardini mogen geloven dan was het stadje Poperinge in de tweede helft van de 16de eeuw dé plaats bij uitstek voor de hopteelt.

In zijn beschrijving die hij maakt bij een bezoek ca. 1565 aan de stad vermeldt hij bijna met enige trots dat de teelt van de hoppe deze in Henegouwen fel overtrof, nochtans een streek waar behoorlijk wat hoppe werd gekweekt.

Het historisch onderzoek op vandaag staat bijlange niet ver genoeg om een wetenschappelijk verantwoord antwoord te geven op deze uitlating van de 16de eeuwse – anders wel goed geïnformeerde - Guicciardini.

deren.

317

logen soo bedorven en ontjelt/ende soo kleyn
van hupsen ghemaect/datse haer selven niet
meer ghelijck en is.

Poperinghe is twee mylen van **Upre**/ende
drie van **Cassel**; het is een fraey stedeken/hoe
wel kleyn/met een seer schoone kercke/het
heeft in **April** een groote jaermarckt van alle
dinghen. Hier worden laeckenen ende andere
koopgoeden ghemaect. Ter tijdt als ick dit
boeck volmaecte/ soo is deser stede een groot
ongheluck toeghekomen in het jaer 1563 op
den derden **Pinxter** dach/want de bzant daer
in gheraecht zijnde / heeft by nae de gantsche
blecke afghebrandt/win dan in twee uren/tot
groote schade der inwoonderē: maer de kere-
ke werdt seer wonderlijck behouden. Deser
brandt schijnt dies te wonderbaerlijcker/ ont
dat vijftich jaren te voozen effen op den sel-
ven dagh/ oock eenen sulcken ongheballighen
brandt ter selver stede was gheschiedt.

Poperinghe
afghebrandt
in het jaer
1563.

Byv. [Poperinghe plach op te leveren een
menichte van **Bapen** tot voeringhe: ende al-
daer plach grootē handel van **Hoppe** te wesen:
het hadde wel drie **Brochkercken** en een **Gast-
huys**/ met schoon ghebouw van hupsen en sier-
lijcke straten. Zy houden haer jaermarckt in
April. In het jaer 1382 oock mede al in brandt
geraecte / door de **Fransouzen** die **Louijs** van
Male te hulpe quamen / als zy twee jaren daer
te voozen die van **Upre** hulpe ghedaen hadden/
hare factie toestaende.]

Poperinghe
afghebrandt
door de
Fransouzen.

Twee mylen van Poperinghe en drie van Belle.

De tekst die Luigi over Poperinge publiceerde.

In de Poperingse archieven vindt men wel behoorlijk wat vermeldingen van de hopteelt maar op het eerste zicht toch niet van die aard om Poperinge op het hoogste schavot te plaatsen van de West-Europese hopteelt. Het onderzoek naar de hopteelt heeft de laatste jaren evenwel een nieuwe stimulans gekregen en misschien is het de hoogste tijd om ook dit raadsel aan een kritisch onderzoek te onderwerpen.

De vroegste geschiedenis van de hopteelt in de streek is weinig onderzocht. Vast staat het dat in de Ieperse costumen reeds in 1504 een vermelding opduikt van hommelen². Dat wijst er wel degelijk op dat in de Ieperse kasselrij de hopteelt toen reeds ingeburgerd was, hetgeen bevestigd wordt door andere gegevens, o.a. uit de stadsrekening waar vanaf 1406 een belasting op ter plaatse gebrouwen hobbier wordt geïnd. De grote groei van de plaatselijke productie tegenover de importbieren wijst op het groeiend belang van de hop.

Reynold Scotts ‘a perfite platform’

Bovendien hebben we het eerste werk over de hopteelt dat voor het eerst verschijnt in 1574 en reeds in 1578 een herdruk kent van de hand van Reynold Scot getiteld ‘*a perfite platform of a hoppe garden*’. Ook die man is een nobele onbekende en zijn werk is onbestudeerd gebleven. Dat is vreemd gezien er een gans leger agrarisch-historici rondloopt. Het werk van Scot werd zoals u al kunt raden niet in Vlaanderen, maar in Engeland uitgegeven, maar kende geen vervolg. Vanaf dan was de interesse voor dergelijk werk blijkbaar terug sterk gemilderd. Vreemd of toch niet?

Na behoorlijk wat spuurwerk konden we Reynold (of Reginald) Scot genealogisch kaderen³. Hij werd ca. 1538 geboren in een familie uit de regio Kent – hopstreek bij uitstek in Engeland – en overleed er in 1599. Hij studeerde er aan de *Oxford University* maar maakte er zijn studies niet af en publiceerde naast zijn hopboekje in 1574 in 1584 zijn tweede en laatste werk ‘*Discovery of Witchcraft*’. In dat werk getuigt de auteur van zijn ongeloof voor alles wat met hekserij te maken had en hij wijst met een beschuldigende vinger naar de Rooms-Katholieke Kerk die volgens hem hekserij had ‘uitgevonden’. De Engelse koning James I verbood het werk in 1603 en beval alle exemplaren te laten verbranden, wat gebeurde. De eerste uitgave is een absolute rariteit maar er volgde gelukkig al in 1650 een eerste heruitgave. Het boek is naar het schijnt een gezocht item in hekserijenkringen in Engeland.

Reginald Scot is lange tijd aanzien geweest als een landbouwer uit de regio van Kent, maar genealogisch onderzoek wees uit dat de man een telg is van de belangrijke familie van Scott's Hall die talrijke *sir*'s voortbracht en actief was in 's lands bestuur. Ook hij oefende verschillende officiële taken uit en was zelfs éénmaal parlamentslid in het Engelse lagerhuis. Is het via zijn oom sir Reginald Scot, die kapitein was van Kales (een Engelse enclave in Frankrijk), dat hij in contact kwam met de in die tijd zeer lucratieve hophandel? Aangezien deze haven een belangrijke haven was in de export van hoppe uit de streek van Poperinge naar Engeland zou dat alvast niet toevallig zijn. In zijn werk haalt Reynold Scot overigens het Poperingse voorbeeld aan als hét schoolvoorbeeld van hoe hoppe moest gekweekt worden. Wel ergert hij zich aan de betweterigheid van de Vlamingen in Zuid-Engeland die de Engelsen hun methodes wilden opdringen. Men wil ons zelfs naar Poperinge zenden om hun voorbeeld te volgen. Het voorbeeld volgen ze inderdaad. De doelstelling van het werk is duidelijk: de lucratieve hopteelt bevorderen in Engeland om zo de import uit Vlaanderen te kunnen inperken. De steeds weerkerende exportbeperkingen maakten het de Engelse hobbrouwers overigens in die periode verre van gemakkelijk.

Opvallend is wel dat de auteur zijn werk opdraagt aan sir William Lovelace, ook Serjeant Lovelace genoemd omwille van zijn titel van *serjeant-at-law*, een notoir edelman uit Bethersden uit de streek van Kent die zijn sporen had verdiend in de Nederlanden en door

² L. Gilliodts-van Severen, *Coutumes Ypres*, t.I, p.354.

³ Reginald Scot, *Discovery* (éd. Nicholson, pp. xv-xvii).

koning James I geridderd werd. Hij woonde afwisselend in Canterbury alwaar hij het oude klooster van de Minderbroeders had opgekocht en in Bethersden. Hij stierf reeds in 1576. De familie was grootgrondeigenaar in de streek en blijkens de introductie van het werk schreef Scott zijn werk vanuit zijn eigen ervaring en wilde hij advies geven aan de man aan wie hij het werk opdroeg om de opbrengst van zijn landerijen te verhogen. Was Scot misschien een soort van rentmeester bij die man of is zijn nederig taalgebruik misschien de aanduiding dat Scot leenman was van Lovelace? Het heeft er alle schijn van. Waar Scot de mosterd heeft gehaald leren we niet uit zijn werk. Hij neemt de Poperingse hopteelt als voorbeeld maar meldt niet of hij er ooit is geweest of hoe hij aan zijn kennis raakte, behalve dat zijn kennis die hij neerpent 'uit eigen ervaring' was. Had hij uit onze streek overgekomen landbouwers in dienst genomen die hem de knepen van het vak leerden? Dat lijkt bijna de enige mogelijkheid. Met de expulsie van andersgezinden zijn vanaf de tweede helft van de 16de eeuw vele honderden en duizenden Vlamingen naar Engeland gevlucht en nooit meer teruggekeerd. Daar zijn ze een nieuw leven begonnen. De kans dat één of meerdere Poperingse hopboeren Scot de knepen van het vak hebben geleerd is reëel. We weten welke families naar Engeland getrokken zijn maar wie precies verantwoordelijk is voor de kennisoverdracht, zal wel voor altijd een mysterie blijven. Eén van die mensen was George de Buckere die verbannen was uit de stad tijdens de godsdienststroeibelen. In het verbanningenregister van 1566-1568 wat werd aangelegd om de geconfisqueerde goederen te beheren van de bannelingen, zien we dat de man '*ung jardin a houblon contenant un livre de terre*' bezat gelegen in de St.-Jansparochie⁴. Franchois Rondel die gehuwd was met Magdeleene van Oistleene bezaten '*trois jardins a houblon*' in Poperinge die om dezelfde redenen waren geconfisqueerd⁵.

Poperingse hoppe

Laten we terugkeren naar ons hoofdonderwerp: de hoppe in Poperinge in de tweede helft van de 16de eeuw.

Nadat de hoppe in de streek tijdens de 15de eeuw zijn intrede had gedaan zou het duren tot de tweede helft van de 16de eeuw eer Poperingse hoppe echt op het voorplan kwam. Gegevens uit de Westeuropese hophandel wijzen inderdaad in een sterk overwicht van de teelt op Poperings grondgebied, of althans van wat men Poperingse hommelmel noemde.

We hebben enkele gegevens over de hopteelt. Vooreerst het reglement van 1573 dat zowel gedeeltelijk de hopteelt als de hophandel reglementeert. Maar dat was niet nieuw want reeds in de loop van de 16de eeuw en allicht vroeger was het de abdijs zelf die de hopwarandeerders in Poperinge benoemde. Dat die benoemingen voorkomen in de registers van de abdijs in Sint-Omaars zelf toont zeer duidelijk welk een belang de abdijs hechtte aan die benoemingen. Warandeerders waren de controleurs van de economie. Aangezien de hoppe, zijn kweek en handel onderhevig waren aan nogal wat fraudeleuze praktijken werd er waarschijnlijk op aansturen van de abdijs van Sint-Bertinus te Sint-Omaars die de wereldlijke heren waren van de stad Poperinge een nieuw reglement gemaakt die de hopteelt en –handel moest reglementeren. Alleen dat kon voorzien in een kwaliteitsproduct die de opkomende internationale concurrentie aankon. Want het is duidelijk dat de grote prijschommelingen van hoppe een gegeerd speculatief product hadden gemaakt waarmee veel geld gewonnen (maar ook soms verloren) werd. Dat er met de kwaliteit soms een loopje werd genomen, is duidelijk.

⁴ Archief Kasselrij Ieper, 1e reeks 375 f^o65r^o.

⁵ Archief Kasselrij Ieper, 1e reeks 375 f^o63v^o.

Té oude hoppe, slecht bewaard (in licht), verzaamd met water, slecht vervoer (veel hoppe werd nat bij scheepstransport), veel blad bij de bellen, waren maar enkele van de veel voorkomende klachten. Het reglement heeft hieraan pogen te verhelpen. Maar de internationale politieke situatie stak verder stokken in de wielen: er werd verschillende malen een verbod op de export van hoppe uitgevaardigd. Op 20 september 1567 verbood de hertogin van Parma nog hop uit te voeren door de mislukte oogt. Misbruiken waren er blijkbaar geweest want er werd eveneens bepaald at het verboden was de hop met iets anders te mengen (een courant gebruik om de hoppe zwaarder te maken) of iets anders dan hoppe te gebruiken zonder de toestemming van wetheren of geneesmeesters. Een tweede verbod op de export in 1576 deed de markt krimpen en de prijzen ineenstuiken. Er werd vanaf dan volop gesmokkeld naar Engeland. Een situatie die het de historicus op vandaag moeilijk maakt aan betrouwbaar cijfermateriaal te komen.

Het reglement van 1573 is zeer uitgebreid wat er ons duidelijk op attent maakt welk een belang de tijdgenoot aan de reglementering schonk. Dat het werd geïnspireerd door enkele eminente hophandelaren uit de stad zal wel niet vreemd geweest zijn. Het hamerde in alle gevallen zeer sterk op de kwaliteit en hoppe uit andere streken wilde men in alle gevallen bannen.

Dat cijfermateriaal halen we wat betreft voor Poperinge uit de briefwisseling van de handelaar Jacob Martens uit Sint-Winoksbergen⁶. De briefwisseling die onuitgegeven is en de periode 1572-1583 behelst, moet evenwel nog in zijn totaliteit verder onderzocht worden zodat we hier maar een eerste impressie kunnen geven. Hij dreef voornamelijk handel in Poperingse hoppe, maar tevens in Aalsterse en hoppe uit Henegouwen en zijn briefwisseling is vrij uniek in zijn soort. Daaruit leren we dat het inderdaad de Poperingse hoppe is die in het laatste deel van de 16de eeuw de markt heeft veroverd en een groter aandeel had dan de hoppe uit Henegouwen. Maar vanwaar dit overwicht? De godsdiensttroebelen vanaf 1566 hadden de stad geen goed gedaan en de economische gegevens waarover we beschikken zijn allesbehalve rooskleurig. Hetgeen we leren uit de gegevens over de hophandel wijzen net in de tegenovergestelde richting. Bevreemdend. Na 1585 zou de stad zich overigens in een economisch lamentabele positie hebben bevonden. Dat komt overeen met hetgeen we weten van Martens die vanaf 1582 een steeds groter wordende concurrentie voelde met hoppe die in Engeland ter plaatse werd gekweekt. Reynold Scots boek over de hoppe moet blijkbaar invloed hebben gehad. Martens agent in Londen kloeg er over dat er aldaar veel te veel plaatselijke hoppe werd aangeboden die sterk onder de prijs werd verkocht.

We deden een poging om de percelen waar hoppe werd gekweekt te traceren. Via de bewaard gebleven registers van halmen (verkopingen) of renten zou dit mogelijk moeten zijn. Maar ook dit valt lelijk tegen: we kunnen amper enkele tientallen hoppetuinen (van een hoppeveld was op het einde van de 16de eeuw nog geen sprake) in de Poperingse Keure terugvinden. Alleszins absoluut onvoldoende om de via de handelsgegevens bekomen omzet te telen. We staan dus voor een raadsel. Zou het kunnen dat niet alle zogenaamde Poperingse hommelt effectief in Poperinge werd gekweekt? Die mogelijkheid moeten we alleszins voor ogen houden. In die optiek zou Poperinge een lokale marktfunctie hebben vervuld die de hoptelers uit de streek de mogelijkheid bood om hun hoppe af te zetten. Er zijn voldoende gegevens (vooral uit de 17de eeuw) dat in de Ieperse regio en de streek van Belle en Steenvoorde eveneens veel hoppe werd gekweekt. Men vindt in koopcontracten evenwel nooit melding van

---

⁶ Ludo Vandamme, Een protestantse familie tijdens de opstand. Brieven aan Jacob Martens, koopman en burgemeester van Sint-Winoksbergen (ca. 1572-1583), in: Hugo Soly & René Vermeir, Beleid en bestuur in de Oude Nederlanden. Liber Amicorum prof. Dr. M. Baelde, Gent, 1993, p. 363-381.

hoppe uit die plaatsen. We moeten er dus zeer sterk mee rekening houden dat de vermelding Poperingse hoppe niet al te strikt mag worden geïnterpreteerd.

De export gebeurde vanaf Poperinge hoofdzakelijk per schip. De stad had een vrij drukke binnenhaven en een eigen scheepsbouwactiviteit. In 1541 koopt Gonthier Bureel een schip *ghenaemt binnenlander* aan Clais Fobert voor 40 p. 11 s. vlaamse munte. Met dergelijke boten met weinig diepgang was de gekanaliseerde Vleterbeek de uitweg naar de IJzer van waaruit o.a. de haven van Nieuwpoort kon bereikt worden.

Ook kon van hieruit Sint-Winoksbergen bereikt worden. Jacop Martens moet in Poperinge een keet in eigendom gehad hebben want in 1574 blijkt er een probleem mee te zijn⁷. Kopbrekers bezorgden hem tevens het vervoer over water dat niet altijd vlekkeloos verliep⁸. Eind dat jaar komen de eerste onrustspellende berichten binnen over de Londense hopmarkt alwaar het grootste gedeelte van de Poperingse hoppe werd afgezet. Balthazar van Eyndhoven die de hoppe aldaar verkocht voor Jacop Martens laat weten dat de Poperingse hoppe er niet meer *begeirt* wordt omdat men zelf volop aan het planten is in Engeland⁹. Tegen 1581 is de toestand geheel dramatisch: de Poperingse hoppe is te duur om in Engeland verkocht te worden en bovendien wegen de transportkosten te zwaar door. In het begin van de 17de eeuw is de handel grotendeels stilgevallen. Vanuit Duinkerke kopen Jan en Pieter Tugghe hoppe in Poperinge aan Jacques Proventier¹⁰.

Ook vanuit **de haven van Duinkerke** werd hoppe verscheept naar Engeland en dat vanaf het begin van de 16de eeuw.

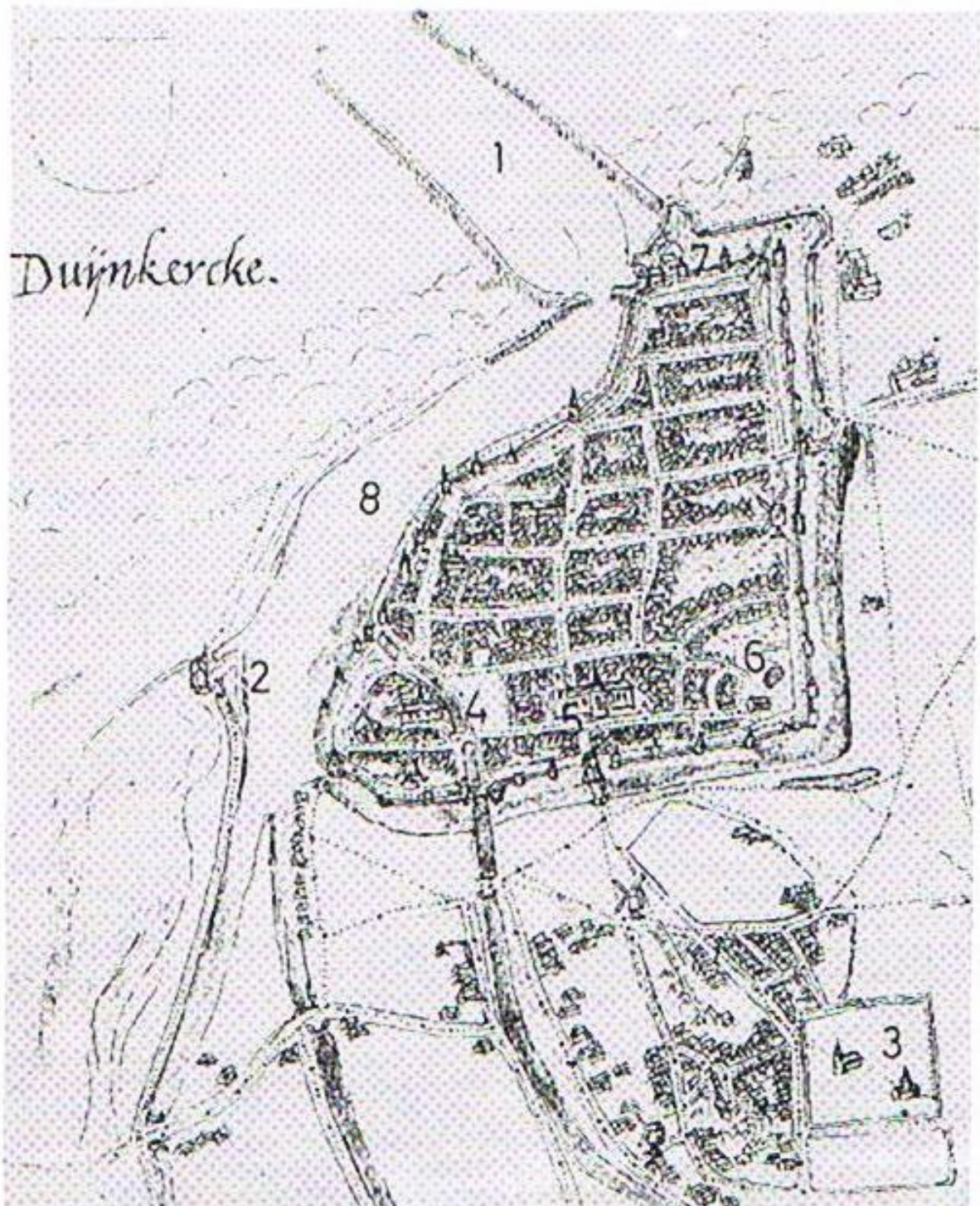
---

⁷ Archives Communales Bergues BB 72 Brief van Balthazar van Eyndhoven aan Jacop Martens, Antwerpen 20 december 1574.

⁸ Archives Communales Bergues BB 72 Brief van Balthazar van Eyndhoven aan Jacop Martens, Antwerpen, 1 september 1574.

⁹ Archives Communales Bergues BB 72 Brief van Balthazar van Eyndhoven aan Jacop Martens, Antwerpen, 30 oktober 1574.

¹⁰ Archives Communales Dunkerque 48/14 f°276 dd. 18/12/1621.

De haven van Duinkerke in 1560

Een aantal Ieperse handelaars komen er voor alsook een Jan van Bleus, coopman te Poperinge¹¹.

Voor het einde van de 16de eeuw deden we een poging om de betrokkenen in de hopsector voor Poperinge te traceren:

---

¹¹ Archives Communales Dunkerque 48/3 f°190, dd. 22-6-1564. Met dank aan Jef Caillau voor deze referentie.

Datum	Kopers hoppe	Verkopers hoppe
12.01.1541	Malen DE BISERE	Christiaen MARKEY
13.05.1541	Clays DE LANDSHEERE	Mahieu POLCK (weduwe) ¹²
1541	Christiaen CRUPELANT	Fransois DE SCOTTERE ¹³
1546	Sr Louis DE LA COURONNE (de Berghes)	Willem & Jan DE ZOUTERE ¹⁴
12.08.1560	Jaekes ELIEUL (aanv. 3000 hommele v. k. hoeve)	Gilles DE BERGH fs Jans
1563	Willem DE HOVERDERE (bet. deels in hoppe)	aan Clays DAEREN (f°304v°)
17/10/1578	Caerels VANDERBEECKE fs Joos	Casen DE BACKERE
02/03/1582	Loys MOREEL	Michiel CHRISTIAEN fs Francois
28/03/1596	Jan QUAGHEBEUR	Christiaen LIEBAERT
Eind 16 ^{de} e.	Jan MERLANDT	Andries LABBÉ

Datum	Eigenaars hommelhof	Uitbaters/huurders hommelhof
1536	VANDEN FLASSCHE Vincent/ Sint-Janskerk <i>2 gemeten in Peselhoek (n. Koppernolstraat, o. leen van mr. Pieter Makeblijde)</i>	
20-01-1541	Christiaen CRUPELANDT verkoopt rente op aan dismeesters St.-Bertinuskerk <i>1 ghemet hommelhof in Hagebaertboek (Koppernolstraat) SAP 394 f°3v°</i>	
26-04-1541	Katheline weduwe van Pieter DE NUWELAERE <i>Huis + hommelhof van 4 gemeten (aan oude markt) SAP 394 f°10r°-v°</i>	
1541	? <i>Hommelhof op de Overdam</i>	
02-08-1549	Vivekin dochter van Jacob LODYC (nadien aan Jan PIETERS) <i>Hommelhove groot anderhalf ghemet int corte ghervelgat SAP 394 f°144v°</i> <i>(Jan ZEDT heeft verbonden inde handen van Jan Pieters alle de hommelpersen ende den ploch van desen jeghenwoordighen jare van een hommelhove groot anderhalf ghemet toebehoorende Vivekin de dochter van Jacob Loodyc liggende int corte Ghervelgat....plus de huur van het hommelhof voor 5 jaar. Daarna heeft Jan Pieters het gebruik.</i>	
09.11.1556	Jacob LAUWYCK gekocht aan weduwe Barbesan VAN HILLE <i>¼ lijn hommelhof preter 6 roeden aan Overdam</i> <i>16 roeden in zelfde hommelhof gemeen met Mahieu WEMAERE</i>	
1557	Jacop DOEN koopt aan twif Christiaen STASSEN <i>Helpt van 1 lijn hommelhof in de Watoustr. gemeen met Ghilein MOENAERT</i>	
1557	?	

¹² SAP 394 f°14r° Schuld koop hommel. Clays de Landsheere aan weduwe Mahieu Polck 14 lb. gr. vlaams.

¹³ SAP 394 f°24r° Koop van hommel. Christiaen Crupelant koopt aan Francois de Scottere 22 lb. 10 s. gr.

¹⁴ SAP 394 f°115v°-116r° Willem de Zoutere p. Janeken de weduwe van Jan de Zoutere her wezen sculdich synde Sieur Louys de la Couronne de Berghes van dese somme van XV lb. p. vlaemsher...te leveren te Brugghemaerct schale een duust popersche hoppe vande beste wasse ghehast, ghezact & ghepact voor de somme van 5 l.p. 6 s. 8 d. (1546).

- Hommelhoveken in de Meessenstraete (48r°)*
- 1557 ?
Hommelhof in de Watoustraete an de Steenbrigghe (56v°)
- 1557 ?
Hommelhof opde Overdam n. tpeperstraetkin (57r°)
- 1557 ?
Hommelhof tot op de Werf à Boegaertstraetkin (63r°)
- 1557 ?
Hommelhoveken inde Mesenstraet (mette persen) w. treckhof (70r°)
- 00.12.1558 Jan DE MUELENAERE koopt aan Clais MOENAERT
¼ hommelhof aan Overdam (aan Peperstraetkin)
- 1558 Caerle DE SCOTTERE koopt aan Steven BEAUGRANT
¼ hommelhof Casselstraete tot op de Werf z. Bogaertstraetkin
- 17.03.1561 Robert VAN BEDELEEM koopt aan Christiaen ZANNEKEN fs Jaques
Hommelhof op de Noordstraat (bij hoeve) n. Vijverstraetkin (f°187r°)
- 1561 Fransoys TRISSENSOENE koopt aan wed. Maillaert SCHILWAERT
50 roeden hommelhof (Overdam)
- 1562 ?
Hommelhof in Casselstraete (f°262r°)
- 1563 Anthuenes MAES
Hommelhof in Ieperstraat (bij St.-Janscruuce)
- 1563 Anceel PRIEM
Een hommelkeete in de Werffstraete
- 1564 Fransoys DE VROE koopt aan Boudewin OUDEGHERSTE
Hommelbloock (Iperstraete) f°324r°
- 26/02/1598 Cornelis VANDER MEULENE   Jacob BEKE (*aeldynghen*)
½ vierendeel preter 2 roeden hommelhof

Er zijn een aantal markante vaststellingen te maken.

Vooreerst is het aantal vermeldingen van hommelhoven in de Poperingse registers eerder aan de lage kant. Op een 90-tal verkopen per jaar zijn er maar een paar die betrekking hebben op stukken hommelhof.

De oppervlaktes zijn bovendien zeer klein: 50 roeden, een kwart gemet. Een hoppeveld van 4 gemeten (amper 400 m²) is het grootst! Vrijwel alle stukken zijn bovendien te situeren in de binnenstad wat de kleine tot zeer kleine oppervlaktes voor een stuk verklaart.

Er lagen tijdens de 16de eeuw nog behoorlijk wat hoeves in wat we vandaag het centrum van de stad noemen, zodat het opduiken van hommelhoven aldaar geen uitzonderlijke situatie

hoeft te zijn. Daaruit blijkt dat we te doen hebben met de hoptuinen, een term die evenwel in de Poperingse archiefbronnen niet voorkomt. Duidelijk is dat er reeds voor veel stukken grond in de binnenstad er door erfenissen een opsplitsing heeft plaatsgevonden in eigendom. Bepaalde stukken hoppeveld komen in de verkopeningen verschillende keren voor. Over de totale oppervlakte van de in de stad bebouwde hoppe kunnen we ons niet uitspreken maar dit lijkt eerder aan de lage kant te zijn.

De eigenaars zijn allemaal bekende families in de 16de eeuw voor de stad. Ook bij de namen van de kopers/verkopers van de hoppe zijn er geen verassingen. Wat wel opvalt is dat we bij de verkopers van hoppe geen namen vinden van eigenaars van hoppevelden.

Dat wijst er o.i. op dat er een ganse tussenhandel bestond hetgeen wordt bevestigd in de briefwisseling van **Jacob Martens** uit Sint-Winoksbergen die maar met enkele Poperingenaars handel drijft, o.a. met **Jan Daten** die een hofstede bewoonde in de Priesterstraat net naast de woning van de pastoor van de Sint-Bertinuskerk. Deze Daten was overigens ook op de handel met de Baltische staten actief, o.a. in graan¹⁵. In een brief van 23 oktober 1574 gericht aan Martens laat hij weten dat de 4 zakken hoppe met een gewicht van 1232 pond, die gewogen waren in bijzijn van Martens in Poperinge, geleverd zullen worden door Jaques Baerd. De schippers moeten betaald worden, 405 s. par. per 100 pond. De hoppe was afkomstig van Christiaen Stasin, Pieter vanden Stichelen en Jacob Pynseele¹⁶. Hij leverde ook hoppe van Gregoris Gloribus en Christiaen van Stichghelen.

We zijn evenwel zeer goed ingelicht omtrent de opbrengst en de indeling van een hoppeveld¹⁷. Op 15 juli 1429 deed de Raad van Vlaanderen die zetelde in Gent een uitspraak in een geschil tussen de abdij van Sint-Bertijns en enkele hoptelers, met name Henry de Belle, Jan Pigoot, Coppin de Leene, Godin Evencoren alias Janssone en Diederyck de Brassere. Hierin werd bevestigd dat de abdij het recht had van elke elfde *mont*, wat overeenstemt met de ons bekende hommelpit, zoals op 16de eeuwse illustraties bewaard. Volgens die acte stonden er op elke *mont* 4 *perches* (staken) of meer. Ook dat kunnen we duidelijk zien op bestaande illustraties. Men vermeldt evenwel dat per *mesure* of gemet (100 m²) er 75 *monts* stonden met een (fiscale ?) waarde van 6 £ par. vlaams per *mont*. De abdij kreeg, zoals vroeger, 40 groten 'de disme' op elk gemet waar hoppe werd op geplant. Nu rest er ons enkel de vraag wat zo'n staak opleverde aan hoppe. De hoogte ervan konden we nergens in documenten vinden, maar afgaande op de gravuren moeten ze zo'n 3 à 3,5 meter hoog geweest zijn. Wat was aldus de opbrengst per gemet: volgens onze ruwe berekeningen rond de 1 pond. Dat zou dus een opbrengst zijn van 300 pond per gemet.

Onze fiscale gegevens liggen evenwel zeer verspreid in de tijd om conclusies te kunnen trekken. Een fiscale waarde van 6 £ par. per *mont* zou dus bij een 75 *monts* per gemet een bedrag opleveren van 450 £ par. Men spreekt evenwel van een *disme* (tiende) van 40 groten (dus 480 £ par.). Maar, en hier moeten we een sprong in het duister maken, een pond hoppe werd in 1546 verkocht voor 5 £ p. 6 s. 8 d. Men zou dus per gemet meer dan 80 pond hoppe belasting betalen (op een opbrengst van 300 pond zou dat een bijna kwart zijn). Er is dus iets dat niet klopt in de redenering.

---

¹⁵ SAP 467 f°128v° Pieter Daten koopt in opdracht van de Poperingse schepenen graan aan in Frankenthal (21 december 1566). SAP 467 f°118r°. De stadspensionaris en Jan Daten trekken naar Amsterdam om er Baltisch graan te kopen in opdracht van de Poperingse schepenen (17 september 1565).

¹⁶ Archives Communales Bergues, BB 72, Brief van Jan Daten aan Jacop Martens, Poperinge, 23 oktober 1574.

¹⁷ D. Haigneré & O. Bled, Les chartes de Saint-Bertin d'après la cartulaire de Dom Dewitte, Saint-Omer, 1886-1899, n°2724. Het stuk moet nader bestudeerd worden want vooraleer de Raad van Vlaanderen een uitspraak kon doen kwam de partijen overeen. Rijksarchief Gent, Raad van Vlaanderen 2348 f° 308r°. De volledige uitspraak is jammer genoeg niet in het register van de Acten en Sententiën opgenomen. In 1499 werd dit akkoord bevestigd door diezelfde instelling. Zie D'Haigneré & O. Bled, Les chartes, n°3666.

Wat was de prijs van de hoppe in 1429 per pond? En waarom laat de abdijs toe dat er een vaste taxatieprijs wordt bepaald per gemet hoppe? Zo liet ze de stijging van de hopprijzen en dus stijging van haar inkomsten aan zich voorbijgaan. We moeten er in onze berekening bovendien rekening mee houden dat we op de hoogte zijn van de door de handelaars gehanteerde verkoopprijs, niet van de prijs die de telers kregen voor hun pond hoppe! In 1499 werd dit akkoord bevestigd. Later komen we nog terug op de fiscaliteit rond de hoppe in Poperinge.

Een omgekeerde berekening die we kunnen maken is deze via het berekenen van de benodigde hop bij het brouwen. H. Soly stelt dat men ongeveer 1 pond hoppe nodig had voor het brouwen van 1 aam bier (150 liter). Met één gemet hommelfhof kan men dus 300 pond hoppe opbrengen, genoeg voor een bierproductie van 45.000 liter bier. We moeten nog eens uitzoeken hoeveel bier de Poperingenaars precies dronk per jaar, maar cijfers voor andere steden geven gemiddelden vanaf 80 liter per jaar.

In Poperinge werd de hoppe gekweekt zonder zaad, dus zonder de bevruchting van de mannelijke hop, zodat de opbrengst lager lag dan in Engeland.

De reden waarom de abdijs van haar natura-opbrengst van de tienden op hoppe overschakelde op een inning van speciën moet later nog uitgezocht worden. Bovendien lijkt de abdijs reeds vanaf het einde van de 15de eeuw haar hoptienden te verpachten. Op 28 december 1490 koopt Gayfeer Wytz de hoptiende in de Scoudemont en Helhoek van Poperinge aan de abdijs¹⁸. Daarmee volgde de abdijs een beweging die ook de overheid had ingezet en waarmee sommige ambten werden uitbesteed aan de meestbiedende.

---

¹⁸ D'Haigneré & O. Bled, Les chartes, n°3552.

*Ook Bruegel wist het al in de 16de eeuw:
Ontydich tuysschen en droncken drincken
Maekckt arm, misacht den naem, doet sincken.*

Prijsvorming

Wat betreft de prijsvorming van de hoppe moet deze studie voor Poperinge nog aangevat worden. In het werk van Verlinden over de prijzen staan enkele lijsten van prijzen voor hoppe

die steeds betrekking hebben op Antwerpen. Slechts een lijst geeft enkele gegevens voor de 15de eeuw en een reeks voor de 16de eeuw. Daaruit merken we een zoals bekende enorme schommelingen in de prijzen van de hoppe. Gezien de markt voor hoppe in Noordwest-Europa reeds sterk geglobaliseerd was op het eind van de 16de eeuw kunnen we er van uitgaan dat deze lijst ook zal opgaan voor Poperinge.

In Poperinge werd de prijs vastgesteld door de zogenaamde St.-Catharinaslag. Op 19 en 23 augustus 1573 werd er een reglement gepubliceerd omtrent de *slag* van de hoppe, dat aangepast werd in het reglement van november 1573.

We zijn evenwel in de registers van de Sint-Bertinusabdij op een melding gestoten waaruit blijkt dat de abdij ook zelf te Poperinge actief was in de hopteelt. Is dat de reden waarom we betrekkelijk weinig hommelhoven in particuliere handen vinden? Op 31 januari 1510 doet Simon Godin *houblonnier* zijn eed in handen van Martin de Wissocq, *bailli general de leglise*, zowat de financiële spilfiguur van de abdij, *pour faire coeuillier le houblon* tegen de gewone voorwaarden, en dat te Poperinge!¹⁹ Als de kerkmeesters van de Sint-Janskerk in 1536 hun goederen in een register laten noteren blijkt dat er van de 23 ha grond met huizen en hoes op, er maar één stuk grond is, een stuk in de Peselhoek, dat een hommelhof is. Dit hommelhof was 2 gemeten groot en geschonken door Vincent vanden Flassches aan de kerk²⁰.

Op 22 december 1537 wordt er een nieuwe resolutie aangenomen door de wet van Poperinge. Voortaan zal men 7 personen aanstellen die dienst zullen doen als hoppekeurder. Een klerk zal hen daarbij helpen²¹. De strenge controle op de kwaliteit van de hoppe zorgde voor een bijzonder goede reputatie van de hoppe uit de stad. Dat reglement werd op 18 november 1573 grotendeels bevestigd.

Speculatie

Hoppe is blijkbaar steeds een bijzonder speculatief gegeven geweest. Door de grote prijsschommelingen en blijkbaar grote winsten die te verwezenlijken waren werd er nogal wat hoppe verkocht voordat ze was *geplokt* of zelfs geplant. Dergelijke contracten zijn in de Poperingse archieven niet echt terug te vinden maar wel in de archieven van de havensteden die hoppe exporteerden. In Brugge bv. had Arnout Mateloot 9000 pond hoppe gekocht aan de prijs van 10 *escalins* per 100 pond, te leveren binnen de drie jaar, door Jean van Lunnen. Deze laatste was evenwel in gebreke gebleven door de grote daling van de hopopbrengsten en hij werd veroordeeld zijn contract vooralsnog na te komen²².

Speculatie zorgde voor fraude en dat werd in het reglement van 1573 bestreden. Het mengen van oude hoppe met nieuwe hoppe, het verzwaren van het goedje en zelfs het verkopen van reeds door brouwers gebruikte hoppe! Dat laatste was misschien wel de meest in het oog springende fraude die kon gepleegd worden.

Hoppe in Brugge

We vinden reeds vroege vermeldingen van hoppe in Brugge en de streek. In 1332 wordt ze vermeldt in het Sint-Janshospitaal en vanaf 1530 weten we dat die hoppe die daar gebruikt

¹⁹ Departementaal Archief Pas-de-Calais, 2H 1 bis f°163.

²⁰ K. Papin, Goederen St.-Janskerk 1536, Croonesucken van het Vrienden van het Poperings Archief, f°36r°.

²¹ SAP 467, Register van Resolutiën A, f°15v°

²² Stadsarchief Brugge, Registers van civiele sententiën 1522-1523 f°82v°. L. Gilliodts-van Severen, Cartulaire de l'Étaple de Bruges, t.II, p.558.

werd gekocht werd in Poperinge en in Aalst²³. Tijdens de 15de eeuw werd de *hoppemaete* er verpacht wat wijst dat het transport van hoppe er enig belang had²⁴. Reeds vroeg zijn er processen omtrent deze wegers. In 1457 procederen de oppermeesters van de stad Brugge tegen Willame van Middelhuenen uit 's Hertogenbos. De discussie die was ontstaan ging over de mogelijkheid dat de meters het recht hadden alle maten van hoppe te Brugge verkocht mochten wegen²⁵. Opvallend is dat het tarief van de rijkepijnders melding maakt van twee tarieven. Hoppe onder de 84 pond betaalde 1 s. par en de hoppe van 84 pond tot 168 pond 2 s. par.²⁶

Hommelranken tussen Poperinge en Engeland

Waarom werd op het eind van de 16de eeuw de Poperingse manier van hommel kweken in Engeland als hét na te volgen procédé gepromoot?

Het boek van Reynold Scott uit 1574 geeft op verschillende plaatsen de Poperingse hopteelt alle eer die ze verdient. En dat in een land waar Ale-bier, dat zonder hop werd gebrouwen, de nationale drank is.

Daartoe moeten we een eerste probleem oplossen.

Waarom hebben de Engelsen zo lang gewacht om zich volop op het hoptbierbrouwen te gooien en zijn ze zo lang blijven vasthouden aan hun *hopeloze* Ale.

De oorzaak daarvan ligt eigenlijk bij de vrouwen en niet het altijd ingeroepen Engelse conservatisme dat men steeds inroept voor hetgeen men anders niet kan verklaren. De Amerikaanse professor Judith M. Bennett (jawel, een vrouw) heeft bij de Oxford University Press een decennium geleden een boek geschreven over *Ale, Beer, and Brewsters in England*. Zonder het te weten heeft zij mijn probleem opgelost waarom Engeland zo laat in contact kwam met hoptbier.

De reden is simpel. Tot omstreeks 1500 waren er in Engeland meer vrouwelijke brouwers dan mannen die dit 'beroep' uitoefenden.

Als men kan spreken van brouwers, want het ging om vrouwen die wekelijks een pot Ale op het haardvuur 'brouwen' om voor het huiselijk gebruik de ganse week voorzien te zijn.

Het bier hoefde daarvoor niet lang houdbaar zijn en bevatte bijgevolg geen hoppe.

Die vrouwen dachten er niet aan dat je met bier te verkopen wel een handeltje kon opzetten en veel geld kon verdienen. Er werd maar weinig Ale geëxporteerd buiten Engeland. Toch was deze ook bekend in onze streek getuige de melding op de tollijst van de haven van Roesbrugge in het laatste kwart van de 14de eeuw.

Maar dat was absoluut nog niet alles.

Vanaf de eerste repressiegolf tegen het opkomend Protestantisme zijn er vanaf de jaren 1520 de eerste groepen emigranten uit de Zuidelijke en Noordelijke Nederlanden naar Zuid-Engeland getrokken.

Het kinderrijmpje *hops, reformation, bays en beer came into England all in one year (1524)* doet het adagio dat de waarheid uit de kindermond komt weer eens alle eer aan. In beide streken was het hoptbierbrouwen reeds lang in zwang en men kende het klappen van de

²³ A.V. Poperingsche hoppe, in: Biekorf, 1967, 68, 7/8, p.244-245.

²⁴ L. Gilliodts-van Severen, Inventaire des chartes de la ville de Bruges, t.I, p.477.

²⁵ Stadsarchief Brugge, 157, Jugements & Arrêts 1453-1461, f°184r°. Zie tevens L. Gilliodts-van Severen, Inventaire n°233.

²⁶ L. Gilliodts-van Severen, Cartulaire de l'Étaple, t.II, p.712.

zweep. Poperinge is in deze repressie hard getroffen geweest en het aantal stadsgenoten dat het hazenpad koos was groot.

In Engeland gearriveerd zagen zij allicht met het nodige leedvermaak op welk een weinig economische manier er gebrouwen werd. Vanaf 1500 zien we in Engeland het brouwersberoep een stilaan vrijwel exclusieve mannelijke aangelegenheid worden. Men kiest er eveneens voor om de exportmarkten onder impuls van de Vlamingen aan te boren. Maar de 'clou' van het verhaal moet nog komen. Het heeft zeer lang geduurd eer men in Engeland door had dat men voor het brouwen van hopbier beduidend minder graan en mout nodig heeft dan voor het brouwen van Ale. En grondstoffen kosten geld. Wie heeft niet vernomen op een boue maandagmorgen dat er te veel water in onze pilsen zit?

Tot 1620 was de prijs van hopbier en van ale in Engeland daarenboven identiek!

Dat gaf de hopbierbrouwers een bijkomende winstmarge van 35 à 40% tegenover de alebrouwers. De verschillende verboden op het hopbierbrouwen die Engeland heeft gekend zijn alle te verklaren door deze enorme afwijking in kostprijs tussen beide bieren. Men wist het maar de politici lieten na in te grijpen.

De exodus die vanaf het wonderjaar 1566 naar Zuid-Engeland trok uit deze streken, waaronder vele tientallen Poperingenaars, heeft veel kennis van Poperinge naar Engeland gebracht. Men zag in dat de dure aankopen van hoppe in Poperinge die van 1550 tot 1590 dé draaischijf was van de hophandel op Engeland, een belemmering vormden voor de handel. Het verschijnen van het boek over de hophouw in Engeland, dat als een soort instructie voor hopboeren bedoeld was, moest dan ook het Poperingse voorbeeld promoten. In die jaren waren we gewoonweg dé grootste producenten en dat overwicht alleen al is een reden genoeg om aan te nemen dat daar de oplossing ligt van dit verhaal.

De studie van de Poperingse hopteelt en – handel in de 16de eeuw heeft met deze inleiding op Scots boek een aanvang genomen. Er is evenwel nog zeer veel onderzoek nodig om een aantal tot op heden te weinig bekende gegevens aan het licht te brengen en te kaderen. Het zou nochtans meer dan de moeite lonen.

Deze teelt heeft zijn naam meer dan een half millennium met de stad verbonden en al lijkt de toekomst onzeker, de geschiedenis leert ons dat ook toen grote successen werden geboekt maar nog grotere ontgoochelingen werden doorstaan. Die boodschap geeft de geschiedenis ons mee.

*Het derde rijmpje bij deze plaat uit 1567 is :
 Seigneur, drinck niet te veel van't sterck orange sop
 Want 't sou U hoo(f)t weeck doen maken, dul van hop*

Bijlagen

Resolutie van de stad Poperinge aangaande de aanstelling van de hoppekeurders, 22 december 1537.

Stadsarchief Poperinge 467, *Register van resolutieën*, f°15v°

Den 22 december 1537 so es gheordonneert by den heere, wet ende raeden van de stede van Poperinghe dat omme alle questien ende gheschillen te weiren in de coopmanscepe van hommele ende oock omme slach van hommele te neelmen ende uyt te gheven, so es gheordonneert dat men daertoe van nu voortan stellen sal ende committeren zal zeven personen, indoin, ende die jaerlycx vernieuwen, mette eenen clerck daer toe. Ende sullen dezelve personen hebben van elck hondert te visenteren omme goet ofte quaet te wysen, 1 schelling parisis van elck hondert ende van den slach te gevene met de certificatie daerinne begrepen 10 schellen parisis van d'elcker reyse dat sy slach mette certificate ghevene.

Reglementering van de slag van de hommel in Poperinge, 19 en 23 augustus 1573.

Stadsarchief Poperinge 467, *Register van resolutieën A*, f°203.

Gheordonneert ende ghestatueert bij den heere, burghmeesters, schepenen ende raeden deser stede dat zoo wie voordaene sal willen hebben slach van den hommele daertoe vermaenen zal den cnaepe van de wardeders van de voorscreven hommele, die voedstaens ghehouden wert (mits behoirlicke salaris) te verghaederen synen meesters officieren voorn. Die gheenen slach gheven en sullen voor anderstont zy by huerlieder voornoemde cnaepe daertoe zullen ghezonten hebben twee schepenen van de berechte ende greffier van der wet in wiens presentie ende kennesse de voorscreven officieren eenen slach gheven ende maecken zullen waeroff den greffier houden zal notitie ende yerlick uutgheven acte t'allen tyde des verzocht zynde. Actum ende ghepubliceert als boven.

Reglement op de teelt, bewerking en handel van de hoppe in Poperinge, 18 november 1573

Stadsarchief Poperinge 467, *Register van Resolutiën A*.

Extrait vuyt registre
 vande statuten ghemaeckt bij
 Bailliu Burgheers Scherenen
 jende raeden der stede van
 Poperinghe omme waerendenders
 van hommele in daten van
 xvij en novem bre 1573
 derentrentsch

1
 Als ons onse
 2
 3

el worden men last ons beuvel opproef
 alken ons onse zoge denel in stene d'of r. heb
 ons haerder gods buyter, Ez binde t'opet son
 wye' dat hommele doet wemder, Ez peos ter
 dat by die supelantelent drooghe of d'oot
 drooghe in contentonide Ez god d'uncter
 vande of stonday voor d'vuyt leuwinghe
 d'admiral behadren den coopen in v'coopen
 ons de r'almes vande steb

2
 3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100

Extract uit het register .... van Poperinge... omme waerendenders van
 hommele in date vande 17de november 1573

Cueren, statuyten ende ordonnantiën ghemaect, vernieuwt ende gheamplifert by de bailly, burghemeesters, schepenen ende raeden der stede van Poperinghe omme de warrandeerders van hommelen den XVIII november XV° LXXIII.

I

Alvooren men last ende beveelt expresselick allen ende een yghelicke, insetene deser stede ende herlichede, buyten ende binnen de port, soo wie dat hommele doet winnen en de plocken, dat hy die suffisantelick drooghe ofte doet drooghen, ten contentemente ende ghoeddyncke van de officieren, voor uitleverynghe, daerinne bewaerende de cooper, vercooper ende naeme van stede.

II

Item men verbiet ende interdiceert by dese dat nyemant hem en vervoordere, wie hy sy, eenigh uutlandsch ghoet, buuten Vlaenderen ghewassen, ofte oock i de lande van Aelst, te mynghelen met de ghoede deser stede en de cuere, ghehouden te syne van valschede ende overzulcx ghecorrigeert te wordene, in exemple van andere, met boete, ter arbitraige ende discretie van juge.

III

Item dat nyemant zal moghen menghelen, packen, zaken ofte doen menghelen, packen, zacken, eenigh oudt ghoet met 't gonne van de nieuwe ghewasse, up de boete van 60 ponden Vlaamsch elcke hoop, baele ofte zack ende voorts op andere correctie.

IV

Item dat nyemant en zal vermoghen te drooghene eenighe hommele naer dat die eens verbrauwen is, up de boete van 60 ponden ende voorts ghecorrigeert te zyne voor valschede ter discretie van wet.

V

Dat nyemandt hem en vervoordere eenighe hommele te lamloyen 't zynen huysse op heynsels ofte op zyn [ ] maer zal die ghehouden zyn tot de lemloye te voeren deser stede up de boete van 60 ponden parisis.

VI

Item alwaer de schaelmeester de zelve hommele ghetrauwelick weghen zal, ofte doen weghen, zonder fraude ofte bedrog, ghevende een yghelick 't zyne, ende ontfanghende voor zyn salaris voor weghen, van elck hondert pont, naer costume.

VII

Item ten bewaerensse ende gherustigheyt van een yghelick, zal de schaelmeester voordaen zoo over hem zelve als andere uut zyne naem weghende, behoorelicke eedt doen, ghetrauwelick te weghene en de elcke 't zyne te bewysene, zonder fraude ofte voorsienigheyt.

VIII

Item gheene zacken zullen moghen beweicht worden ter schaele daer meer dan vier woelstocken in werden, op de boete van 10 ponden parisis voor ieder zack.

IX

Item men zal gheene groene stocken moghen steken in eenighe zacken noch oock gheen ander stocken in steken die exederen de dichte van vier duimen ende dat op de boete van 10 ponden parisis van elcken zack.

X

Item om dieswille van de coopmanschap van hommele zeer variabel es, lichtelick ryzende ende daelende, zoo dat die niet langhe op eenen ghelycken prys en staet ende dat men ghewone es 't allen tyde van de jaere hommele te coopene ende te vercoopene, soo es van nyeuws gheordonneert dat men voordaen register zal houden, daerinne gheteckendt zullen worden alle de slaeghen ende pryzen vande jaere welck register zal rusten onder de greffie van de wet deser stede, ter bewaernesse van alle coopers ende vercoopens, die daerut zullen moghen acte lichten, 't allen tyde alst hemlieden believe zal, betaelende van acterecht ghecoustumeert 4 schelle parisis.

XI

Item, zoo wie voordaen zal willen hebben slach van hommele, zal daertoe moghen vermaenen de cnaepe van de waerdeerders die voetstande ghehouden wert te verghaeden zyne meesters, die gheen slach gheven noch stellen en zullen voor ander stont zy by haerlieden voorzeyden cnaepe daertoe zullen gheroepen hebben twee schepenen van berechte (ofte andere by ghbreeke) ende de greffier van wet, in wiens presentie ende kennesse de voorzeide officieren den slach van hommele gheven ende maecken zullen.

XII

Item, van ghelycken wert de cnaepe van Waerdeerders ghehouden zyne meesters te vermaenen ende verghaederen 't allen tyde dies versocht zynde om warandtie te doene, soo wel voor vreemde als voor insetene, daervooren ende voor alle andere vergaederighen van de officieren, zyne meesters, omme slach ofte anderszins, ontfanghende van de verzouckers van die, over salaris, 't elcker reyse, 2 schelle parisis.

XIII

Item de voorseyde officieren werden ghehouden op verband van hemlieden eede, ter vermaeninghe van cnaepe, te comen om te warandeeren ofte slach te ghevene op de boete van 2 schelle parisis elck officier, ten waere redelicke excuse, employeerende de zelve boete ten profycte van de ghone hun present doende, by smaldeel ofte anderssins zoo zy ten accorde werden.

XIV

Item de voorseyde officieren zullen ontfanghen van warrandeeren volghende d'oude costume, te wetene, beneden de duust elck 2 schelle parisis, ende boven de duiste elck 1 chelle parisis van elcke hondert (ten coste van onghelycken).

XV

Item de voorseyde wardeerders vermaent als boven (om slach te gheven) zullen ontfanghen over salaris van slach van hommele te gheven 14 schelle parisis ende de cnaepe over vermaend van zyne meesters 2 schelle parisis, mitsgaeders over vergaederen van schepenen ende greffier, ghelycke 2 schelle parisis.

XVI

Item dat voordaen gheene hommel van buuten de stede ende cuere ghebracht ter schepe, waeghene, halse ofte anderssins en sal moghen ghehuust, ghelost ofte ghezoldert werden, binnen de stede ende cuere, nyet meer buuten dan binnen de port, ten zy alvoorens de voorseyde officieren danoff de permissie hebben ende 't zelve ghoedt warandeeren en de passeeren, op de boete van 6 ponden parisis van elck baele ofte zack ende in ghevalle zy 't ghoedt vonden faultich, schadigh ofte anderssins quaet, zullen dat corrigieren by de brande, uutsegh ofte anderssins, 'thaerlieden discretie, ende zoo zy in concientie bevinden zullen van noode zynde, tot welvaert van 't gemeente hemlieden daertoe consenteerende, die van de wet, indien 't hemlieden goeddynckt.

XVII

Item dat voordaen nyemandt zyn zelfs hommel zal moghen zacken ofte packen, doen zacken ofte packen in eenigher maniere, op zulcke boete ende correctie als de juge stellen zal, maer zal alle hommele binnen der cuere zynde, gheene ghezondert, voordaen ghepackt end eghezackt worden, ten minsten by wille van ghezworen zackers, daertoe in ghetalle van zesse by de wet gheordonneert, dewelcke op 't verband van eede ghehouden werden den cooper ende vercooper te bewaeren, ontfanghende voor huerlieden salaris en aerbeyt 2 schelle parisis van elck hondert, te wetene voor 't ingheven ende zacken ende zullen de voornoemde zackers alle zacken by hemlieden ghemaect teeckenen ende mercken met hemlieden merck daer ende zoo dat dat bequamelick doenelick wert, op correctieende destitutie.

XVIII

Item de ghevalle de voorseyde zackers bevonden ghemynggelt ghoedt, fte oudt met nyeuwe, mul ofte ander ghebreckelick, valsch ofte quaed ghoet, contrarie de voorschrevene ordonnantiën, werden ghehouden op hemlieden eedt, danoff advertentie ende kennisse te doene de voorseyde waardeerers van hommele, op correctie van wet. Omme by de zelve officieren, 't zelve ghoet voetstaende ghewarrandeert ende ghevisiteert te zyne, naer d' uutwyze van de voorschrevene ordonnantie ende statuten, zonder eenighe dissimulatie, oogluukinghe ofte verdraeg.

Ghepubliceert ter halle den XXIII november XVcLXXIII.

Reynold Scot en de Poperingse hop

Guido Vandermarliere

Reynolde of Reginald Scot werd geboren in 1538 en studeerde aan de Oxford University. Hij erfde land bij Smeeth en Brabourne in het oosten van Kent en kweekte er hop. Toen hij 36 jaar oud was, schreef hij 'A perfite platform of a Hoppe Garden' – een handleiding voor de hopteler waarvan een eerste druk verscheen in 1574. Een tweede en een derde druk verschenen respectievelijk in 1576 en in 1578. Eigenlijk was Reynold Scot een 'industriële spion' alvorens het woord uitgevonden was. Hij haalde immers zijn 'wijsheid' uit 'Poppering' zoals hij verschillende malen in zijn werk aanhaalt. Het was voor hem dus niet zo moeilijk om een 'perfecte plattegrond of blauwdruk voor een hoppetuin' te schrijven.

De versie die wij ter beschikking hebben is een copie van de druk uit 1578 – wat mij door de diensten van de bibliotheek van de London University toegestuurd is geworden.

Ik geef eerst de Engelse tekst en daarna een vertaling – per hoofdstukje.

Het doet wel wat komisch aan dat Reynolde Scot enkele Poperingse woorden, zoals de 'bedde' en de 'kele' gaat gebruiken. Het best is het dan ook om deze woorden gewoon in 't Vlaams te lezen.

**A Perfite platforme
Of a Hoppe Garden**

And necessarie instruction fot the making and mayntenaunce thereof,
with notes and rules for reformation of all abuses, commonly practised therein, very
necessarie and expedient for all men to have, which in any wise have to doe with hops.

Now newly corrected and augmented

By Reynolde Scot.

Provergs II

Who so laboureth after goodnesse, findeth his desire.

Sapien 7

Wisedome is hymbler than al hymble things.

She goeth through and attayneth to all thenings.

Imprinte at London by Henrie Denham, dwelling in Peter noster Rowe, at teh signe of the
Starre – 1578

**Een geschikte blauwdruk
Voor een hoppe tuin**

En de noodzakelijke instructies voor het maken en onderhouden ervan; met aantekeningen en
regels voor het herstellen van alle fouten, die gebruikelijk daarin gemaakt worden, zodat 't
zeer erg nuttig is voor alle mannen om dit te hebben, welke op gelijk welke wijze ook, te
maken krijgen met de hop.

*Nu opnieuw verbeterd en vermeerderd
Door Reynolde Scot.*

Spreuk II

Wie werkt met goedheid, vindt zijn verlangen.

Sapien 7

Wijsheid is nederiger dan alle nederige dingen

Ze gaat door alles heen en houdt deze vast.

Gedrukt te Londen door Henri Denham, dwelling in Pater Noster Rowe, at the
Signe of The starre
1578

Imprinted at London by Henric
Denham, dwelling in Pater
noster Row, at the
signe of the
starre.

p. 2

Te epistle - De brief

Zoals in die tijd gebruikelijk werd de uitgave van een boek particulier 'gesponsord' en kreeg de sponsor van dienst in het begin van het boek een lovend epistel te lezen. In het geval van Reynold Scots boek was deze Sponsor William Lovelace.

De 'Lovelaces' zijn Bethersdens meest bekende familie. William Luvelaz is de oudst gedocumenteerde lid en verscheen in Bethersden niet later dan 1247. De familie deed het goed in de veertiende en vijftiende eeuw als industriëlen en handelaars in de stad Londen en door te huwen met uitgekozen erfgenamen, konden ze zich in verschillende delen van Kent en Berkshire vestigen.

Onder Queen Elizabeth was het hoofd van de Betersden stam William Lovelace, sergeant – at – law – een wetsheer, die de oude site van Grey Friars in Canterbury kocht. Hij was een heel succesvolle advocaat en stierf in 1576. Voor hem schreef Reynold Scot in 1574 – dus enkele jaren voor zijn dood - zijn ‘Perfite Platforme of a Hoppe Garden’.

To the right worshipfull mayster Willyam Lovelace, esquire sergeaunt at the lawe.

To the Right worshipfull Ma-
 ster Willyam Lovelace, Esquire,
 Sergeaunt at the
 Lawe

Yr, confide-
 ryng the vvhole
 course of youre
 lyfe, hovv it alto-
 gyther tendeth to
 the necessitie, to
 the profite, and to
 the commendacy-
 on of your coun-
 trye, namelye, in
 execution of Iu-
 stice, in direction
 of Counsell and

Aan de zeer eerbiedwaardige Meester Willyam Lovelace, geëerd wetssergeant

Syr, consideryng the whole course of youre lyfe, how it altogethyer tendeth to the necessitie, to the profite, and to the commendatyon of your countrye, namelye, in execution of justice, in direction of Councill, and in maintenaunce of hospitalitie:

waying also the disposition of your nature, how it rather inclineth to procure commodities, that make to the encrease of your expences, than to devise argument of private profite, to the qualifying of your charges,

and last of all, aknowledging my selfe bounde unto you in many dueties (as beyng laden under the burthen of your benefites) I thought good tot entertayne your curtesie with some thankfull device, which myght neyther interrupt these your proceedings, nor empayre your estimation, nor yet obscure the liberall disposition of your mynde, and that none otherwise,

P. 3

But by waye of request,

desiring you to accompany these your affections, with a matter of profite,

or rather with a point of good Husbandry, (in apparence base and tedious, but in use necessarye and commondious, and in effect pleasant and profitable) (that is to saye)

to looke downe into the bowels of your ground, and tot seeke about your house at **Beddersden**, (which I see you desire to garnishe with many costly commodities) for a convenient plot to be applyed to a **Hoppegarden**, to the furtherance and accomplishing whereof, I promyse and assure you, the labour of my handes, the assistaunce of myne advise, and the effect of myne experience:

Syr,

overziend het gehele verloop van jouw leven, hoe dit al te samen leidde tot de noden, tot het profijt en tot de voordelen aan jouw land, namelijk in het uitvoeren van het recht, in het bestuur en in het onderhouden van de naastenliefde;

gezien ook jouw karakter, dat eerder geneigd was tot het invoeren van voorzieningen die uw uitgaven beperkten, dan dat je privaat profijt zocht te krijgen of jouw loon te verhogen; en ten laatste, kennende mezelf die in vele plichten aan jou gebonden is (omdat ik beladen ben met de vele voordelen die u mij gegeven hebt) dacht ik dat het goed zou zijn om uw hoffelijkheid te onderhouden met wat dankbare raad, die uw voortgang niet zal onderbreken, noch te vergelijken is met jouw achting; noch de liberale gedachten in jouw geest zullen verduisteren, en dit niet anders dan bij de wijze van een rekwest;

willende mijn affectie voor jou uitdrukken met een zaak van profijt en welvaart of eerder met een zaak van goed huishouden; - In zijn verschijning is dit werk misschien wel lang en vervelend maar dit is voor de praktische toepassing nu eenmaal noodzakelijk en het zal uiteindelijk plezier en welvaart opleveren. – het is te zeggen

om te kijken in de diepte van jouw grond en om rond jouw huis te **Beddersden** – waarvan ik zie dat gij dit wilt voorzien met duurzame voorzieningen die het beheer comfortabeler maken – een geschikt stuk grond in te richten **als hoppetuin**;

waartoe ik jou beloof en verzeker, voor het verdere onderhoud en het vervolledigen ervan, het werk van mijn handen, de ondersteuning van mijn advies, en het resultaat van mijn ervaring.

.....

And herin I rather crave pardon for my present boldnesse, than thanks for my promyse past, or praise for my paines to come, as having more cause to ingrave your benefites in stone and to proclayme them in the Market place, than tot print them in the dust, or to rake them up in a Hoppehyll, but beyng desirous to prosecute the affection I beare unto you to the uttermost of my power, I set my good will in steade of better abilitie, in this sort, to meete with your friendlinesse towards me, and if it shall please you, being of such condition and reputation (not wich standing the indignitie of the matter) to allow of this motion, you shall thereby especially warrant the good opinion which is generally conceyved of your good nature, increase the measure of your curtesie towards me, and finally make many other beholding unto you, for whose sake I shall publish a note for their profite and commoditie, and though it
Pag 4

Being to you a matter of finall importance (bycause he which is full abhorveth the hony combe) yet in as much as I present herein a mynde that wishechs wel vino you, appeaching my disability and giving evidence against my roths, producing as witness hereof, a hande ready to doe, a penne to wryte, and a tonque to speak well of you,

En hierin ets ik liever vergiffenis voor mijn tegenwoordige vrijpostigheid, dan dankbaarheid voor mijn beloftevol verleden of zegening voor mijn toekomstige smart,

Omdat ik meer redenen heb om jouw giften te kerven in steen en om hen op het marktplein luidop uit te roepen, dan ze in stof te drukken, of hen op te rakelen op een hoppeheuveltje;

Maar omdat ik de affectie die ik voel tot het uiterste van mijn kracht wil uitdrukken,

Wil ik mij volledig inzetten, om zo jouw vriendelijkheid voor mij te vinden, en indien het jou zal behagen, kennende jouw reputatie, - niettegenstaande de onwaardigheid van deze zaak –

Met mij dit toe te laten – zal jij ook borg staan voor de publieke opinie - aangezien deze steeds overtuigd is van jouw goede aard – wat op zich dan weer jouw hoffelijkheid tegenover mij vergroot – zodat jij nog meer eer verkrijgt.

En daarom zal ik hier een nota publiceren voor hun welvaart en gemak, en omdat het voor jouw een belangrijke zaak is – want hij die vol is van honing trekt de bij aan –

Daarom – in een geest van genegenheid voor jou – beseffende mijn onkunde en bewijs leverende tegen mijn oorsprong – gevende een getuigenis hiervan –

Een hand gereed om te handelen, een pen om te schrijven en een tong om goed te spreken voor jou

I hope the well meaming of my device shall bee by you accepted, although the merite of my deede may eich style condemned, my writings wanting forme, my wyshes effect and be it also knowne to all men by these presentes, that your acceptance hereof shall not bee in any wyse preindiciall unto you, for I dehereric as an Obligation, wherein I acknowledge my selfe to stande further bounde unto you, with overtrau, than I meane to receyve, your curtesie herein, as a retense of my further duties, which I owe unto you, and although my matter be base, my device simple and my stile homely, especially for the contentacion of a delicate eare, yet I trust it shall be ‘grat vere opus agricolis’

unto whose capacities, I have directe herenowe hereof, not bombasting the fame with the figures and flowers of eloquence, to the glorye of my pen, or to the obscuring of this misterie, which although it shall seeme plausible unto some through the exceding profite earned thereby

Ik hoop dat de goede bedoelingen van mijn raad door jou zullen geaccepteerd worden, alhoewel ik de waardering van mijn daad kan betwijfelen omdat mijn schrijfsels meer vorm nodig hebben,

het is mijn wens en het is ook geweten door alle tegenwoordige mannen, dat het feit dat jij dit werk accepteert, ik dit zeker niet zie als het feit dat jij dit als wijs en verstandig oordeelt; het is eerder een verplichting van mij waarin ik mij weer aan jouw lot verbind, in de overtuiging dat ik jouw hoffelijkheid hierin weer terug zal vinden; als een afspiegeling van mijn verdere verplichtingen, die ik U verplicht ben,

en alhoewel mijn werk laag bij de grond is, mijn raad simpel en mijn stijl huiselijk, vooral voor een delicaat oor; toch vertrouw ik er op dat het ‘grat vere opus agricolus’ zal zijn

Op deze eigenschappen heb ik mij gebaseerd - niet bombastisch, niet de faam van mijn pen zoekende met figuren en bloemen van sierlijkheid – of om het misterie te verduisteren dat mij plausibel lijkt om de welvaart te bevorderen ...

Truely Sir, myne briedye meaning is hereby to gratifie you and to fleshe the necesfitie of my countrie and not to gyve the reynes to infatiable Heradistus or to riggardlye Aristides, which covet to quynch their thirst with the licour (or rather the sucre) of flowing gaynes, nor to p. 5

fill the paunche of Epicure, nor yet to paumper him in his ease and ydlennesse, neither to ballace the belly of Bacchus, or to lull or rocke Eschitus in hys drowsinesse,

which fort of people are greedy to tast of the marrowe of gaines,

and loth to breake the bone of labour, which is the middle and both endes of this experience, and therefore this speciall note I will here set downe for a generall rule.

The couetous man that lyeth in wayte to spare his halfepeny,

the fluggarde that sleepeth away oportunitye,

and the unskylfull that refuseth to learne the right order,

maye happilye rellesse the bitternesse of the Hoppe,
but shall never favour the sweetenesse thereof,
and yet it Hoppes woulde be bad with wishes,
or if any other commodities might be bought with desire,
who woulde be better provided than this men,
namely these that make their provision lying in their beddes, or sitting by the fire,
and in the ende buye a great KYTE in steade of a little Larke,
whose myndes voyde of wysedome make their purses many times voyde of money
and their doings voyd of effect:
for these buying of these and such other inconveniences as in this matter may happen,
I meane if it shall see me good unto you,
to publish this Pamphlet, wherein if anything have escaped consideration,
I submit the same to the correction of any other man better practised herein than I am:
in the meanetime I hartily desire you to allowe of my motion, and to satisfy my request.

Reynolde Scot.

Waarlijk, sir

Het is mijn ware bedoeling om u dankbaar te zijn en om aan de noden van mijn land te voldoen en niet om de vrije teugels te laten aan de onvoorspelbare Heradistus of aan de oplichter Aristides, welke begeren hun dorst te ledigen met de drank (of eerder de suiker) van vloeiende winst, noch om de pens van Epicure te vullen, noch om hem te koesteren in zijn gemak en ledigheid, ook al niet om de buik van Bacchus te vullen of om Eschitus in zijn slaperigheid te sussen en te wiegen, welke soort van mensen begerig zijn het merg van de winst te krijgen en niet het been van de arbeid te breken, die het midden en beide einden van deze ervaring zijn.

En daarom schrijf ik deze speciale nota en wil ik het volgende als algemene regel stellen: de begerige die wacht om zijn halve penny te spenderen, de luiard die slaapt en zo geen kansen ziet en de onopgeleide die weigert de juiste methode aan te leren, dat zij allen de bitterheid van de hop mogen proeven, maar zij zullen nooit de zoetheid er van ervaren.

Want hun hoppe zal slecht zijn vol van hun wensen of indien zij enig ander middel wensten te kopen,

wie zou er beter voorzien dan deze mannen; en een grote havik kopen in plaats van een kleine leeuwerik;

Wiens geesten zonder wijsheid zijn, maken hun beurzen vele malen leeg en hun daden zijn zonder effect;

Want deze kopen ongemakken, zoveel als er in deze zaak maar mogelijk zijn;

Ik bedoel, dat ik alle goeds met U voor heb met dit pamflet te publiceren, en moest hierin iets staan dat aan mijn beraad ontsnapt is, wil ik dit grif toegeven aan de man die hierin meer ervaren is dan ik,

Ondertussen bid ik U mij dit werk toe te laten en mijn bede te voldoen. **Reynolde Scot.**

To the reader

To the Reader.

Although Salomon wysheth vs not to take ouermuch paynes to be ryche, signifying unto vs thereby, that the man that so doth, cannot bee vnguiltie, and though hee saye further, that greedye traueyle doth nothyng herein preuayle, in as much as it is the blessing of the

Prou. 23.

Prou. 28.

Prou. 8.

Ibidem.

Lorde that maketh men riche, and albeit, he also saye in

Although Salomon wysheth us not to take overmuch paynes to be ryche, signifying unto us thereby, that the man that to doth, cannot bee unguiltie, and though hee saye further, that greedye traueyle doth nothyng herein prenayle, in as much as it is the blessing of the Lorde that maketh men riche, and albeit, he also saye in apparance to the contentacion of het ydle, that one handfull is better with rest, than both handes full wyth labour and traueyle yet the same Salomon also saith, that the slothfull bodie that will not go to the plough in Winter for colde, shall begge in the Summer for neede, gyving us to understande thereby, that a simple man that worketh is in better case than a gorgeous man that wanteth, by cause the dilygent hande shall procede in authoritie while the ydle person shall remayne under tribute.

Alhoewel Salomon ons leerde om geen onnodige moeite te doen om rijk te worden; ons daarbij aantonnende; dat de man die dit wenst; niet onschuldig kan zijn
En alhoewel hij verder zegt, dat de begerigen waarlijk hierin niets kunnen te werk stellen omdat het de zegening van de heer is dat de mens waarlijk rijk maakt, en al is het zo, hij zegt eveneens ter verduidelijking tot de tevredenheid van de ledigen, dat een handvol beter af is met rust, dan twee handenvol met arbeid,
En waarlijk, ook dezelfde Salomon zegt ook,
Dat het ledige lichaam, dat in de winter omwille van de koude, niet gaat ploegen, in de zomer zal bedelen voor zijn noden, waarmee hij ons ter verstaan geeft, dat een simpele man die gewerkt heeft, beter af is dan de man van weelde die wel wilde maar het niet deed,
Omwille van het feit dat de beweeglijke hand verder zal gaan in autoriteit terwijl de ledige persoon zonder eer zal blijven.

Hee sayeth also in despite of idlenesse, that, the slothfull is brother to the waster and in contempt of sloth, that the fluggarde shall go in a ragged coate, showing us howwe through

slouth our bankes fall downe, and howe through the idlenesse of our handes, it rayneth into our houses.

Finally, hee saith to the comfort of the poore, that they which be diligent shall stande before Kinges, and not in common places, and therefore Salomon meant not to impeache a painefull hande, but to controule a couetous minde, in witnesse whereof he sendeth the ydle fluggarde that sleepeth at home, tot the busie Emmet that worketh abroad and the sturdie runnagate that hath none abyding tot the feeble conye that buyldeth among the rockes even

Nieuwe pagina

to bee taught by those fiely wormes to correct themselves, and thus is the couetous man condemned, bicause he setteth good conscience behinde his greedie desires, and placeth his private profite before common humanitie, to erect unto himselfe and his posteritie, a kingdome of vanitie and ydlenesse.

Hij zei ook – in verachting van de ledigheid – dat de luiaard de broer is van de verkwister en tot begrip van de ledige, dat de luiaard zal gaan in lompen, ons tonend hoe we door luiheid te neder gaan en hoe we door de ledigheid van onze handen, het gaat regenen in onze huizen. Ten slotte, zegt hij, tot troost van de armen, dat diegenen die werken zullen mogen staan voor de koningen, en niet op gemene plaatsen, en daarmee wilde Salomon de hand die werkt niet doen twijfelen, maar hij wilde daarmee een begerige geest temmen, en in getuigenis hiervan, zond hij de ledige luiaard die in thuis sliep, naar de bezige Emmet die in de vreemde werkte, en de sterke jager die geen huis had, joeg op de zwakke konijnen die tussen de rotsen een woonst gezocht hadden, om daar tussen die gemene wormen zichzelf te leren beteren, en dus is de begerige mens veroordeeld, omdat hij zijn goed vertrouwen achter zijn begeerten zet, en zijn persoonlijk profijt voor het algemeen welzijn, om zo voor hemzelf en zijn hebzucht een koninkdom van ledigheid en schijn op te richten.

The slothfull man is confounded, bycause he abuseth the tyme lent unto hym, als though hee onely among all the creatures of God, had a speciall priviledge to bee ydle and carelesse: and therefore I am bolde to commende this worke unto you, even so farre foorth as the right use ande purpose thereof deserveth (that is to saye) as a recompence to the labourer, as a commoditie to the housekeeper, as a comfort tot the poore, and as a benefite to the common wealth, addyng thus much here unto, that there can not lightly bee employed grounde to more profitable use, nor labour to more certaine gaynes, howbeit wyth thys note, that no mysterie is so perfecte, no flower so sweete, no scripture so holye, but by abuse a corrupt bodye, accordyng to his venemous nature, maye drawe poyson out of the same, and therefore blame not this poore trade for that it maketh menne ryche in yeelding double profyete, neyther reprove mee bycause by these presentes I gyve notice thereof, in publishing this order, but condemne the man, or rather the minde that wresteth it to ferne hys myserable affection, or couethous humour.

De luiaard is verwonderd, omdat hij de tijd die hem geleend is, misbruikt, omdat hij het enige schepsel van God is, dat het speciale voorrecht heft om ledig en zorgeloos te kunnen zijn, En daarom ben ik fier om dit werk aan u te bevelen, eveneens omdat het juiste gebruik en bedoeling van dit werk U toekomt, dat is te zeggen – als een erkenning van de arbeid, als een voorziening voor de huisbeheerder, als een troost voor de arme, en als een voordeel voor het algemeen welzijn

Hier aan toevoegend – dat er niet vlug grond kan gevonden worden die beter geschikt zou zijn, noch werk dat beter resultaat zal geven, zo zal het zijn met deze nota, dat geen misterie zo perfect is, geen bloem zo zoet, geen schriftuur zo heilig, maar bij misbruik, zal een corrupt

lichaam, in overeenkomst met zijn gemene natuur, vergift kunnen halen uit hetzelfde, en daarom; wrijf dit de arme handelaar niet aan die probeert om de mensen rijk te maken met dubbel profijt, noch weerleg wat ik hier stel, omdat ik met deze voorstellen, nota geef hiervan met deze te publiceren,
Maar veroordeel liever de man, of eerder de geest die hiertoe zijn miserabele affectie misbruikt of zijn begerige humor.

Truely it grieveth me dailye to see tyme yll spent, labour lost, cost cast awaye, much good grounde naughtily applyed, and manye good men shamefully abused though ignoraunce and ignorant workemen, that undertake to deale herein, I see almost every man, set his hand to worke, or his heade to devise hereupon.

Waarlijk, het doet mij dagelijks zeer, wanneer ik zie dat de tijd ledig wordt gebruikt, arbeid verloren gaat, onkosten gemaakt worden, goede grond slecht gebruikt wordt, en zovele goede mannen beschaamd moeten worden omdat zij de kennis niet hebben; maar ik zie onder deze mannen, dat bijna iedereen, die hier mee aan de slag gaat, en zijn handen aan het werk zet, zijn hoofd terug kan oprichten.

Finally, I see **the Flemmings** envie our practise herein, who altogether tende theyr owne profite, seeking to impownde us in the ignoraunce of our commodities, tot cramme us wyth the wares and fruites of their countrie, and to doe anything that myght put impediment to this purpose
Nieuwe pagina

dazeling us with the discommendation of our soyle, obscuring and falsifying the order of thys misterie, **sendyng us into Flaunders as farre as Popperyng**, for that which we may finde at home in our owne backesides.

Tenslotte zie ik de Vlamingen onze praktijk hierin benijden, zij die allen te samen hun eigen profijt zoeken, zoekende om ons op te sluiten in onze onwetendheid, om ons te overladen met het fruit van hun land, en die alles doen om zo hun doel te bereiken,
Ons duizelig makend met de ongeschiktheid van onze grond, die onze mening hierover proberen te verduisteren en te vervalsen, ons zendend naar Vlaanderen, tot helemaal in **Poperinge**, voor iets dat wij hier in onze achtertuin kunnen vinden.

But it were better (in my indgement) to unlearne that which is conceyveth amysse, and to undoe that which is unprofitably done,
then to beginne with ignoraunce, to proceede wyth losse, and to ende wyth derysion,
it were better also that Straungers shoulde envie our prosperities, than our friendes shoulde pittie our poverties, or that wee our selves, shoulde lament and bewayle our owne necessities, proceeding from our negligence in thys behalve.
Nowe therefore let thys suffice to entraete you to consider thereupon,
and then let your owne consideration prevayle to moove you to take the worke in hande,
and so are you made arbitrer of your owne commoditie as beyng desired tot measure your charges by your profyfe:
I saye therefore to you that shall be persuaded to be dooyng herein, gyve eare to the reading, gyve diligence to the woorring and doubtlesse you shall gyve credite and good reporte tot the sequele hereof.

Maar het ware beter (in mijn opinie) om te vergeten wat verkeerd voorgesteld is, en om te stoppen met wat niet profijtvool is, dan om te beginnen met onwetendheid, of verder te gaan met verlies, om zo te eindigen in spot,

Het ware ook beter dat de vreemdelingen ons onze welvaart benijdden, dan dat onze vrienden medelijden met onze armoede hebben,

of dat wij onszelf bewenen en beklagen omwille van onze noden, voortgaande met onze zorgeloosheid.

Daarom, laat dit hierbij voldoende zijn om U hierover te bezinnen; en laat dan uw eigen overleg de reden zijn om aan het werk te gaan; zodat gij ook zelf de rechter kan zijn van uw welvaart; waarbij gij uw voordelen kan afwegen aan uw inspanningen;

Daarom zeg ik aan u, als gij overtuigd zal zijn om zo te handelen, aanhoor deze lezing, geef ruimte aan de twijfel en zo zal u krediet gegeven worden, met een goed resultaat als gevolg.

Howbeit, I for my part can better use my hande in dooyng, than my penne in descrybing this mysterie.

Neverthesse, hoping hereby to stande my friends and cuntrye in some profitable steade.

I rather choose to incurre the daunger of derision in speakyng homelye, than the fault of ingratitude in saying nothyng, the respect of dutye vanguishyng in me the feare of yll report, myne ignorance craving pardon, myne affection, good wyll: and let them that are so daungerous of theyr cunning go for mee wyth Tymon into the desart, there solitarilye to envoye theyr dainetie wisdome.

Hoe het ook zij, ik voor mijn part, kan beter mijn handen gebruiken dan mijn pen om alles over dit vraagstuk te beschrijven.

Daarbij niettegenstaande, hoop ik om voor mijn vrienden en land welvaart te kunnen brengen. Liever neem ik het risico van bespot te worden, door huiselijk te spreken, dan de fout van ondankbaarheid te maken door niet te spreken;

Mijn plichtsgevoel doet in mij de vrees voor een slecht resultaat, vergeten; mijn onwetendheid vraagt om vergiffenis, mijn affectie, mijn goede wil, en laat diegenen die zo gevaarlijk zijn om te spotten meegaan met Tymon in de woestijn, hun eenzaamheid zal hun pretentieuze wijsheid doen verdwijnen.

And to saye the trowth, to use eloquent schoole phrases in a homely rusticall matter, were to bring the Countrie people to a newe forme of hearing, wherein they shoulde be longer in learning to onderstande the curiositie of the style, than the knowledge of the Arte, for such men (such men I meane whose hope is in theyr handes)

Nieuwe pagina

have not beene brought uppe in a close studye to diseiyer the arte of rhetoricke wyth theyr wyttes,

but have beene trayned in the open fieldes to practyse the arte of husbandrie wyth their lymmes, as being placed in the frontyers of povertie, to beare the brunt of traueyle and labour, and therefore it sufficeth if in a rude caskè I erhibite wholesome fruite, and write plainely to playne men of the cuntrye, and yet *'Saepe etiamt est bolitor valde opportuna locutus.'*

En om de waarheid te zeggen, door gebruik te maken van vloeiende schoolzinnen in een huiselijke, rustige kwestie, zal dit de landmannen ook brengen tot een nieuwe vorm van luisteren; waarmee zij sneller, door deze vragende stijl, zullen leren, dan door een kunstvolle stijl,

En dit soort mannen (waarmee ik bedoel; diegenen die hun handen vol hoop hebben) zijn niet groot geworden in een besloten studeerkamer om aldaar de retorische kunst met zijn vele slimmigheden, te leren;

Maar zij zijn geoefend in de open velden om aldaar de landbouwkunst te beoefenen. Met hun ervaring staan zij aan de grenzen van de armoede, om aldaar de waarachtige arbeidsstrijd te dragen

En daarom is het voldoende om in een rudimentaire stijl te schrijven.

Het zal meer vruchten opleveren door vol uit te schrijven voor de waarachtige landsman en ook 'Saepe etiam est bolitor valde opportune locutus.'

In this forte I shall teach

I trust without great error or tediousnesse, and you shall learne (I hope) without great paine or charges, the manner howe, the tyme when, and the place where to plant hoppers with effect:

God give you encrease according to his holy wyll, and to your good desire.

In het meane time I desire of the learned, pacience in readyng, of the unlearned, diligence in hearing, of the rich some expences towarde their great commoditie, of the poore, some payne for much profite, and of them all good wyll for myne endenour.

Met deze kracht, zal ik onderwijzen, en ik vertrouw erop zonder veel fouten of verveling; en gij zult leren (hoop ik) zonder veel inspanning of pijn, de wijze waarop, de tijd wanneer, de plaats waar gij hop het best kan planten.

God zal U helpen volgens zijn heilige wil, en tot uw wens.

Ter zelve tijd, wens ik van de geleerde, geduld in het lezen, van de ongeleerde, geduld in het lusiteren, van de rijke enige uitgaven tot het bereiken van hun grotere welvaart, van de arme, enige inspanning voor meer profijt, en van allen dat zij veel goede wil voor mijn poging opbrengen.

Finallye, I heartily desire you that when you have once conformed your selfe tot the right order, you proceede accordynglye,

otherwise neither of us shall be any thing the neare, you of your purpose, nor I of my desire, and if there be contayned herein anye note of profitable instructyon, applye the same to your owne comoditye.

If the Lorde blesse your endeavour wyth encrease, yeelde ynto him (as ynto whome the same appertayneth) all prayse and thankes therefore.

Reynolde Scot

Ten slotte, hoop ik vol harte, dat als gij uzelf eenmaal hebt aangepast aan deze goede gewoonte, gij daarmee door zal gaan,

Anders zal geen van ons beiden dichter bij zijn bedoeling geraken; gij niet tot uw doel, noch ik tot mijn wens,

En indien hierin enige nota staat met een profijtelijke instructie, gebruik deze dan voor jouw eigen welvaart.

Als de Heer uw pogingen zal zegenen met voorspoed, went U dan tot Hem (omdat hij diegene is die het toekomst) met al uw dankbaarheid.

Reynolde Scot

The Table- De tafel

The Table

A Perfite Platforme of a Hoppegarden.	Page
Of vnapt and apt grounde for Hoppes.	1
Of the Scituation.	3
Of the quantitie.	4
A propotion of the charge and benefite of a Hoppegarden.	5
Of the preparation of a Hoppe garden.	7
The tyme to cut and set Hoppe Rootes.	8
Rules for the choyce and preparation of Rootes.	8
Of the good Hoppe.	9

A perfite platforme of a Hoppegarden – **Een perfect ontwerp van een hoppetuin**

Of vnapt and apt ground for Hoppes – **Van geschikte en ongeschikte grond**

Of the situation – **Over de situatie**

Of the quantitie – **Over de hoeveelheid**

A propotion of the charge and benefite of a Hoppegarden – **Een verhouding tussen de kosten en de winsten van een hoppeveld**

Of the preparation of a Hoppe garden – **Van de voorbereiding tot het aanleggen van een hoppetuin.**

The tyme to cut and set Hoppe rootes – **De tijd om hoppewortels te snijden**

Rules for the choyce and preparation of Rootes – **Regels voor het kiezen en prepareren van de wortels**

Of the good Hoppe – **Van de goede hop**

Of the unkindly Hoppe – **Van de slechte hop**

Of the wylde Hoppe – **Van de wilde hop**

Of setting of HoppeRootes – **Van het planten van de hoppewortels**

The dystance of the Hylles – **Van de afstand tussen de heuvels**

A discription of the Lyne – **Een beschrijving van de lijn**

Abuses and disorders in setting – **Fouten en wanorde bij het planten**

Provison against annoyaunce, and spoyle of your garden – **Voorzienigheid tegenover nonchalance en verlies in jouw tuin**

Of poales – **Over de palen**

Of the erection of poales – **Over het rechtzetten van de palen**
Of ramming of poales – **Over het vastslaan van de palen**
Of reparation of poales – **Over het herstellen van de palen**
Of pulling up poales – **Over het uittrekken van de palen**
The way to make the instrument wherwyth to pull up the Hoppe poales – **De wijze waarop je het instrument moet maken om de palen uit te trekken**
Of the preservation of poales – **Over het bewaren van de palen**
Of tying of Hoppes to the poales – **Over hoe je de hop aan de paal moet binden**
Of hylling and hylles – **Over het opwerpen van de heuvels**
Abuses in hylling – **Fouten bij het opwerpen van de hoppeheuvels**
Of the gathering of Hoppes – **Over het oogsten van de hoppe**

What there is to be done in winter herein – **Wat er te doen valt in de winter**
When and where to lay dung – **Waar en wanneer je moet bemesten**
The order for reforming your grounde – **De regels voor het bewerken van de grond**
The order of cutting hoppe rootes – **De regels voor het snijden van de hopwortels**
Of dyvers mens follyes – **Over verschillende zottigheden**
Of disorders and maintainers thereof – **Over wanorde en diegenen die deze veroorzaken**
Of an Oste – **Over een ast**
Of the severall rouses for an oste – **Van de verschillende kamers in een ast**
Of the furnace or keele – **Over de oven of keele**
Of the bedde or upper floore of the Oste, whereon the Hoppes must be dryed – **Over de ‘bedde’ – of vlaak of bovenbloer van een ast, waarop men de hop moet drogen**
The orderly drying of Hoppes – **Over het ordelijk drogen van de hop**
Other maners of dryings not so good – **Andere wijzen van het drogen van de hop**
The very worst way of drying Hoppes – **De slechtste wijze van het drogen van de hop**
Of not drying – **Over het niet drogen**
Of the packing of Hoppes – **Over het verpakken van de hop**
The reformation of a Garden of wylde Hops - **Het verwijderen uit een hoppetuyn van de wilde hop.**
The reformation of a disorderd Garden – **Het verbeteren van een onordelijke tuin**
Needlesse curiosities used by the unskilfull – **Onnodige nieuwsgierigheid van ongeschikten**

The epilogue – **De epiloog**

**A perfite platforme of a hoppegarden
Een perfect ontwerp voor een hoppetuin**

Al what time necessity or anye other good consideration shall moove you tot devyse for a hoppegarden; you are to consider of these three thinges.

First, whether you have or can procure unto your selve any grounde good for that purpose

Secondly, of the convenient standing there of

Thirdly of the quantitie

And this I saye by the waye, if the grounde that you deale with, alt be not your owne inheritaunce, procure unto your selve some certayne terme herein, least another man reape the fruite of your traueyle and charge.

Als de noodzaak van de tijd of enige andere overdenking, jou zal bewegen om het aanplanten van een hoppetuin te overwegen, dan moet je met drie zaken rekening houden:

Ten eerste, of jijzelf een stuk grond bezit, of gebruik kan maken van een stuk grond dat hiervoor geschikt is;

Te tweede, moet je dan onderzoeken of deze grond voedzaam genoeg is

En ten derde moet je rekening houden met de grootte van de grond.

En dit zeg ik terloops, dat als de grond die je kan gebruiken, jouw eigen erfdeel niet is, probeer dan toch voor een langere tijd deze te kunnen gebruiken, opdat een andere man niet zou genieten van de vruchten die jij zo ijverig verkregen hebt.

**Of apt and unapt grounde for hopes
Over geschikte en ongeschikte gronden**

Some holde at thys daye (and ancient wryters wytnesse the same) that earth being salt and bitter of taste, is neyther good, nor apt to be made good. - *Virgilius*

It is also often written and generally receyved, that such earth as you shall see whyte and bare (that is tot saye) wholly chalke, or all sande lackyng a mexture of perfyte earth, or if it bee clayie or so drye as thereby it shall gape or **coane** in the Summer is nought for this or any lyke purpose - *Didymus & Plinius*

Pag 2

It is further sayde that if you shall feele a clod (being dissolved with water) to be very clammy or cleaving like Ware to your fyngers in kneading it, the same to be profitable land, ac.

Sommigen beweren nog steeds, en antieke schrijvers getuigen het zelfde, dat zoute en bittermakende gronden, niet geschikt zijn of goed om te gebruiken.- *Virgilius*.

Eveneens wordt er dikwijls geschreven en is het algemeen aanvaard, dat grond die je wit en kaal zal zien – het is te zeggen – erg kalkachtig, of geheel uit zand bestaande, de noodzakelijke mengeling van goede aarde mist. Of als deze grond kleiachtig is of zo droog dat de grond openbarst in de zomer, dat deze grond eveneens niet geschikt is om gebruikt te worden. – *Didymus & Plinius*.

I for my part relye not upon other mens opynions, neither meane to dispute with any man herein, I lyke not to make my mouth an arbitrer in this matter, myne eye maye be deceyved, and my feeling may erre in the precise distinction of good or badde lande, but myne experience hath never failed in this thing (that is tot saye) that a barren, a moorie, or wette soyle (through it perhaps doe content a wylde hoppe) shall never please nor maintaine a good hoppe.

Ik voor mijn part, baseer mij niet op iemands anders opinie, noch wens ik hierover met iemand anders te discussiëren, of wil ik mijn 'mond' hiervan een scheidsrechter maken, mijn oog mag dan misschien wel misleid worden of mijn gevoel mag verkeerd zijn, maar mijn ervaring heeft hierin nog nooit gefaald en dat wil zeggen, dat een barre, een moerassige of natte grond (hoewel hierop dus wel wilde hop kan groeien) nooit geschikt zal zijn om hop op te kweken.

I will not say with Varron, that a good grounde yeeldeth **walwoortes**, nor wyth Collumella, that where crabbes or sloes growe, there the grounde is riche. I can saye nothing of Florentines experience in digging a hole ande fillyng it up againe, and by the smelling to judge the strength or by the gaping tot define the weakenesse thereof: but I can saye againe by sure experience that a dry grounde, if it be riche, moulde and gentle, is the soyle that serveth best for this purpose and such a moulde must either be sought out or else by cost and labour be provoked.

If it be a verye shallowe rocke (excepte you raise it with greele or good earth) you shall not set your poales deepe, steddie and fast ynough tot withstande the force of the wynde. But to redresse the invonvenience hereof, you shall

Pag. 3

Be taught in the tyle of poales.

A light moulde (though it be very rich) is not very apt for this purpose, for it is a receyved and a proved rule, that the heaviest grounde wyll beare the most weyht of hoppes. I saye, so as it be a grounde apt for this purpose.

of a Hoppe garden
~~shd be taught in the tyle of poales.~~ Hoppe.
A light moulde (though it be very rich) is not
very apt for this purpose, for it is a receyved and
a proved rule, that the heaviest grounde wyll
beare the most weyght of hoppes, I saye, so as
it be a grounde apt for this purpose.
Of the Scituation.

Ik zal niet met Varron beweren dat goede grond overdekt wordt met muurplantjes, noch met Collumella dat waar vitsen groeien, de grond rijk is. Ik kan niets zeggen over Florentines ervaring met het graven van gaten en met deze terug op te vullen, waarbij hij door aan de aarde te ruiken de sterkte en de zwaktes van de grond kan bemerken; maar ik kan wel met zekerheid, uit ervaring zeggen, dat droge grond, als deze vruchtbaar is, zacht en week aanvoelt, en dat dergelijke grond het meest geschikt is om gebruikt te worden. Dergelijke zachte en weke grond dient eerder gezocht te worden dan dat men ze met moeite en werk zelf probeert te creëren.

Wanneer de grond sterk steenachtig is (met uitzondering wanneer je de grond aanvult met goede grond) zal je je palen niet diep genoeg kunnen zetten, niet diep en vast genoeg om het beuken van de wind te kunnen weerstaan.

Over dit problem zal ik het nog verder hebben onder het hoofdstuk van de ‘hoppepalen’.

Te lichte grond is ook niet geschikt voor onze bedoeling (hoewel deze rijk mag zijn) want het is een bewezen en algemeen aanvaarde regel dat de zwaarste grond de beste hop zal voortbrengen en daarom beweer ik dat dit dan ook de beste grond voor dit doel is.

Of the situation Over de situatie
--

<p>It were good to place your garden so as the sunne may have free recourse into it, eyther the whole day, or the greatest and warmest part hereof, so also as it may be armed against the violence and contagion of the wynde: but this I woulde wishe to be considered rather in het scituation of the place, naturallye defended with hilles, than artificially be sette and garded with trees. Now be it, if you be driven here unto, provide so (if you can) that your trees may stande aloose, even that the shadowe of them, reache not unto your garden, not in that wise that they drop not upon the hilles.</p>

Het ware goed dat u uw hoppetuin zo kan plaatsens dat de zon vrij spel krijgt; liefst de gehele dag, of toch het grootste en warmste deel van de dag. En tevens ware het goed dat de grond beschut ligt tegen het geweld van de wind, maar dit moet dan wel best liggen in de situatie van de plaats, natuurlijk verdedigd door heuvels, dan dat dit artificieel gebeurd door het plaatsens van bomen.

Nu, wanneer je verplicht wordt, om bomen als windvang te plaatsens, zorg er dan voor dat deze ver genoeg van de hoppetuin staan, zelfs zover dat de schaduw ervan, niet tot aan de hoppetuin komt, en dat deze zeker niet op de hoppeheuvels valt.

<p>There be many which (to purchase the favour and benefite of the sunne) lay their gardens very open and bleake tot the south, the which I widely not wish to be done, so as the forepast of the year admisteth unto your garden the colde casterhes wyndes, where by intue frostes, the which ingender blausted.</p>
--

<p>So the latter part of the yeare maketh it subject to southernly stormes, the which doe much annoy a hop garden twhen the paoles</p>
--

<p>p. 4</p>

<p>are loaden with hoppes, and then commonly no other winde hurteth.</p>
--

<p>It shoulde also be placed neare tot your house, except you be able tot warrant the fruite thereof from such fyngers as put no difference betweene their owne and other mens goodes.</p>
--

Also your garden being thus placed, there may be made there unto the more speedy and continuall recourse, besides that, that the Maysters eye shall manye times withstande and prevent, the servants negligence.
By this meanes also it may be with most ease and least charge holpen with dung.
Finally (if it may be) let it not stande bleake to the east, west, north or specally tot the south.

Er zijn er velen (om de voordelen van het zonlicht te verkrijgen) die hun tuinen erg open en bloot op het zuiden leggen, wat ik toch wel liever niet zie gebeuren, omdat in de prille lente van het jaar, dit de koude schrille winden en de vrieskou toelaat in jouw tuin, en in de laatste maanden van het jaar ligt de grond dan open voor de zuidelijke stormen, die heel nadelig zijn voor de hoppetuin, wanneer de hoppepalen beladen zijn met hoppe en zij dan ook liefst niet door de wind gehavend wordt.

De hoppetuin zou eigenlijk ook best kort naast jouw huis geplaatst worden, tenzij je kan verzekeren dat jouw vruchten niet door grijpgrage vingers zullen geplukt worden, vingers die het verschil niet kennen tussen mijn en dijn.

Jouw tuin, zo gelegen, geeft ook kans om sneller te kunnen reageren, want het oog van de meester zal dikwijls de nonchalance van de knecht voorkomen en herstellen.

Deze nabije ligging zal het ook gemakkelijker maken om de grond te bemesten

Ten slotte – moge het zo zijn – laat de hoppetuin niet bloot staat op het oosten, westen, noorden en zeker niet op het zuiden.

Of the quantitie Van de grootte

The quantitie of your garden, must eyther be measured by the proportion of your yerely expences of hoppes in your house, or by the cost you meane to bestowe in the preparation and keeping thereof, or by the paynes and bussinesse that you are disposted, or able to employe upon it, or else according to the profite and gaynes, that you meane to levie and winne by it, which later consideration pleaseth and flattereth much a couetous mannes conceyte, whose haine or humor (or rather vaine humor) is to resisted in the rules appertayning hereunto as many times the greedinesse of hys desire is the ovtrowe of this purpose, as schall

Pag 5
here after appeare.

De grootte van jouw tuin, moet enerzijds gemeten worden naar de hoeveelheid van jouw jaarlijkse huiselijke behoefte aan hop, of naar de moeite die je hebt om zo'n tuin klaar te maken en te onderhouden, of naar de handel en nering die je wenst te doen of anderzijds naar het profijt en de winst, dat je wenst te maken

Welke overdenkingen hierna ook gemaakt zullen worden die een grijpgrage en wrekkige man zouden aanstaan, wiens verlangen of spot in de regels die hierna volgen ook moge bevestigd worden, toch moet men beseffen dat heel dikwijls de gretigheid van zijn verlangen, zijn doel overhoop zal halen, zoals hierna nog wel zal blijken.

A proportion of the charge and benefite of a Hoppe garden. Een vergelijking tussen de kosten en de winst van een hoppetuin

But to be resolved in all these poyntes that concerne the quantitie of your garden, you must make your account in thys wyse. One man may well keepe two thousande hils and yet reserve his myriters labor for any other purpose.

Uppon every acre you maye erect seaven eyght or nyne hundreth hylles, as hereafter shall be declared.

Upon every hyll well ordered, you shall have three poundes of hoppes at the least.

Two pounds and a half of these hops wil largelye serve for the bruing of one quarter of Mault.

One hundreth poundes of these hoppes, are commonly worth xxvi (16) shilling or viii (8) d.

So as one acre of grounde and the thirde part of one mans labor, with finall cost besides, shall yeelde unto him that ordereth the same well, fortie markes yearely, and that for ever.

Om met al deze vorige punten te overwegen, moet je jouw rekening als volgt maken. Eén man kan gemakkelijk 2000 heuvels houden en toch nog zijn bijzonderste tijd kunnen besteden aan andere zaken.

Op iedere 'acre' kan je zeven honderd tot negenhonderd hoppeheuvels oprichten, zoals we hierna zullen uitleggen.

Op iedere goed geordende heuvel, kan je minstens drie pond hop kweken.

Twee en een halve pond hop, zal rijkelijk volstaan voor het brouwen van een kwart mout. 100 pond hop zijn doorgaans 16 shilling waard of 8 denieren.

Dus één acre grond en het derde deel van iemands werk, met daarbij geteld de finale kosten, zal hem veertig mark jaarlijks opbrengen, en dat voor altijd.

And here is to noted, that grounde orderly used, doth not onely yeelde the more, the greater the harder, and the weyghtyer hoppes, but also they shall goe further, they shall endure longer, they shall be healsome for the body and pleasanter of verdure or taste, than such as be disorderly handled.

En verder dient er genoteerd te worden, dat de grond die ordelijk gebruikt wordt, niet alleen nog meer opbrengt, grotere, hardere en zwaardere hoppe, maar ook zal zij lang vruchtbaar zijn en zal zij langer gebruikt kunnen worden. De hop zal heilzaam zijn voor het lichaam en beter van waarde en smaak, dan diegene die wanordelijker geteeld wordt.

And in the favour of the hoppe, thus much more I say, that wheras you cannot make
p. 6

Above eyght or nyne gallons of indifferent ale out of one basket of mault, you may draw xviii. (18) or xx (20) gallons of very good beere, neyther is the Hoppe more profitable to enlarge the quantitie of your drinke, than necessary tot prolong the continuance thereof.

For if your ale maye endure fortnight, your beere through the benefite of the Hoppe shall continue a moneth, and what grace it yeeldeth to the taste, all men maye judge that have sense in their mouthes, and if the controversie be betwirt beere and ale, which of them two shall have you place of preheminance: it sussiceth for the glorie and commendation of the beere, that here in our owne countrie, Ale giveth place unto it and that most part of our countrymen doe abhorce and abandon ale, as a lothsome drinke, whereas in other nations, beere is of great estimation and of straungers entertayned as their most choyce and delicate drinke.

Finally, that ale which is most delicate and of best account, borewith the hoppe, as without the which it wanteth this chiese grace best verdure.

En ten voordele van de hop, moet ik zeggen, dat waar je niet meer dan acht of negen gallons ale kan maken van één mand mout, je hieruit 18 tot 20 gallons zeer goed bier zal kunnen

brouwen,. Nochtans is de hoppe niet profijtelijker om de hoeveelheid van jouw drank te vermeerderen maar wel om de duurzaamheid ervan te verlengen.

Want waar jouw ale veertien dagen goed zal blijven, jouw bier, door de zegen van de hoppe, zal een maand goed blijven, en de smaak zal heel wat verbeterd zijn, wat alle mannen, die wat smaak in hun mond hebben, zullen kunnen bevestigen.

En gezien de controverse tussen bier en ale; welke van de twee jouw de voorkeur zal wegdragen; kan ik stellen dat dit ten voordele van het bier zal uitdraaien.

These things considered, you may proceede to the making of your garden, wherein you are yet tot have conncail for the layin out thereof, for the due season and the right trade tot cut and set hoppe rootes, what choyce you shall make of them, what charge you shall be at for them, you are yet also to learne the tyme, when, and the way how to prepare your grounde and to make it able tot entertayne and nourrishe them to frame

p. 7

Your hylles, to mayntaine them, and to pull them downe, to cut, to fashion, to erect, to pull up, and to preserve your poales, to gather tot drye, and to packe your hoppes, with many other circumstances necessariye appertayning here unto.

Finally, you must be taught there formation of many enormities and abuses which are receyved in most places for good rules, the which (god willling) I will set with truly according to the notes of experience, although not learnedlye after the rules of rhetoricke.

of a Hoppe garden

your hylles, to maintaine them, and to pull them
downe, to cut, to fashion, to erect, to pull up, and
to preserve your poales, to gather to drye, and
to packe your Hoppes, with many other circum-
stances necessariye appertayning here unto. Fi-
nally, you must be taught the reformation of ma-
ny enormities and abuses which are receyved in
most places for good rules, the which (God will-
ling) I will set forth truly according to the notes
of experience, although not learnedlye after the
rules of Rhetoricke.

Of the preparation of a Hoppe
Garden.

Eénmaal deze dingen bedacht, kan je verder gaan met het creëren van jouw tuin, waarbij je dus rekening houdt met de ligging ervan, met het goede seizoen en een juiste wijze bij het snijden van de hoppewortels, welke keuze je hieruit zal maken, hoeveel je voor deze hopwortels zal moeten betalen. Je zal ook moeten de juiste tijd leren, wanneer en de wijze waarop je de grond moet klaar maken en om deze grond te onderhouden en te bemesten. Hoe je je hoppeheuvels moet onderhouden, hoe je ze moet ophogen en dan weer neerhalen, hoe je de hopstaken moet snijden, behandelen, oprichten, uittrekken en hoe je de palen moet beschermen, verzamelen, drogen, hoe je de hop moet verpakken, met nog meerdere noodzakelijke dingen die bij deze hopteelt voorkomen.

Ten slotte, moet je leren welke enormiteiten en vergissingen voorkomen die op de meeste plaatsen ontvangen worden als goede regels, dewelke (zo god me helpt) ik zal neerschrijven op basis van mijn ervaring, alhoewel de rethoriekregels niet volgende.

Of the preparation of a Hoppe garden. Over de voorbereiding van een hoppetuin

You must lay forth the grounde which you determine to imploye this waye, in as levell, square, and uniforme wyse as you maye.

If your grounde be graffye, roughe or stiffe, you should be first sawne with heme, or beanes which naturallye maketh the grounde morowe, destroyeth weedes, and neverthesse leaneth the same in good season for this purpose.

But in what plight or state so ever your ground be, tyll it in the beginning of winter with the plough, if it be great or with the spade if it be small, and this doe, not only the yeare before you plant it, but also everye yeare after, even so long as you meane to receyve the uttermost commoditie of your garden, assuring your selfe that the more

p. 8

paynes you take, and the more soll you bestowe rightly here upon, the more you doe denble your profite, and the nearer you resemble the trade of the Flemming.

Now be it in some cases these paynes maye be spared (that is to saye) where the moulde is not deepe, and the hill made both good and great, in this case (I saye) the hilles being palled downe, the earth conteyned in them, will cover the whole garden, and all the weedes growing therein, and the same shall with helpe of doing maintaine your hilles for ever.

Je moet de grond die je als hoppetuin wenst te gebruiken, zo horizontaal, recht en uniform als mogelijk, leggen.

Indien jouw grond steenachtig, ruw en stijf is, dan bezaai je deze best het eerst met kemp (*cannabis sativa*) of met bonen, wat de grond op een natuurlijke wijze breekt en zachter maakt, het onkruid vernietigd en er dus voor zorgt dat je niettemin een betere planttijd krijgt. Maar in welke staat jouw grond zich ook moge bevinden, breekt deze in het begin van de winter met de ploeg indien je een grote oppervlakte hebt, of spit jouw grond om met de spade, indien jouw grond klein is; niet alleen het jaar al vorens je gaat planten, maar ook ieder jaar daarna; zelfs net zo lang als je verwacht dat je van jouw grond de nodige rijkdom zal moeten krijgen om jouw hop te kunnen kweken. Je moet jezelf verzekeren dat hoe meer moeite je doet, en des te meer arbeid je hier in steekt, des te meer zal je er profijt van krijgen, en ook des te meer zal het **de nering van de Vlamingen** benaderen.

Ook zal het zo zijn, dat indien je jezelf de moeite van het uitdiepen van de grond bespaart, - en dit wil dan zeggen dat de teeltgrond niet diep zal zijn - dan zal het gebeuren dat wanneer men de hoge heuvels zal afgraven – dat men dan in dit geval – wanneer zo doende de grond de gehele tuin zal bedekken – dat er dan overal in de tuin onkruid zal groeien. Indien men

echter deze moeite van het ploegen en spitten wel doet zal men de hopheuvels voor eeuwig kunnen behouden.

The tyme to cut and set Hoppe Rootes **De tijd om de hopwortels te snijden en ze te planten**

In the ende of Marche, or in the beginning of April, repayre to some good garden orderly kept, as wherein the hoppes are all of good kinde, all yearely cut and wherein all the hylles are raysted very high, (for there the rootes will be greatest) then compounds with the owner of keeper thereof for choyce rootes, which in some places will cost five pence an hundreth, but commonly they shall be given onto you, so as you cut them your selfe, and leave every hill orderly and fully dressed, but what order you shall use herin, I will herafter stewe.

Op het einde van maart of in het begin van april, ga dan naar een goede onderhouden hoppetuin, waarin de hop van een goede kwaliteit is, die jaarlijks gesneden wordt en waarin de heuvels heel hoog gemaakt zijn (want in dit soort heuvels zijn de wortels het grootst) – en komt dan overeen met de eigenaar om de wortels te kiezen – die in sommige plaatsen vijf pence per honderd kosten – maar die men meestal gratis kan krijgen als je ze zelf snijdt – en laat dan iedere heuvel ordelijk, proper en volledig weer opgehoogd achter – maar in welke volgorde je dit uitvoert zal ik hierna vertellen.

Rules for the choyce and preparation of Rootes **Regels voor de keuze en preparatie van de wortels**

p. 9

And now you must challe the biggest rootes you can finde (that is to say) such as are in bignesse three or foure inches about.
And let every roote which you chall provide to set, be nine or ten inches long.
Let there be contayned to every such roote three wyrttest;
Let all your rootes be out the springes of the year last past.
You must have great regarde that you cumber not your garden with wylde hoppes, the which are not to be difterned from the good, by the rootes, but eyther by the fruits or by the stalke

En nu moet je de grootste wortels die je kan vinden snijden (dat is te zeggen) dat deze wortels in dikte drie tot vier inches zijn. En laat iedere wortel die je kan krijgen, negen tot tien inches lang. Laat deze wortels van de laatste lente zijn.
Je moet er aandacht voor hebben dat je je hoptuin niet met wilde hop beplant, welke eigenlijk – door de wortels - niet te onderscheiden is van de geschikte hop – maar alleen maar door de vrucht en de rank.

Of the good Hoppe **Over de geschikte hop**

The good and the thidely hoppe beareth a great and a good stalke, ...*onleesbaar* ... and a greene bell, it appeareth out of the grounde naked without leaves, untill it be halfe a foote long.

Op deze bladzijden zijn enkel woorden of zinsdelen onleesbaar – we maken er het beste van.

Een goede en geschikte hoppeplant heeft een grote en lange rank ... *onleesbaar* ... en een groene bel. Zij verschijnt naakt uit de grond zonder bladeren, tot dat ze en halve voet lang is.

**Of the unkindly Hoppe
Over de ongeschikte hop**

The hoppe that lykes not his entertaynement, namely his seme, his grounde, his keeper, his doing or the manner of his setting is commently by ... *onleesbaar* ... thicke and rough in leaves, very like unto a nettle, which will be common to devoured, or with bitten with a little blacke; the wich also will doe harme

p. 10

unto good hopes where the garden standeth bleake, or the hoppe springeth out, but be not discomforted herewith, for the heate of the summer

reserve this matter, and the later springes will be little annoyed with this flie, who (though she leeve the leaves as full of holes as a nette), she seldom proceedeth to the utter distruction of the hoppe.

De hop die niet geteeld kan worden, namelijk die niet houdt van gezaaid te worden, zijn grond, zijn standplaats, zijn manier van groeien, is meestal ... *onleesbaar* ... dik en ruw van blad, erg gelijkend op de netels die we gewoonlijk kunnen vinden, en heeft een weinig zwart in de bladeren. Deze hopplanten zullen ook de goede en geschikte hop, die op die plaatsen in onze tuin staan waar de zon hen vol kan beschijnen - schade kunnen toebrengen. Wees hierdoor niet ontgoocheld want de vlieg die hier uit komt in de zomer of in de late lente, (alhoewel ze de bladeren vol gaten als een net achter laten) gaat toch nooit zover dat ze de hop volledig vernietigt.

**Of the wylde Hoppe
Over de wilde hop**

Of the wylde hoppe, the fruit is eyther altogether seede, or else roose and redlight belles, the stalke is redde, howbeit, herein the difference betweene the good and the badde hoppe is not to be discerned, untill the stalke is two or three yardes high, for at their stalk coming up, the one root as the other apperth redde and the best hoppe is then the reddest.

Provide your rootes therefore, where you are before hande assured of their goodesse.

Bij de wilde hop komt de vrucht ofwel volledig in zaad of anders zijn de hopbellen roze of lichtrood, de rank is rood, hoe het ook zij, het verschil tussen goede en slechte hop is eigenlijk niet te beoordelen tot dat de rank twee tot drie yards hoog is. Alvorens de rank omhoog groeit verschijnen de scheuten, zowel de een of de andere allemaal rood, maar de meest rode scheuten zijn van de beste hoppe.

Voorzie dus jouw wortels op een plaats waarvan je op voorhand weet dat je verzekerd bent van hun kwaliteit.

**Of setting of Hoppe Rootes
Over het planten van de hoppewortels**

Having made your provision of rootes in this wise, returne there with to your garden speedilye, and eyther set their remediatelye or lay them in some puddle neare there unto and burie them in the grounde untill conveniencie of winde, weather and leasure (the want where of may sometimes prenent good expedicion)

p. 11

shall serve. Provided alwayes that you leave them not in water or puddle above xxiiij houres, but in the earth you maye leave them as long as the tyme of setting endureth, that is to saye, tyll mydde April.

Your garden beyng dressed, as before I advised you, it shall be easie for you to dicert your hyls aright, and that in equall dystance, with a poale or rather with a lyne (that wyll not stretch) tying therre upon chorte threedes, or placyng in it pynnes, acordyng tot the proportion of space which you meane to leave betweene your hylles, where of if one be placed out of order, it shall blemishe and hurt a great part of your garden.

Eenmaal dat je je in jouw voorraad wortels hebt voorzien, keer dan zo snel als mogelijk terug naar jouw tuin en ofwel zet je de wortels meteen in de grond of wel leg je hen daar niet ver af, in wat modder of begraaf je hen in de grond zodat ze geen hinder krijgen van de wind of van het weer en de warmte (in het begin van mei kan heet soms al heet zijn).

Voorzie altijd dat je de hopwortels niet langer dan 24 uren in het water of modder laat liggen maar in de grond mag je ze zolang laten als het aanplanten duurt, dat is te zeggen, tot midden april.

Wanneer jouw tuin ingericht wordt als hiervoor uitgelegd, zal het gemakkelijk voor jou zijn om jouw heuvels op te richten, en dat in gelijke afstand, met een paal of lat of nog beter met een touw (dat niet uitstrekt of elastisch is) waarop korte takken gebonden worden of die met pinnen geplaatst wordt, op die afstanden of plaatsen waarop je jouw heuvels wilt maken, want wanneer één van die heuvels verkeerd geplaatst zou worden, zal deze een groot deel van de tuin wanordelijk maken en zal het werken hierin bemoeilijken.

The distance of the Hylles De afstand tussen de heuvels

If your garden be one acre in bignesse, and lie square, leave betweene every hyle three yardes, or eyght foote at the least in space, as well that the hylles maye be made the greater, and that the hoppes of one poale reache not to another, as also that the Sunne maye the more freely and universally passe through your garden, which by this meanes may yearely be plowed betwyrte the hylles, whereas otherwyse it must be **dygged**,* a more tedyous and costly busnesse.

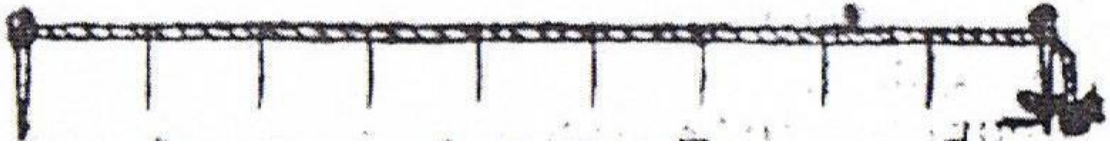
- *dygged* = een Poperingse 'dyk'?

If your garden be very little, you may set the hylles some what nearer together, namely, seaven foote a sunder.

Als jouw tuin één acre groot is, en vierkantig ligt, laat tussen iedere heuvel minstens drie yards of acht voet ruimte, zodat de heuvels goed hoog kunnen gemaakt worden, en dat de hop die op de ene paal groeit niet die van de andere paal kan bereiken, en dat ook de zon vrij en universeel de ganse dag, door de tuin kan schijnen. Hierdoor kan de tuin ook jaarlijks, tussen de heuvels, gemakkelijk geploegd worden, terwijl deze anders moet gespit worden wat veel meer moeite kost en ook duurder is.

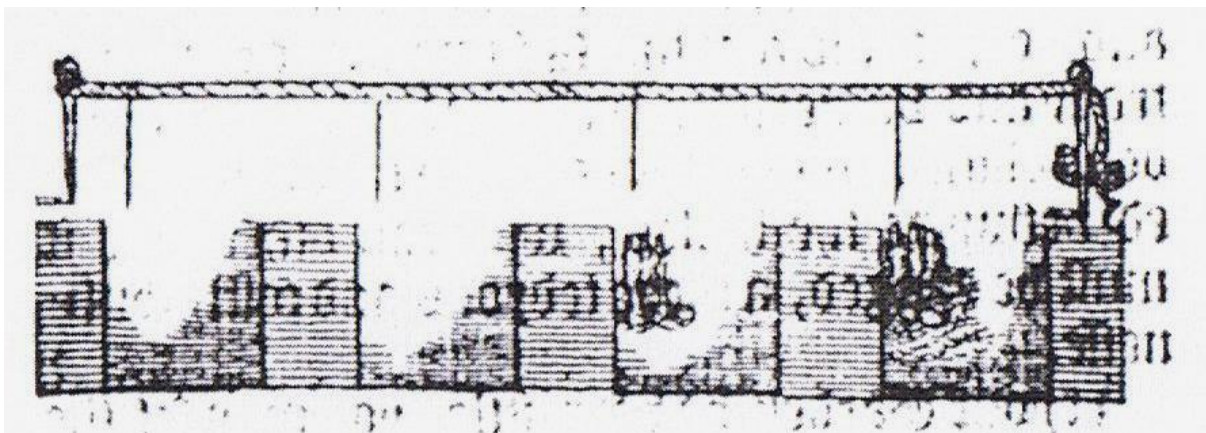
Als jouw tuin erg klein is, kan je de heuvels korter bij elkaar zetten, namelijk zo'n zeven voet van elkaar verwijderd.

**A discription of the line
Een beschrijving van de lijn**

Your lyne beyng layde levell, you must dygge underneath every threede or pinne placed uppon the same, a hole lyke a pitfall, one foote square and one foote deepe.
When you have made twentye or thirtie holes, take up so manye rootes, from where you bestowed hem, as ought to bee set therein, and go to worke on thys wyse, alwayes watchyng a tyme (if you maye) that the wynde be in some part of the south or west, but bee not so scrupulous berein, that you overslyp the moneth of April, least Salomons saying bee spoken of you: He that regareth the wynde shall not sowe and he that hath respect to the clowdes shall not reape. For he that neglecteth the Moneth of April, shall have a bad season to cut or plant Hoppes.

Eénmaal als jouw koord horizontaal gelegd is, moet je onder iedere geplaatste draad, tak of pin een put als een val graven, één voet in het vierkant en één voet diep. Wanneer je twintig of dertig gaten gemaakt heb, neem dan zoveel wortels van de plaats waar je ze bewaart, en die hierin moeten gezet worden en ga te werk op deze wijze, altijd op tijd kijkend (als je kan) dat de wind uit het zuiden of westen komt, maar wees hierin niet zo scrupuleus dat je langer dan de maand april zou planten, want reeds Salomon zei, zegt men, dat diegene die teveel op de wind let nooit zal zaaien en hij die respect heeft voor de wolken zal nooit planten. Want hij die op de maand april niet let, zal een slecht seizoen hebben om de hoppewortels te snijden en te planten.

Take two or three of your rootes (which by thys tyme wyll yeelde foorth greene seyences or whyte

p. 13

buddes, and wyll also have small rootes or beardes growing out of them, the which must be, all sayvng the smaller sort of white buddes, pared way harde by the olde roote) ioyne them close together, so as (in any wyse) they maye be even in the toppes; set them also togyther bolt upright, directly nader the foresaide threede or pynne, holdyng them harde together wyth one hande, whyle you fyll the hole with the other, with fyne mulde preparede and made readye before hande, regarddyng that the toppes of the rootes bee levell wyth the face or uppermost part of the grounde.

Take good heede also that you set not that ende downewarde, that grewe before upwarde, which you shall know by the buddes that appeare in the knottes of eache roote, and let no part of the deade stalke remayne upon the uppermost ioynt there of.

Neem twee of drie van jouw wortels (die tegen die tijd witte of groene scheuten zullen vertonen en die ook kleine wortels of 'baarden' zullen hebben, dewelke moeten, terwijl je de kleine witte ogen behoudt, dienen afgeknipt te worden tot tegen de oude wortel) voeg ze goed bij elkaar, zodat ze, in elk geval, even hoog zijn, en zet ze ook samen vast rechtop, meteen onder de voorgezeggd draad of pin. Daarbij moet je ze goed en hard samen knijpen met één hand, terwijl je het gat gaat vullen met de andere hand, er op lettend dat de toppen van de wortels gelijk zijn met de oppervlakte of de bovenkant van de grond.

Let er goed op dat je niet dat eind dat eerst opwaarts groeide nu, neerwaarts zou zetten, wat je zal kunnen zien aan de ogen die op de knopen verschijnen van iedere wortel. Laat ook geen deel van de dode rank boven op de wortel zitten.

De boer in 16de eeuwse klederdracht – met de wel speciale ‘Spaanse’ broek – is de hoppewortels aan het planten. Zo te zien heeft hij een drietal wortels vast met zijn linkerhand en vult hij de put met zijn rechtse hand.

An when you have thus done, presse downe the earthe wyth your fote hard to the rootes, not treading their uppon them but dayninge the loose earth dose to the corner where the rootes are sette.

And here is to bee noted that the readiest and evenest

p. 14

waye, is alwayes to set your rootes at one certaine corner of the hole, which corner shoulde alwayes bee ryght underneath the sayde pinne or threede, als is afore snewed.

At this time you must make no hyll at all, but onely cover the toppes of your rootes about twee ynches thicke, wyth the fynest moulde you –can gette.

Wanneer je hiermee klaar bent, stamp dan de aarde met jouw voet hard tegen de wortels aan. Zorg er wel voor dat je niet op de wortels stampt maar duw de losse aarde naar de hoek waar de wortels gezet zijn.

En hier moet er genoteerd worden dat de gemakkelijkste en beste wijze om jouw wortels te zetten, is dat je hier best altijd de rechtse hoek neemt onder de voorzeide pin of draad.

Op dit moment moet je nog geen heuveltje maken, maar bedek je alleen nog maar ongeveer twee inches dik, de bovenkant van jouw wortels, met de fijnste aarde die je kan krijgen.

Onze hoppeboer in spee heeft zijn hoppewortels geplant.

When you are dryven to set your rootes late, if there bee anye greene sprynges uppon them, you maye take the advantage therof, leavyng the same spring uncoverd, otherwise, you both destroye the spring and endaunger the roote.

Wanneer je verplicht was om jouw wortels laat in te planten, en indien er enige groene spruiten reeds aanwezig waren, mag je daar gerust het voordeel van nemen, door deze spruit onbedekt te laten, anders is het zo dat je niet alleen de scheut vernietigd maar dat je ook de wortels in gevaar brengt.

Abuses and disorders in setting Vergissingen en wanorde in het plaatsen

Some use to set at everye corner of the hole one roote, but thys is a naughtie and a tedious trade, bycause a man shall bee longer in dressing one of these, than about foure other. To be short, you shall this waye so cumber both your selfe and your garden, that you wyll soone be wearye with working and your garden as

p. 15

soone wearie of bearing.

Some bynde them, and set both endes upwarde, and herein both the cunning of the workman, and the goodnesse of the rootes are together very lively expressed, for if the rootes were good, they coulde not so be wounde, or if the workman were skilfull, he woulde not be so fonde to sette them in that order.

Some use to laye them thwarf or flat, but I saye flatlye, that the same is an overthwart and preposterous waye, for they can neyther prosper well, (as being set contrarie to their nature and kynde of growing) nor be kept as they ought to be.

Some use to make hilles, and then set their rootes therein, but these conclude themselves from ministring succour unte them at any tyme after, bendes many invonveniences hereby ensuyng.

Some set their rootes, and then burse them with a great hyll made uppon them, and this is all one with the other, fashing that the hill so shoketh these, as most commonlye they growe not at all.

Finallye, there be as many evill wayes to set, as there be ignorant men to desryte.

Sommigen zetten op iedere hoek van het plantgat één wortel, maar dit is moeilijke en een vervelende wijze van handelen, want één man zal heel wat langer aan het werk blijven dan vier anderen. Om kort te zijn, je zal jezelf in problemen brengen en ook jouw tuin, omdat je zelf al vlug moe zal zijn van je werk, net als je tuin die ook vlug moe zal worden van zoveel planten te dragen.

Sommigen binden de wortels samen, en zetten ze zo rechtop, en zo worden hier de onkunde en de goedheid van de wortels samengebonden. Want als de wortels goed waren; dan konden ze niet zo erg verwond geraken; en zo de werkmán bedreven was, hij zou de wortels op deze wijze niet gezet hebben.

Sommigen leggen de wortels kruiselings of plat, maar ik zeg plat weg dat deze wijze van werken een averechtse en verkeerde wijze is, want hierdoor kunnen de wortels nooit weelderig groeien (omdat ze gezet worden tegen hun natuur en hun wijze van groeien in) of kunnen ze gehouden worden zoals ze zouden moeten gehouden zijn.

Sommigen maken heuveltjes, en zetten dan hun wortels hierin, maar hierdoor krijgen zij geen kans meer om later deze wortels aan te passen, waarbij ze heel wat ongemakkelijkheden blijven behouden.

Somigen zetten hun wortels en bedekken deze dan met een hoge heuvel, en dit geeft dan al bij al dat de wortels verstikken, en deze dus meestal helemaal niet groeien.

Ten slotte, zijn er zo veel slechte manieren om deze wortels te zetten, als er onwetende mannen zijn om dit werk te verrichten.

Provision against annoyance and spoyle of your garden
Zich voorzien tegen nonchalante en verspling in jouw tuin

If your garden be small ande very nigh to your house, you may arme every hill with a few
p. 16

thornes to defende them from the annoyaunce of Poultrie, which many times will scrape and bath among the hylles, and so disorder and hurt the springs, but a goose is the most noysome vermine that can enter into this Garden, for (besides the allegorie, that maye be applyed in thys case) a goose will gnabble upon every young scyence or hoppe budde, that appeareth out of het grounde, which never will growwe afterwards; and therefore as well to avoyde the goose, as other noysome cattell, let your closure bee made strong, and kept tyght.

Als jouw tuin klein is en kortbij jouw huis gelegen is, zal je best iedere heuvel beveiligen met enkele doorntakken tegen de vervelende hoenderen, die geneigd zijn om te krabben en te baden tussen de heuvels en zo de tuin in wanorde brengen en de scheuten beschadigen.

Gansen zijn het meest vervelend en vernietigend die in een dergelijke tuin kunnen komen (naast de allegorie die kan gezien worden in dit geval) een Gans zal op iedere hoppelstam of scheut knabbelen die te voorschijn komt, die dan ook darna nooit meer zal verder groeien, en daarom is het beter te voorkomen dat er gansen, net als ander vervelende erfdieren, in jouw hoppelstuin komen. Zorg er daarom voor dat je afsluiting stevig is en goed rechtop gehouden wordt.

Of poales
Van de palen

It remayneth that I speake nowe of poales, bicause poalyng is the next worke now to be done. If your hylles bee dystant three yardes a sunder, provyde for every hyll foure poales, if you wyll make your hyles nearer togyther, three poales shall suffice.

And note that in the fyrst yeare you maye occupye as many poales as in anye year after, the reason whereof I will declare in the title of Hilles Pag. 29.

Alder poales are best for thys purpose, as where unto the Hoppes seeme most wyllingye and naturally to encline, bycause both the fashion of these poales beyng as a taper, small above and

p. 17

great belowe, and also the roughnesse of the alder rynd, stayeth the hoppe stalke more firmelye from sliding downe, that eyther Ashe or Oke which for continuance be somewhat better, howbeit, these wyth the order that I shall prescribe, will endure five or seaven yeares. These are also best cheape, and casiest to bee gotten in most places and soonest growne ready for this purpose.

There is in the Springes of these least daunger in growyng or in beyng destroyed or bitten by catsell.

Finally, by the expence of these, there envieth the least annoyaunce to the common wealth, as well for the causes as are sayde, as also bycause they grouwe no in so great quantitie, to so good tymber, nor for so many purposes as eyther Oke or Ashe.

Het is nodig dat ik nu over de hopstaken zal spreken, want het plaatsen van de staken is het volgende werk dat gedaan moet worden.

Als jouw heuvels op een afstand van drie yards van elkaar staan, voorzie dan voor iedere heuvel vier palen. Staan de heuvels korter bij elkaar, dan kan je volstaan met drie palen.

En noteer dat je in het eerste jaar evenveel palen nodig hebt als in de latere jaren waarvan ik de reden zal verklaren onder de titel 'Over de heuvels' – op pagina 29.

Oude palen zijn het beste in dit geval, waarop de hop blijkbaar graag gaat groeien en op een natuurlijke wijze gaat klimmen. De vorm van deze palen is spits, small langs boven en breder van onder, en ook de ruwheid van de oudere schors, maakt dat de hopperank zich beter hecht, en verhindert dat ze naar beneden valt.

Es of eik gaan het langst mee, maar het zij zo, dat deze op de wijze die ik zal beschrijven, behandeld, vijf tot zes jaar zullen meegaan.

Deze zijn ook het goedkoopste en komen het meest voor op de meeste plaatsen en worden ook al voor dit doel gekweekt. In de lente is er het minst gevaar dat deze palen vernietigd, gebroken of door het vee gebeten worden.

Ten slotte is de kost en het gebruik van deze palen zeker niet hinderlijk voor het algemeen welzijn, als voor de redenen die reeds gezegd zijn, en alhoewel deze staken niet in zo'n grote hoeveelheden groeien, ze kunnen anders toch niet dienen als timmerhout of voor andere doelen zowel deze eiken als essen palen.

The best time to cut your poales, is betweene hallowentyde and Christmas, but you must pyle them up immediatly after they are cut, charped, reformed in length and knothed, least they rotte before you occupie them.

You maye nog leave any stagges upon them, the reason whereof you shall conceyle in the title 'Of gathering hoppes'.

De beste tijd om jouw staken te snijden, is tussen Halloween en Kerstmis, maar je moet ze wel meteen opstapelen nadat ze gesneden zijn, aanpassen in lengte en knotten, zodat ze niet rotten alvorens je ze gaat gebruiken.

Je mag er geen takken of pinnen op laten. De reden hiervoor zal ik uitleggen in het stukje onder de titel 'Over het verzamelen van de hop'.

Your poales maye not be about 10 or 11 foote long at the most, except your grounde be very ryche, or that you have added there unto great labour in cayling up your hylles, or else spread your hylles stande tot neare togythher. If anye of these

p. 18

chance to be, or if all these three thinges meete in one garden, the best waye of reformation, is to set the fewer poales to a hyll, or to let them remaine the longer. Otherwise the hoppes will growe from one poale to another, and so overchadowe your garden, the fault thereof being especiallye to be unouted to the nearenesse of the hylles. Therefore chiefly you must measure your poales by the goodnesse of youre grounde.

Jouw staken mogen niet meer dan 10 tot 11 voet lang zijn, ten langste, tenzij jouw grond zeer rijk is, of dat je heel wat werk gestoken hebt in het hogen van jouw heuvels, of anders zullen

jouw heuvels te kort bij elkaar blijken te staan,. Indien één van deze dingen zou gebeuren, of wanneer deze drie dingen in één en dezelfde tuin gebeuren, dan is de beste wijze om dit te verbeteren, om vroeger staken te zetten of om ze langer te laten staan. Anders zal de hop van de ene paal op de andere gaan groeien en zo de tuin overschaduwten. Deze fout zal speciaal naar voren komen als de heuvels te kort bij elkaar staan. Daarom moet je de lengte van je palen afmeten aan de rijkdom van jouw grond.

The hoppe never stocketh kindelye, untill it reache higher than the poale, and returne from it a yarde or twoo, for whylest it tendeth clyning upwarde, the braunches which growe out of the principall stalke (wherein consisteth the abundance of ever case) growe little or nothing. Let the quantitye of your poales be great (that is to saye) nine or tennie ynches about the lower ende, so shall they endure the longer, and withstande the winde the better. To descrybe the price of poales, or what it wyll cost you to furnishe a garden conteyning one acre of grounde, it were a hard matter, bycause the place altereth the pryse of woode. But in a way you maye carrie a hundreth and fiftye poales, and I see small cause why a load of these shoulde be much dearer than a load of any other woode. After the first yeare, poales will be nothyng chargeable unto you, for you maye either pycke them out of your owne provision of fuell, or buye

p. 19

them of your neygbours that have no occasion to apply them this waye. For the yearely supply of two loades of poales, wyll maintaine one acre continually.

De hop zal nooit goed trossen, totdat ze hoger dan de paal gegroeid is en daarna nog een tweetal yard terug gedaald is, want zo lang dat de hop omhoog groeit, zullen de zijranken blijven groeien vanuit de centrale rank (waar in eigenlijk de overvloed van ieder geval bestaat) en de bellen zullen weinig tot niet groeien.

Zorg er voor dat jouw staken lang genoeg zijn (dat is te zeggen) negen tot tien inches vanaf het onderste einde gerekend. Zo zullen ze langer meegaan en beter de wind kunnen weerstaan. Om de kosten van de palen te kunnen berekenen, of wat het dus zal kosten om een tuin van één acre grond te voorzien, is moeilijk, want de prijs van het hout verschilt van plaats tot plaats. Maar in zekere zin mag je tellen op 150 palen en ik zie eigenlijk geen reden waarom een lading van deze palen duurder zou moeten zijn dan een lading gewoon hout.

Na het eerste jaar, zullen de palen jou niet veel meer kosten, omdat je ze kan voorzien vanuit jouw eigen kweek, of voorraad, of koop ze bij jouw buurman die ze zelf op dat moment niet kan gebruiken. De bevoorrading van twee ladingen palen, zijn jaarlijks voldoende om in jouw behoefte om één acre grond van hopstaken te voorzien.

Your rotten and broken poales will doe you good service, for the kindling of your fyers in the oste, whereupon you shoulde drie your hoppes and they should be preserved chiefly for that purpose.

At **Poppering** (where both scarcitie and experience hath taught them to make carefull provision hereof) they doe commonlye at the east and north syde of theyr gardens, set and preserve alders, wherewith they continually maintaine them.

Before you set up your poales, laye them all alongh your garden betweene everye rowe of hilles by three or fower togyther, I meane beside every hill so many poales as you dertermine to set thereon, so shall you make the more speede in your worke.

Jouw gerotte of gebroken staken kunnen goede dienst bewijzen voor het aansteken en branden van jouw oven in de ast, waarop je jouw hop moet drogen en je moet ze dan ook hiervoor apart houden.

At Popping (where both scarcitie and experience hath taught them to make carefull provision hereof) they doe commonlye at the East and North syde of theyr Gardens, set and preserve Alders, wherewith they continually maintaine them.

In Poperinge (waar zowel spaarzaamheid en ervaring geleerd hebben om voorzichtig met de voorraad om te gaan) zetten ze doorgaans de oude palen op het oosten en noorden van hun hoptuinen, zodat ze deze beter kunnen bewaren.

Alvorens je jouw palen opzet, leg ze klaar in jouw tuin tussen de rijen heuvels – met drie of vier samen. Daarmee bedoel ik dat je bij iedere heuvel zoveel palen klaar legt die je per heuvel zal zetten. Zo kan je snel en gemakkelijk werken.

Of the erection of poales Over het oprichten van de staken

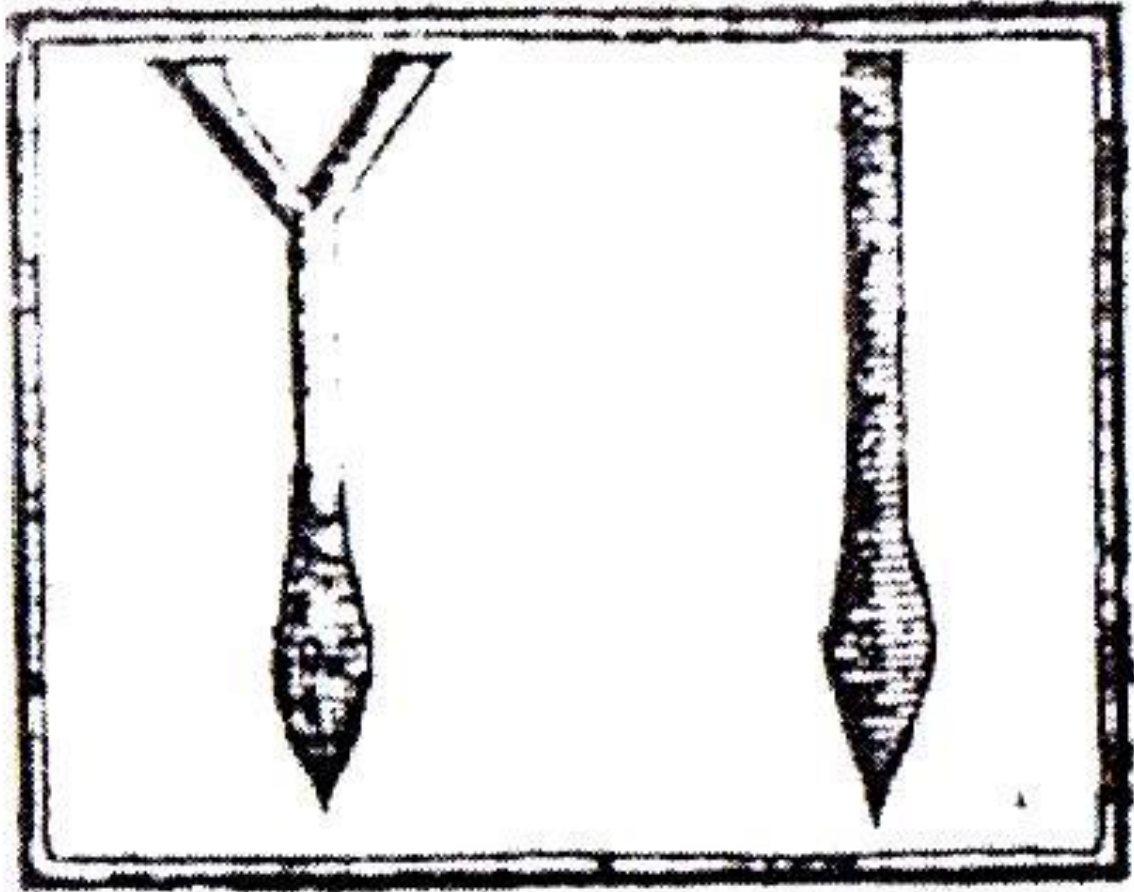
When your hoppes appeare above the grounde, so as you maye discerne where the principall rootes stande, set by your poales, preparing theyr waye wyth a crowe of Iron, or a forked wooden toole, with a point of yron

P. 20

somewhat lyke unto these.

Wanneer jouw hop boven de grond verschijnt, zodat je goed kan onderscheiden waar de belangrijkste wortels staan, zet dan jouw staken. Dit bereid je voor met een ijzeren breekijzer of een gevorkt houten gereedschap met een ijzeren punt. Iets zoals hierbij getoond wordt.

For if you stayer tyll the hoppes be growen to a greater length, one inconvenience is, that eyther in making the hoales, or in erectyng the poales or else in ramming the earth to the fastenyng of them, you shall hassarde the brusing or breaking of your hops, another is that you shall be faine to tye every stalke to the poale, wheras otherwyse the most part of them will clyme up of their owne accorde: the thirde is, that it will hynder the growth of the hoppe, if it remayne unstayde so long.

You must set every poale a foote and a halve deepe, and within two or three inches at the most of the principall roote.

If your grounde be reckie and shallowe; tarie the longer before you set up your poales, so as your hoppes maye be growne two or three foote high, that you may adventure to make a hyll or banke at every poale to stayer and upholde the same, wythoute burying anye of the younger springes, which may afterwarde be covered with lesse daunger and annoyaunce to the principall roote.

Let the poales of every hill teane a little outwarde one from another.

Als je wacht tot dat de hop langer is gegroeid, dan zal het moeilijker worden, zowel bij het maken van de gaten, als in het oprichten van de staken en tevens in het vastkloppen van de aarde om de palen vast te zetten, waarbij de kans groter zal zijn dat je de hop breekt of kwetst. Een andere moeilijkheid zal zijn dat je problemen zal hebben om iedere rank aan de paal te binden, waar in het andere geval de meeste ranken gewoon uit zichzelf op de staak klimmen. En een derde probleem is dan dat de groei van de plant gehinderd wordt, indien ze te lang ongebonden blijft.

Je moet iedere paal een halve voet diep zetten, en binnen twee of drie inches van de voornaamste wortel verwijderd.

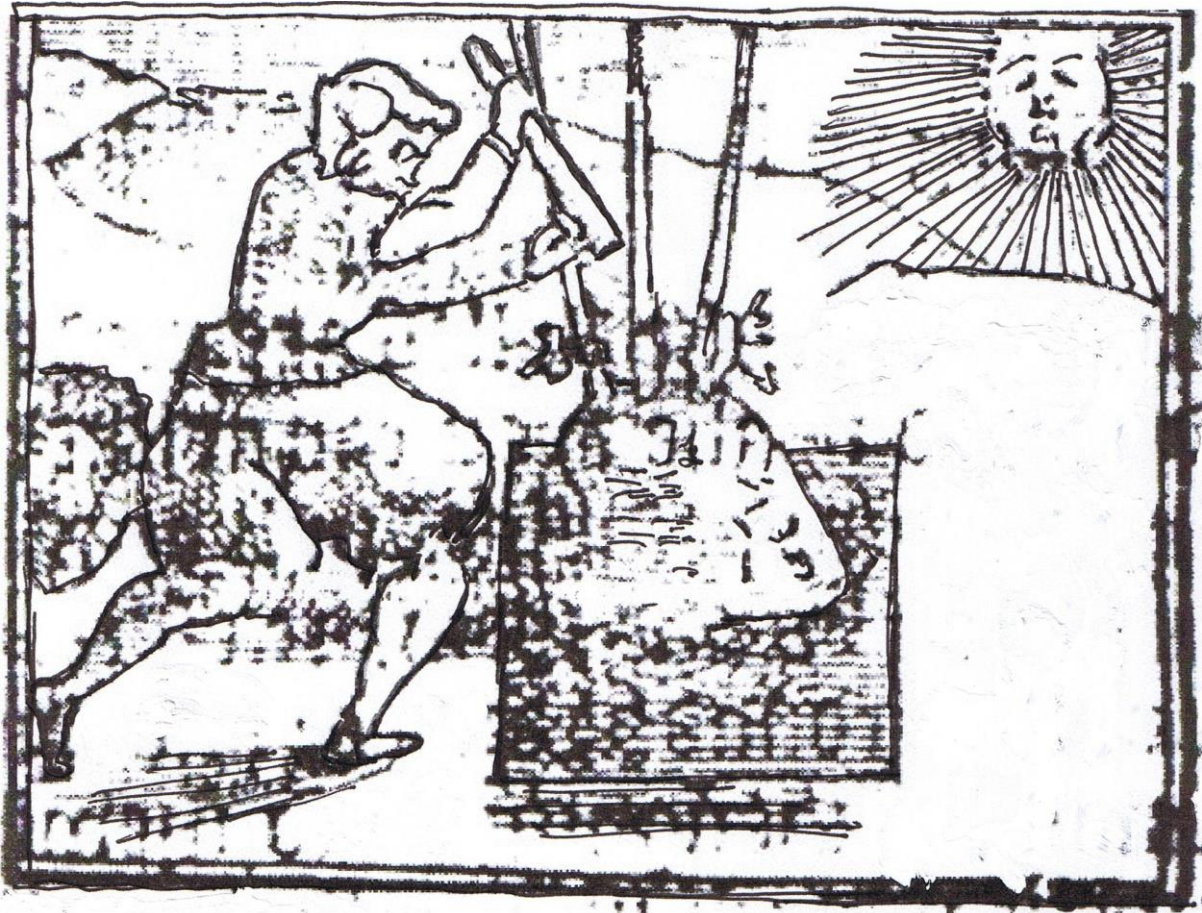
Als je grond te dicht is en ondiep, wacht dan zeker niet te lang om jouw palen recht te zetten. Als je scheuten zo'n twee of drie voeten lang zijn, kan je het reeds wagen om een heuveltje of bank bij iedere paal op te werpen om deze vaster te zetten en ze recht te blijven houden.

Daarbij moet je opletten om geen van de jongere scheuten te begraven, die later wel kunnen bedekt worden met veel minder gevaar of schade aan de voornaamste wortels.

Laat de palen van iedere heuvel een weinig naar buiten toe hellen.

p. 21

Of ramming of poales Over het vastzetten van de staken

Then with a peece of woode as bygge belowe as the great ende of one of youre poales, ramme the earth that lieth at the outsyde of the poale, there unto but middle not wythin the compasse of youre poales as they are placed, least you spoule the springes.

Dan met een stuk hout, zo groot als het grootste einde van één van jouw staken, ram je de aarde die buiten de palen ligt, vast, liefst niet in het midden tussen de staken, want hierdoor zou je de wortels kunnen beschadigen.

Of reparation of Poales Over het repareren van de palen

If any of the poales chaunce to breake in many peeces when the hoppe is growne uppe, undoe and pull away the same broken poale, and tie the toppe of those hoppe to the toppe of a newe poale, then wynding it a turne or two about according tot the course of the sunne, set it in the hole, or besides the hole where the broken poal stode, but some beyng loth to take so much paynes, turne it about the other poales that stande upon the same hyll, and so leave it. But if it be not broken above the myddest, the best waye is, to set a newe poale or stake

p. 22

besyde the broken poale, and to tye the broken poale to the same, which maye upholde the saide broken poale, and preserve the hoppe. If the poale be only broken at the nether ende, you maye shoove the same poale against unto the hill, and so leave it.

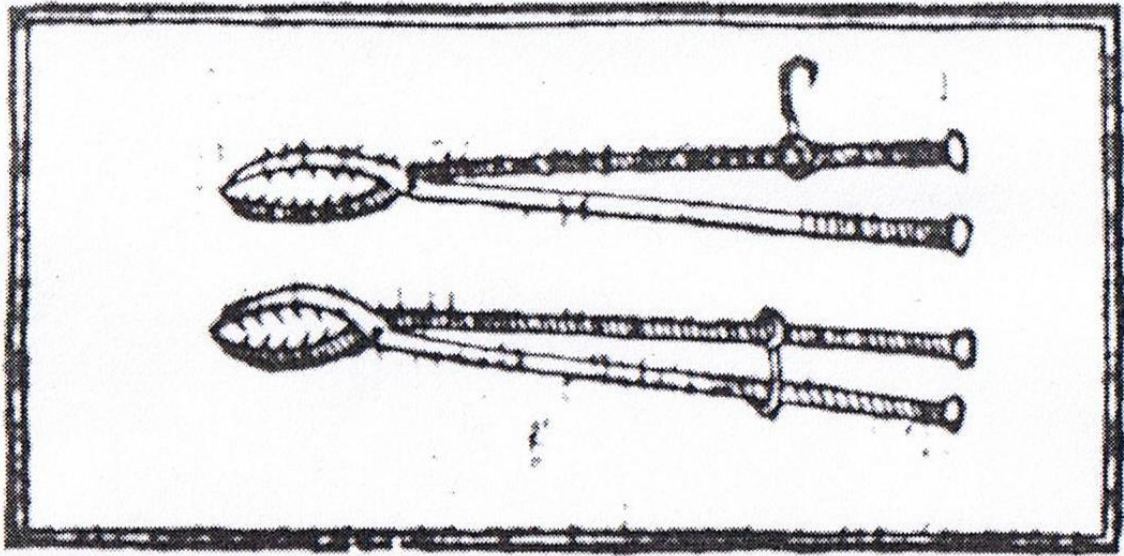
Als een van de palen komt te breken in verschillende stukken, wanneer de hop aan het groeien is, doe deze dan weg en trek ze uit, en bindt de top van deze hopperank aan de top van een nieuwe paal, hem windende volgens de koers van de zon. Zet de nieuwe paal in het gat, of naast het gat waar de gebroken paal stond. Maar sommigen die het zich gemakkelijk willen maken, draaien de hop aan een andere paal die reeds op dezelfde heuvel staat, en laten het zo. Maar als de paal niet boven het middelste gedeelte gebroken is, is de beste wijze toch om een nieuwe paal te zetten naast de gebroken paal en om de gebroken paal schuin te richten naar de nieuwe toe, die de rank dan verder kan dragen. Als de paal gebroken werd aan het andere einde, kan je dezelfde paal in de heuvel terugschuiven en deze daar zo laten staan.

Of pulling up poales Over het uitwerpen van de palen

And bycause, when the hylles are made great, and raysed hyghe, you can neither easely pull up any, nor possiblye, pull up all your poales except you breake them, and especially if the wether or the ground be drie, or else the poales olde or small, I thought good to shewe you an instrument wherewith you shall pull them up without disease to your selfe, destruction to your poales, or expence to your money, the charge beinge onelye foureteene for fyf teene pound of iron, wherewith the smith shall make you a pair of tongues (or rather you may cal them) a pair of pynsers, of the fashion here set downe the which maye also be made wyth woode if you thinke good.

En omdat, wanneer de heuvels groot zijn en hoog gemaakt werden, je er de palen niet meer gemakkelijk uit kan tillen, wat bijna onmogelijk is zonder deze palen te breken, en zeker wanneer het weer en de grond droog is, of anders jouw staken oud en smal, dacht ik dat het goed ware om jullie een instrument te laten kijken waarmee je de hopstaken wel kan uittrekken, zonder gevaar voor jezelf, de vernieling van jouw palen of grote uitgaven van jouw geld. Het zal jou enkel veertien tot vijftien pond aan ijzer kosten waarmee de smid jou een paar ‘tangen’(of zo als we deze beter kunnen noemen) een paar grijpers, op de wijze zoals we hieronder laten kijken, kan maken. Als je deze goed bekijkt zou je ze ook in hout kunnen maken.

p. 23

**The way to make the instrument where with to pull up the Hoppepoales
De wijze waarop je het instrument om de hoppepalen uit te trekken, kan
maken**

They must be one yarde in length where of five or seaven ynches maye be allowed for the mouth or lower end of them, which serveth to claspe or catch holde on the poale, the same nether ende shoulde bee the strongest parte thereof, and the mouth somewhat hollowe in the middest, and there also bending downwarde, where by the extreme point may tyse a llytle upwarde.

Upon the upper edges of the insyde thereof, the smyth shoulde hacke or rayse a few small teeth, whereby your toole may take the surer hold upon the poale.

He must also fasten upon one side of thys instrument a ryding hooke, the which maye claipe and staye both sydes togyther when they have caught holde on the poale.

Ze moeten één yard lang zijn, waarvan er vijf of zeven ynches dienen voor de mond of het beneden einde van deze grijpers. Dit deel dient om de paal vast te kunnen grijpen. Dit zelfde deel zou ook het sterkste deel van de grijpers moeten zijn, en de mond dient wat gebogen te zijn in het midden en met de twee uiteinden naar beneden.

Op de binnenstukken van de grijpers, zou de smid enkele tanden moeten zetten zodat de palen nog beter kunnen vstgegrepen worden.

Hij moet ook op één van de zijden van de tanguiteinden een losse haak zetten, waarmee je, als je deze omslaat en vastzet, de beide tangbenen kan samen houden wanneer je de paal uit de grond heft.

**The maner of pulling up the hoppepoales
De wijze om de hoppepalen uit te trekken**

You shall laye a little square blocke upon the toppe of the hill, and the better to remoove the same from hill tot hill, you maye thrust

p. 24

therin a pynne. Upon the same block you may rest your pynsars when they have clasped the verye lowest part of your poale, and then holding the upper part of each syde in your handes, the hooke being slasped, and pulled up hard towards you, you shall easily weyghe uppe your poales.

Je moet dan een kleine vierkante blok op het hoogste van de heuvel zetten Om deze gemakkelijk van de ene heuvel naar de andere te kunnen transportereren, sla je best een pin in de bovenkant. Op deze blok kan je dan je tangen laten rusten wanneer je de paal zo laag mogelijk vastgegrepen hebt. En dan, terwijl je de bovenste kant van ieder tangbeen in jouw handen grijpt, kan je met deze grijpers gemakkelijk de hopstaak uit de grond rukken door hard op de tang te duwen.

Of te preservation of poales Over het bewaren van de staken

And although we are not yet come to the laying up of poales, I am bolde herein, as I began to late, so to make an ende, so rathe, bicause I woulde couch the whole matter of poales together, laying them by themselves (I meane) comprehendying under one title, the businesse appertaining unto them.

For the preservation and better continuaunce of poales, some make houses of purpose, and laye the up therein.

Some set them upright to a tree, and over them make a penthouse of boowes or voordes.

Some lay a great heape of hoppestalkes upon the grounde, and upon them a great heape of poales and upon th poales againe lay another heape of stalkes.

These men doe hereby expresse no great experience, although by their diligence they signifie a good desire

En alhoewel we nog niet zo ver zijn dat we de hopstaken moeten neerleggen, wens ik hier alvorens het te laat is, alles wat met het bewaren van de palen te maken heeft, samen te brengen onder één titel.

Voor het bewaren en het langer laten meegaan van de palen, maken sommigen afdaken met de bedoeling om deze palen daaronder te leggen.

Sommigen zetten ze rechtop tegen een boom, en maken hierboven daken van stroo of riet.

Sommigen leggen een grote hoop hopperanken neer op de grond, leggen daarop een grote hoop hoppestaken en leggen dan weer hierop een hoop ranken.

Deze mannen laten hierbij niet veel ervaring blijken, alhoewel dat ze met hun wijze van doen, wel willen goed doen.

p. 25

You shall neede to doe no more but this. At the endes or sydes of your garden, take three poales standing upon three hilles placed directlye one by another, and three lyke poales upon three other hilles of the next rowe, right over against hem.

Contraigne them to meete together by two ande two in the toppes, and so holde them tyll one wyth a forked wande maye put three withes (lyke unto three broome bandes, which may be made of the stalkes of hoppes) uppen eche couple of the layde five poales, so shall the same five poales beyng so bounde by two and two togyther, stande lyke the roose of rasters of an house.

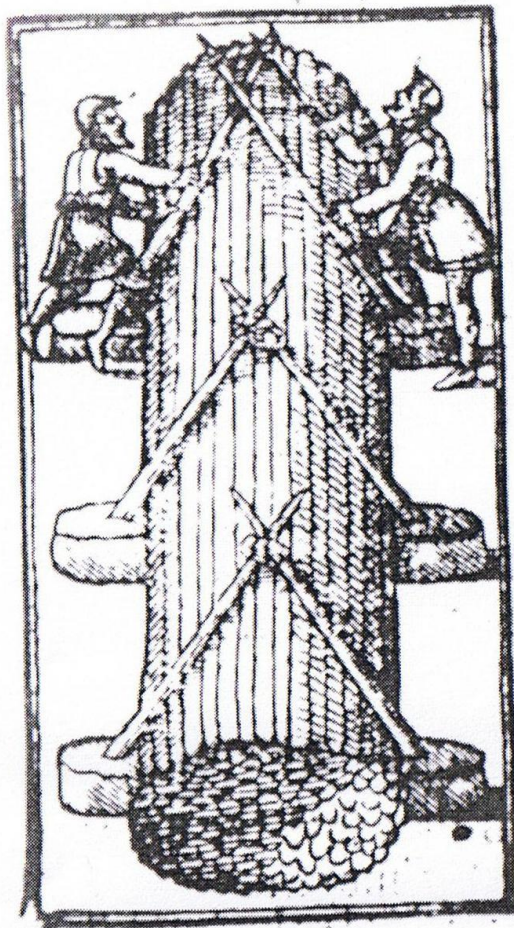

To keepe the poales that shall lye nethermoste from rotting, by the moystnesse of the gronde: wythin the compalle of your sayde five hylles (underneath the poales that you have fastened togyther in the toppes) rayse three litle banks crosse or thwart front hill to hil, as though you woulde make your five hylles to bee but three.

Eigenlijk moet je niet meer doen dan het volgende. Op het einde of zijden van jouw tuin, neem je drie palen, die op drie heuvels naast elkaar staan, en drie palen op drie andere heuvels op de volgende rij, recht tegenover de eerste heuvels.

Buigt hen tot ze elkaar op het uiteinde, twee per twee, raken, waar ze dan kunnen vastgebonden worden met drie ranken (zoals men dit zou doen met drie bezembanden, wat kan gebeuren met drie hopperanken) per ieder paar van de neergebogen palen. Deze palen die dus samen gebonden zijn twee per twee, staan dan recht als de dakspanten van een huis.

Om de hopstaken die langs onder komen te liggen, van rotting door de modder of de grond, te vrijwaren, maak dan tussen de heuvels in, van de ene heuvel naar de andere, oevers.

Upon these bankes laye a fewe hoppestalks, and upon them your poales, observing that one stande nethone ende of the other and an other at the other ende, orderlye the matterse as tise toppers of the poales lye well all one waye, but may be equally and orderly devided, otherwyse one ende of the rounge woulde be full before the other, where as nowe they will lye evell and sharpe above, lyke an hayestacke or the rydge of an house and sufficiently defende themselves from the weather.

If you thinke that you have not poales ynowe to fylle the rounge, pulle downe the wyths or bandes lower, and your rounge wyll bee lesse, and this doe before you laye in your poales.

Op deze oevers leg je dan best wat hopperanken, en op deze jouw palen. Let er op dat het ene uiteinde van de paal met de top van een andere samen gelegd wordt, op een ordelijke wijze, anders zal het ene einde van de hoop veel sneller vol komen te liggen dan de andere kant. Nu zullen ze wel gelijk opgaan en gelijk komen te liggen. Nu zal dit gelijken op een rieten dak of de dakgoot van een huis en de palen zullen zo tegen het slechte weder beschermd worden. Als je denkt dat je geen palen genoeg zal hebben om de driehoek tussen de rechtopstaande palen te vullen, doe dan de banden naar omlaag, en de ruimte tussen de palen zal ook kleiner worden en doe dit alvorens je jouw palen op de hoop legt.

**Of tying of hoppes to the poales
Over het vastbinden van de hop aan de staken**

When your hoppes are growne about one or twoo foote high, bynde up (with a rushe or a grasse) such as decline from the poales, wynding them as often about the same poales as you can and directing them alwayes according to the course of the sunne, but if your leysure maye serve to doe it at any other time of the daye doe it not in the morning, when the dewe remayneth upon them.

p. 27

If you lay softe greene rushes abroad in the dewe and the sunne, within twoo or three dayes, they wyl be lytine, tough and handome for thys purpose of tying, which may not be foreflowed, for it is most certaine that the hoppe that lyeth long upon the grounde before he be tyed to the poale, prospereth nothing so well as it which sooner attaineth there unto.

Wanneer jouw hopperank één tot twee voeten hoog gegroeid is, bindt ze dan op (met biezen of met grasstengels) zodat ze tegen de hopstaak liggen, de rank zo dikwijls windende rond de paal als je kan en hem altijd draaien meegaande met de koers van de zon. Als je de kans krijgt om dit op elk moment van de dag te kunnen doen, doe dit dan niet 's morgens, wanneer de dauw nog op de rank zit.

Als je zachte groene biezen in de dauw of de zon legt, zullen ze binnen twee of drie dagen lenig, sterk en gemakkelijk voor dit doel te gebruiken zijn. Dit mag zeker niet te lang uitgesteld worden, want het is zeker dat de hop die te lang op de grond blijft liggen alvorens ze opgebonden wordt, minder goed gedijdt als de hop die vlugger aan de paal bevestigd wordt.

**Of hylling and hylles
Over het opwerpen van de heuvels**

Nowe you must begin to make your hyls and for the better doing there of, you must prepare a toole of iron fashioned so the what lyke to a coopers addes but not so much boowing, neither so narrow at the hende, and therefore lykest to the nether part of a shovel, the pawle where of must be made with a rounde hole to receive a helve, like to the helve of a mattock and

p. 28

and in the pawle also an nayle hole must be made, to fasten it to the helve.

Thys helve should boowe somewhat lyke to a snythe, or to the steale of a sythe, and it must be little more then a yarde long

Nu moet je beginnen met jouw heuvels te maken en om dit beter te kunnen doen, moet je een ijzeren gereedschap maken dat wat gelijk op een dessel van een kuiper, maar niet zo erg gebogen en ook niet zo nauw aan het handvat. Daarom lijkt het ook op het onderste gedeelte van een schop. De plaat moet gemaakt worden met een rond gat waarin de steel kan bevestigd worden, een steel zoals dit van een houweel en in de hechting moet er ook een nagelgat voorzien worden om de steel er door vast te kunnen nagelen en vast te zetten. Deze steel moet wat gebogen zijn en hij moet iets minder dan een yard lang zijn.

Wyth thys toole you maye pare alwaye the grasse which groweth in the spaces betwirte the hylles, and with the same also you maye rayse your hylles, and pull them downe when time requireth.

Some thinke it impertinent and not necessarye to make hylles the fyrst yeare, partly bicause they distcust of thys yeares profyte quallifieth their diligence in this behalfe and partly for that they thynke that the principall roote prospereth best, when there be no newe rootes out of them forced and maintayned. But experience confuteth both these coniectures, for by

indultrye, the first yeares profite wyll be great, and thereby also the principall settes much amended, as their prosperitie in the seconde yeare wyll painely deshave.

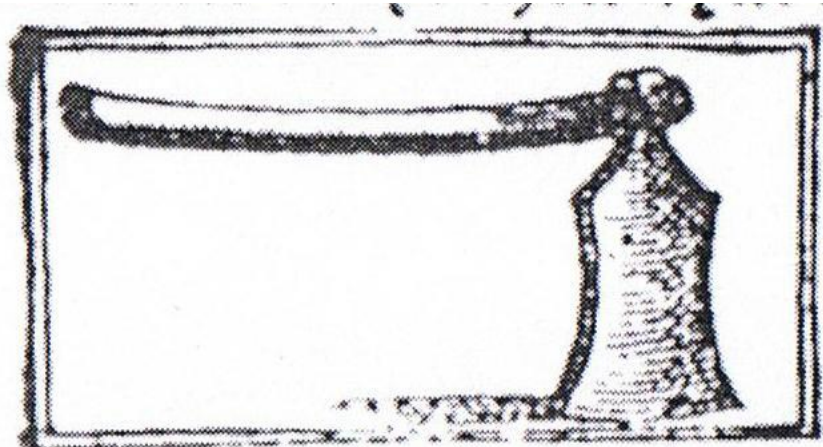
Met dit gereedschap kan je altijd het gras dat tussen jouw heuvels groeit, weggappen, en met hetzelfde kan je jouw heuvels ophogen, of hen afscheppen wanneer de tijd er voor gekomen is.

Sommigen denken dat het niet nodig of nuttig is om het eerste jaar heuvels te maken, deels omdat zij betwisten of het profijt van dit eerste jaar wel opweegt tegen al dit werk en deze ijver en deels omdat zij denken dat de voornaamste wortels eigenlijk het best groeien wanneer er zich geen nieuwe scheuten vormen.

Maar de ervaring heeft ons geleerd dat deze overtuigingen verkeerd zijn. Het profijt om in het eerste jaar heuvels aan te brengen, is groot en daarbij komt dan dat de voornaamste wortels hierdoor sterk verbeteren zodat hun voorspoed in het tweede jaar zal floreren.

*The helve here of should be straight at the upper ende.
De steel moet recht zijn aan het eindstuk.*

The helve
herof shuld
be straight
at the up-
per ende.

But in this worke you must be both painefull and curious, as wherin consisteth the hope of your gaynes, and the successe of your worke. For the greater in quantitie you make your hylles, the more in number you shall have of youre hoppes, and the fewer weedes you shall have on your grounde, the more hoppes you shall have upon your poales.

Maar in dit werk moet je zowel veel moeite als nieuwsgierigheid steken, omdat hierin de hoop op jouw winsten ligt en het succes van jouw werk. Hoe groter je jouw heuvels maakt, hoe meer hoppebellen je zal krijgen; en hoe meer onkruid er op jouw grond zal groeien, des te meer hop zal er ook op jouw palen groeien.

p. 29

In consideration whereof I say, your labour must be continuall from this tyme almost till the time of gathering, in raising your hilles and claering your grounde from weedes.

In the first yeare that you plant your hoppegarden, suppress not one science, but suffer them all to clyme up to the poales, for if you shoulde burie or cover all the springs of any one of your three rootes, which you did lately set, the roote thereof perisheth, and perhaps out of

some one roote there wyll nog proceede above one or twoo springes, which beyng buried, that roote, I say dyeth, and therefore the more poales are at thys tyme requisitie.

Dit overdenkend, zeg ik, dat jouw werk continu moet zijn van af deze tijd tot aan de oogst, jouw heuvels op harkend en jouw grond onkruidvrij makend.

In het eerste jaar dat je je hoppetuin aanplant, is het best geen enkele wortel te vernietigen, maar helpt hen allen om op de palen te klimmen, want als je deze scheuten zou begraven of met aarde zou bedekken, of enige van jouw drie scheuten die je normaal gezien op laat klimmen, zouden deze wortels kunnen verdwijnen en misschien zouden er slechts twee scheuten overblijven, die eenmaal begraven, zouden dood gaan en daarom is het beter om dan ook reeds meer hopstaken te zetten.

After the fyrst yeare you must not suffer above twoo or three stalkes at the most to growe up to one poale, but put downe and bury all the rest.

Nowbeit, you may let them all growe till they be foure or fyve foote high at the least, whereby you shall make the better choyce of them which you meane to maintaine, whereby also the principall roote will be the better.

Some suffer their hoppes to clyme by to the toppes of the poales, and then make the hilles at one instant in such a quantitie as they meane to leave them, which is neither the best nor the seconde way.

But if (for expedicion) you be driven hereunto, begin sooner (that is to say) when the hoppes be

p. 30

be foure of fyve foote long, and afterwardes if leysure shall serve, refreche them againe wyth more earth.

Na het eerste jaar moet je niet meer dan twee of drie ranken tegen de staak op laten groeien. Laat de andere beneden en begraaf ze.

Nu mag het wel zo zijn, dat je alle scheuten laat groeien tot dat ze minstens vier of vijf voet hoog zijn, zodat je dan beter een keuze kan doen welke de sterkste ranken zijn, zodat ook de voornaamste wortels zullen beter worden.

Sommigen laten toe dat hun hop tot op de toppen van de staken klimt, en maken dan de heuvels in één keer, meteen zo hoog als ze denken dat ze maximaal moeten zijn, zodat ze geen werk meer hebben. Dit is toch geen goede manier van werken.

Maar indien om wat voor reden ook, je hiertoe gedwongen wordt, begin dan vroeger (dat is te zeggen) wanneer de hop vier of vijf voet lang is, en dan kan je later, als je meer tijd hebt, je heuvels bijvullen met meer grond.

But to make them well and as they ought to be made you must inmediately after your poales are set, make a little banke or circle rounde about the outside of them, as a mention how wide your hyll shall be, and as a receptacle to retaine and keepe moysture, wherof there cannot lightly come to much, so it come from above.

If your garden bee great, by that time that you have made an end of these circles or bankes, it wyl be tyme to proceede further towards the buylding up of your hylles.

Om de heuvels goed te maken zoals ze zouden moeten zijn, moet je onmiddellijk nadat je jouw staken recht gezet hebt, een kleine bank of cirkel er rond maken, om zodoende de omtrek van jouw heuvel aft e bakenen, een omtrek die je ook moet blijven respecteren wanneer je modder krijgt en jouw heuvel afbrokkelt.

Als jouw tuin groot is, zal je wanneer je op het einde ervan gestopt bent met het maken van deze cirkels of banken, terug mogen beginnen met het oprichten van jouw heuvels.

Nowe herefore retune againe tot the place where you beganne, or else where you see the hoppes highest and with your toole yace off the upermost earth from the alleyes or spaces betweene the hylles, and laye the same in your hoppes, upon and wythin the circle that you made before, alwayes leaving the same hyghest of any part of the hyll, and so passe through your garden againe and againe, tyll you have raised your hylles by little and little, to so great a quantitie as is before declared, and looke howe highe your hyll is, so long are your newe rootes, and the greater your newe rootes or springes be, the more larger and better your hoppes will be.

Dan moet je hiervoor terug gaan naar de plaats waar je begon, of anders waar je de hop het hoogst ziet groeien en met jouw gereedschap moet je dan de grond tussen de heuvels afschrappen en deze rond jouw hop ophopen, op en binnen de cirkel die je daartoe gemaakt hebt. Daarbij moet je de grond steeds op het hoogste punt van jouw heuveltje leggen, en loop zo steeds opnieuw door jouw tuin, tot dat je je heuvels, beetje bij beetje, gehooft hebt, zo als je eerst voorzien had. En zo hoog als je heuvel is, zo lang zijn jouw nieuwe wortels, en hoe groter jouw nieuwe wortels of scheuten zijn, hoe langer en beter jouw hop zal zijn.

Great and overgrowne weedes shoulde not be layde upon the hilles, as to raise them to their due quantitie, but when wyth diligence and expediton

p. 31

you passe through your garden, continually paring away eche greene thing assoone as it apeareth, you shall doe well, wyth the same and the upeloste moule of your garden togyther, to maintaine and encrease the substance of your hylles, even tyll they be almoste a yarde highe.

In het fyrste yeare make not youre hyll to rathe, least in the dooing herof you oppresse some of those springes which woulde otherwise have apeared out of the grounde.

It shall not bee amisse nowe and then to passe through your garden, having in eche hande a forked wande, directyng aright such hoppes as decline from the poales,

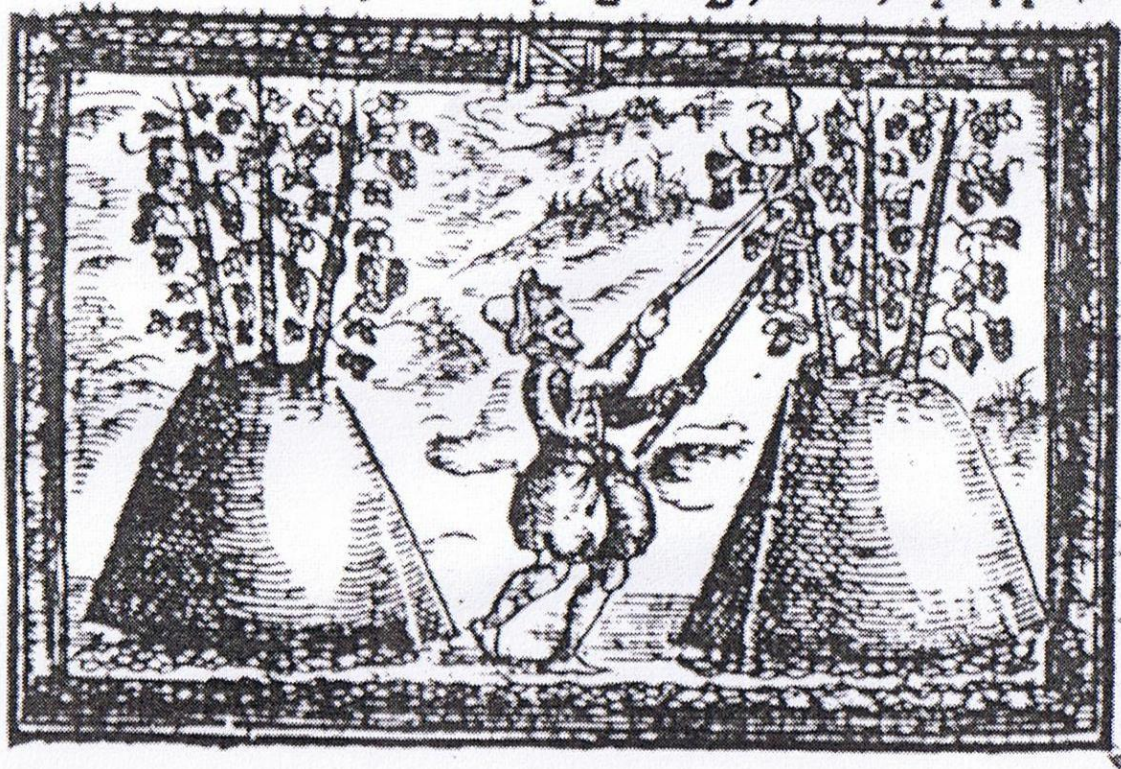
But some in steade of the sayde forked wandes, use to stande upon a stoole and doe it wyth their handes.

Groot en overwoekerend onkruid mag zeker niet gelegd worden op jouw heuvels om deze aan te hogen, maar wanneer je met zorg en ijver door jouw tuin loopt, neem dan steeds alle groen weg van zodra het te voorschijn komt en je zal goed doen om de losse teeltaarde te gebruiken om jouw heuvels te verhogen, ook al zijn ze dan bijna een yard hoog.

In het eerste jaar maak je best jouw heuvels niet te snel, want met dit te doen zal je sommige wortelscheuten verdringen die anders toch boven de grond uit gekomen zouden zijn.

Het zal nu ook nodig zijn om geregeld door jouw tuin te lopen met in iedere hand een lange vork, om hiermee de hop die van de paal gevallen is, weer op de paal te hangen.

Sommigen gebruiken in plaats van deze vorken, gewoon een stoel om op te staan om dit gewoon met hun handen te doen.

p. 32

Abuses in hyling Vergissingen bij de aanleg van de heuvels

Some observe no time, and some no measure in making their hylles, but (havyng heard saye that hylles are necessary) they make them they care not when nor howe.

Some make hylles once for all, and never after **plucke** downe the same, but better it were to make no hyll, than so to doe, for after the fyrst yeare it doth derogate, and not adde any comfort to he roote, except the same be every yeare newe made and dressed.

Some use to breake off the toppes of the hoppes when they are growne a xj of xij (11 à 12) foote high, bicause there by they barnishe and stocke exceedingly, wherein though I cannot commende their doings, yet doe they much better than such as wyll have theyr poales as longe as theyr hoppes.

Sommigen letten op geen tijd en sommigen op geen maat wanneer ze hun heuvels maken, maar (gezien ze gehoord hebben dat heuvels noodzakelijk zijn) maken ze deze terwijl zee r niet op letten wanneer of hoe.

Sommigen maken voor eens en voor altijd heuvels en halen deze na de pluk niet naar beneden, maar het ware dan beter om geen heuvels te maken dan om zo te doen. Na het eerste jaar begint de hop zo reeds van waarde te verminderen. De wortels krijgen alleen de nodige voiding wanneer deze heuvels ieder jaar opnieuw gemaakt worden.

Sommigen breken de toppen van de hop af wanneer zij 11 tot 12 voet hoog gegroeid zijn, omdat ze hierdoor overvloedig stokken en bellen dragen. Maar ik kan deze praktijken niet aanbevelen. Beter zouden ze er voor zorgen dat hun palen zo lang zijn al shun hopranken.

But if your poale be very long, and that the hoppe have nog atteind to the top thereof before the mydst of July, you shall doe well then to breake or cutte off the top of the same hop, for so shall the residue of the growyng time serve to the maintenance and endrase of the braunches, wich otherwise woulde expire without dooyng and good in that matter, bycause that whole time woulde then bee employed to the lengthnyng of the stalke, which little prevayleth (I saye) to the stockyng or enrease of the hoppe.

p. 33

And here is to bee noted that many couetous men, thynking (in haste) to inlarge their lucre doe fynde (at leysure) their commoditie diminyshed, whylest they make theyr hylles to thicke, their poales to long , and suffer to many stalkes to growe upon one poale, wherin (I saye) whyle they runne away flatteryng themselves wyth the imagination of double gaynes, they are overtaken with treble dammage (that is to say) wyth the losse of theyr time, their labour and their cost.

Maar als je palen heel erg lang zijn, en jouw hop heeft de top ervan midden juli nog niet bereikt, dan zal je er wel goed aan doe nom de top van deze hop te breken of af te snijden, want zo zal de resterende groeitijd dienen tot het onderhouden en volgroeien van de zijranken die anders zouden blijven doorgroeien omdat in de resterende tijd alle energie zou gaan naar het groeien van de hoprank, wat weinig zu bijbrengen (zeg ik) tot het vormen en bloeien van de hopbellen.

En hierbij dient er genoteerd te worden dat vele begerige mannen, denkende (gehaast) om hun profijt te vermeerderen, zij hun voordeel zien verdwijnen omdat ze hun heuvels te dik maken en hun palen te lang, en zij hun hop op minder hopstaken laten groeien, soms zelf slechts op één – zodat ze (zeg ik) terwijl ze denken om een dubbele winst te maken, zij met heel wat schade komen te zitten (dat is te zeggen) met hun tijdsverlies, hun verlies van hun werk en hun onkosten.

Of the gathering of Hoppes Over het oogsten van de hop

Note that commonlye at Saint Margarets daye, hoppes blowe, and at Lammas they bell, but what time your hops begin to chaunge colour (that is to saye) somewhat before Michaelmas (for then you shall perceyve) you must gather them, and for the speedyer dispatch there of, procure as much helpe as you can, taking the advantage of fayre weather, and note that you were better to gather them to rathe than to late.

Noteer dat meestal op Sint-Margarethas feestdag, de hop bloeit en op Lammas dat ze dan belt, maar op het moment dat jouw hop van kleur begint te veranderen (dat is te zeggen) enige tijd voor Sint Michael (wat je dan zal bemerken) dan moet je jouw hop gaan vergaderen. En om deze sneller te kunnen oogsten, voorzie je dan van zoveel hulp als je kan, jouw voordeel doend met het zachte weer, en noteer dat je beter de hop te vroeg oogst dan te laat.

To doe the same in the readiest and best order, you must pull downe foure hylles standing together in the myddest of your garden, cut the rootes

p. 34

of all those hilles, as you shall be taught in the tytyle of cutting.

Then pare the plot small, leuell it, throwe water on it, treade it, and weepe it, so shall it be a faire floore, whereon the hoppes must lye to be picked.

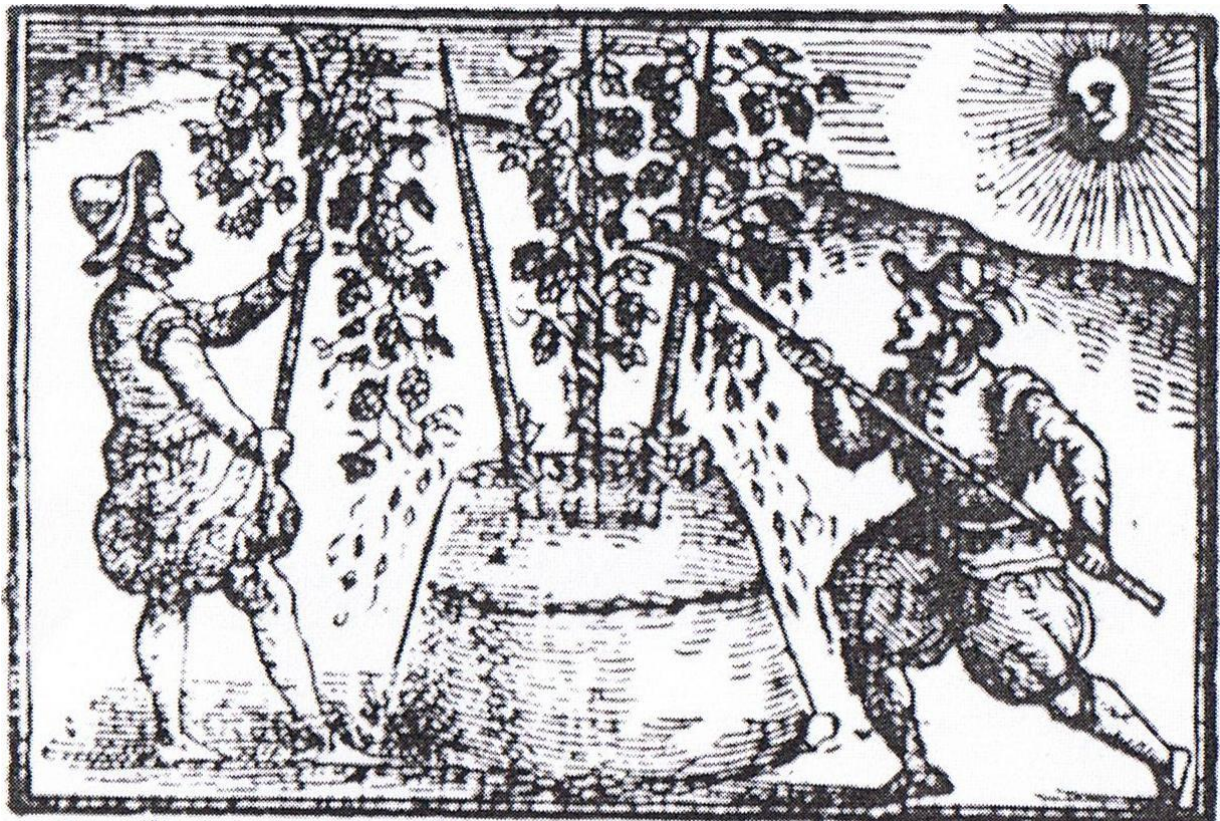
Then beginning neare unto the same, cut the stalkes a sunder close by the toppes of the hilles, and if the hoppes of one poale be growne fast unto another, cutte them also a sunder wyth a sharpe hooke, and with a forked staffe take them from the poales.

You may make the forke and hooke (which cutteth a sunder the hoppes that grow together) one apt instrument to serve both these turnes, as is hereafter shewed.

Then may you with the forked ende, thrust up, or choove off, all such stalke as remayne upon eche hoppe poale, and carye them to the floore prepared for that purpose.

Om dit op de beste en ordelijkste manier te doen, moet je vier heuvels, die naast elkaar in het midden van jouw tuin staan, afgraven en snijdt de wortels van deze heuvels af, zoals je zal geleerd worden onder het hoofdstukje van het snijden. Dan graaf je deze kleine plek af, egaliseer ze, werpt er water op en stamp de grond vast. Borstel dit stuk dan, zodat je een propere vloer krijgt waarop je de hop kan leggen om deze te plukken.

Dan kan je – beginnend met de hopranken die het kortste bij zijn, - de hopranken afsnijden op een weinige afstand van de toppen van de heuvels, en als de hop van de ene paal op een andere groeit, snijdt deze dan af met een scherpe haak, en neemt ze met een gevorkte tak van de hopstaken af. Je kan deze vork en haak (waarmee je de hop die in elkaar groeit kan afsnijden) als één gemakkelijk instrument maken dat voor beide functies bruikbaar is, zoals hiervoor getoond wordt. Zo kan je dan met deze vork, de rest van de rank die op iedere hopstaak achter gebleven is van deze paal afschuiven en deze dan op de vloer werpen die voor de pluk gemaakt is.

p. 35

For het better dooing hereof, its is very necessarye that your poales be streight without scraggs or knobbes.

In any wise cut no more stalks than you shall cary away within one houre or twoo at the most, for if in the meane time the sunne shyne hote, or it happen to rayne, the hoppes (remaying cutte in that sorte) will be much impaired thereby.

Let all such as helpe you stande rounde about the floore, and suster them not to pyngle in pycking one by one, but let hem speedily strip them into baskets prepared ready therefore. It is not hurtfull greatly though the smaller leaves be myngled with the hoppes, for in them is retayned great vertue, insomuch as in Flanders they werd solde anno domini 1556 for xxvj s. viii d. (26 shilling 8 d.) the hundreth, no one hoppe beyng mingled with them.

Remember alwaies to cleare your floore twice or thrice every day, and sweepe it cleane at every such time, before you go to worke againe.

Voor een betere manier van doen, is het nodig dat jouw palen recht zijn zonder knotten of knobbles.

In alle geval, snij niet meer ranken af dan je in één uur, hoogsten twee, weg zal kunnen dragen om geplukt te worden. Want indien in deze tijd, de zon erg heet schijnt of het zou beginnen te regenen, dat zou de afgesneden hopal vlug verslensen.

Laat allen die jouw helpen op de vloer staan, en moedig hen niet aan om bel per bel te plukken maar laat hen eerder de bellen afstrippen in manden die hiervoor klaar staan.

Het is ook niet zo erg date r enige kleinere bladeren onder de hop gemengeld worden, waar in deze zit e rook een grote verdienste, in zo verre dat men deze in Vlaanderen in het jaar des heren 1556 voor 26 shilling en 8 denieren per honderd (*pond*) verkocht, terwijl er geen hopbellen hierin vermengd waren.

Onthoud altijd om de vloer twee tot drie keer per dag zuiver te maken, en veeg deze geregeld proper, alvorens dan opnieuw aan het werk te gaan.

If the weather be unlike to be faire, you may carie these hoppes into your house in blankets of baskets, and there accomplish this worke.

Use no lynnens here abouts, for the hoppes will staine it so, as it can never be washed out. If your poales be scragye, so as you cannot stryp the stalkes from them in thys order, you must pull them up with mayne force before the hoppes be gathered, and this is painefull to your

p. 36

selfe, hurtfull to your hoppes, and a delay to your worke.

Then must you lay these poales upon a couple of forked stalkes driven into the grounde, beyng twoo or three yardes dystant one from another as spittes upon raunges, and so dispatch this businesse if the weather be faire, if it be lyke to be sowle, you must be saine to carie the hops together wyth the poales into your barne or house.

Als het weer minder zacht is, dank an je de hop in jouw huis dragen met lakens of manden om aldaar het werk te volbrengen. Gebruikt hiervoor geen linen, want de hop zal het linen bevlekker en het kan nooit meer uitgewassen worden.

Als jouw palen ruw en met knobbles zijn, zodat je de hopranken er moeilijk over kan schuiven, dan moet je deze uit de grond heffen zodat je heel wat moeite zal moeten doen om jouw hop te kunnen plukken. En dat is pijnlijk voor jezelf, beschadigd de hop en zal het werk vertragen.

Dan moet je je palen op een koppel gevorkte staken leggen die in de grond geslagen werden, op een afstand van twee tot drie yards van elkaar, zoals men kan zien bij een spit waaraan je vogels gaat braden. En dit kan je ook buiten doen, als het weder zacht is, maar als het stormachtig wordt, moet je jouw hop samen met deze palen in jouw schuur of huis brengen.

In any wise let not the hoppes be wet when you cut them from the hylles, neyther make any delaye of gathering after the same time of cutting, for in standing abroad they will shed theyr seede, wherein consisteth the cheffe vertue of the hop, and hereof I cannot warne you to often, nor to earnestly.

Nowe by order I shoulde declare unto you the manner of drying your hoppes, but bicause I must therewithall descrybe the places neete for that purpose, with many circumstances appertayning there unto, I will be holde first to finishe the worke within your hoppegarden and then to leade you of the same, into the place where you must drie your hoppes.

When your hoppes are gathered, assoone as you have leysure, take up your poales and pyle them (that remaine good) as I have shewed you in the tytyle of poales.

Then carie out your broken poales and the hopstrawe tot the fire.

p. 37

Nowe maye you depart out of your garden, tyll the marche followyng; except in the meane time you will bring in dung or good earth to the maeintenance therof, towards the heygthening of your hilles, or else will plowe it.

Alleszins, laat je hop niet nat zijn, wanneer je ze afsnijdt van de heuvels, en stel ook niet uit om de hop te plukken of om ze na het snijden te plukken, want doordat ze buiten staan, zullen ze hun zaad verliezen waarin zich eigenlijk de belangrijkste verdienste en waarde van de hop zit, en daarom kan ik jou niet genoeg waarschuwen snel te werken.

Nu – op dit moment van de werkzaamheden, zou ik jou eigenlijk het drogen van de hop moeten uitleggen, maar omdat ik dan eerst de plaats moet gaan beschrijven die hiervoor nodig is, zal ik nu eerst het werk laten beëindigen dat in de hoppetuin moet gedaan worden. Daarna zal ik jou leiden naar de plaats waar je jouw hop moet drogen.

Wanneer je hop verzameld is, van af het moment dat je even tijd hebt, neem dan jouw palen en stapel ze op (zo blijven ze lang goed) zoals ik heb laten kijken onder het hoofdstukje over de staken. Bring dan jouw gebroken palen en het hopstro naar het vuur.

Nu kan je je tuin verlaten tot de volgende mart, tenzij je in de tussentijd mest of goede teeltaarde aanbrengt om de tuin voedzaam te houden, en jouw heuvels te kunnen hogen of anders om deze onder te ploegen.

What there is to be done in winter here in.

Wat er in de winter moet gebeuren

It bee curious in laying dung upon the hilles in winter, as to comfort or warme the rootes (as some doe) it shall be needesse, rather plucke downe the hylles, and let the rootes lye bare all the winter season, and this is usually done where hoppes are best ordered, especially to restrayne them form too rathe sprynging, which is the cause of blasts and many other inconveniences.

If the grounde be great that you keepe, you shall be driven so to doe, otherwise you shall not be able to overcome your worke in due time.

In any case you must avoyde new horsedung as a very noysome and pernicious thing for your hoppes.

Stall dung is the best that can be wyshed for to serve this turne, so it be tr-hroughly rotten. Rather use no dunge than unrotten dunge about the dressyng of your hoppes, but omit not to bring into your garden dung that maye there be

p. 38

perserved till it bee good or needefull to be used.

Het is raar om mest op de heuvels te leggen, om de wortels kracht te geven of deze warm te houden (zoals sommigen doen) maar het is nodeloos. Graaf liever de heuvels af en laat de wortels de winter lang bloot liggen, zoals dit meestal gedaan wordt waar de hop het best gekweekt wordt. Dit weerhoudt de wortels om te vroeg te ontspruiten, wat de oorzaak is van het ontploffen van de hop en vele andere ongemakkelijkheden.

Als de tuin die je hebt, groot is, zal het nodig zijn om dit zeker te oden, anders zal het voor jou onmogelijk zijn om je werk op tijd te kunnen doen.

When and where to laye dunge Waar en wanneer je mest moet leggen

About the ende of Aprill (if your grounde be not riche enough) you must helpe every hill wyth a handfull or twoo of good earth, not when you cut your rootes, for then it will rather doe harme than good, but when the hoppe is wounde about the poale, then shoulde you doe it.

Op het einde van april (als jouw grond niet rijk genoeg is) moet je iedere heuvel helpen met een handvol of twee goede aarde, niet wanneer je de wortels afsnijdt, want dan zou dit eerder schade berokkenen, maar wanneer de hop reeds op de plaas gebonden is, dan zou je dat moeten doen.

The order for reforming your grounde De wijze waarop je jouw grond moet aanpassen

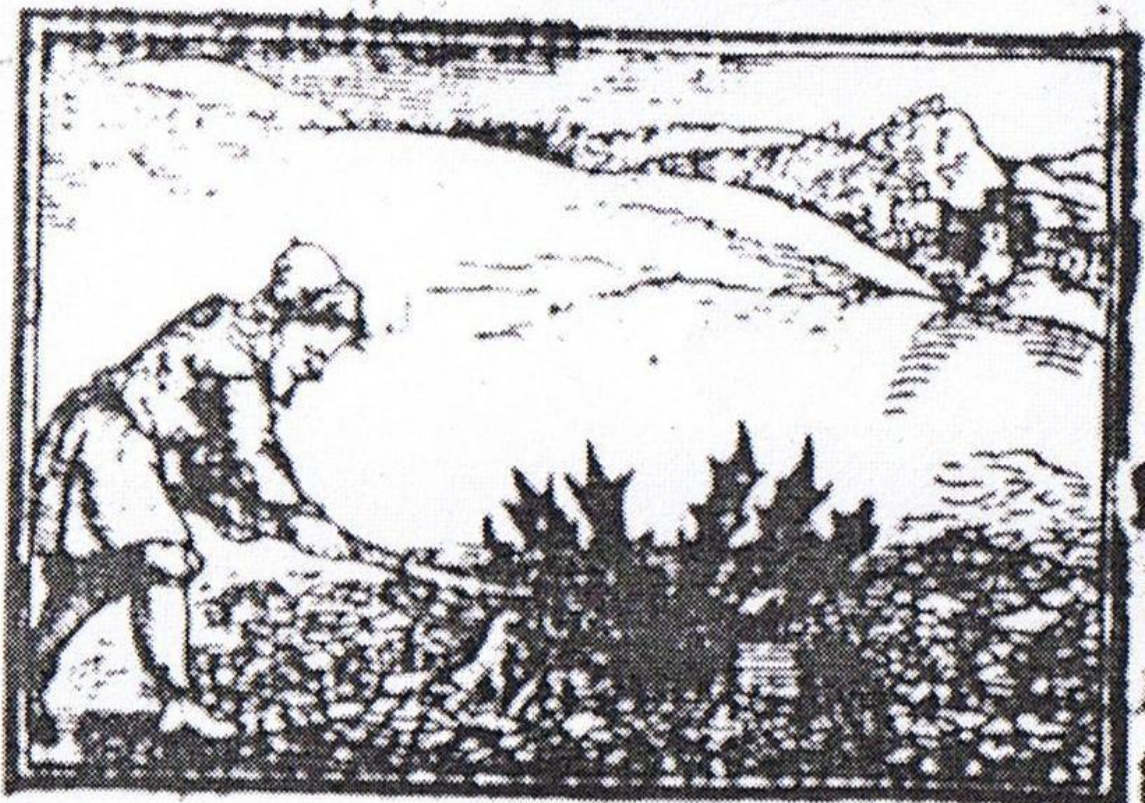
In march you shall returne to your garden and finde it repienished with weedes, execpt by tillage. You have prevented that matter already. It must (as well therefore as bycause the earth maye be more fyne, ryche, and easie to be deliver unto the hylles) be dygged over or plowed, except in the case mencioned.

In maart, moet je terug naar jouw tuin gaan en dan zal je deze overwoekerd met onkruid vbinden, met uitzondering waar je de grond bewerkt hebt. Want daar heb j edit ongemak reeds voorkomen. De grond moet (omdat de grond hierdoor vijner wordt, rijker en gemakkelijker om op de heuvels te leggen) gespit worden of geploegd, met uitzondering van het vermelde geval.

The order of cutting Hoppe rootes De wijze waarop je de hoppewortels moet snijden

When hou pull downe your hylles (which if you have not already done, you must nowe of necessitie go about to doe) you should (with your garden toole) undermine them round about, till you come neare to the principall rootes, and then take the upper or younger rootes in youre hande, and shake of the earth, which earth beyng agayne remooved awaye with your sayde toole. You shall discern where the newe rootes growe out of the olde settes.

Wanneer je jouw heuvels afgraaft (wat als je dit nog niet gedaan hebt, nu noodzakelijk moet doen) dan zou je met jouw tuingereedschap, dit nu moeten ondernemen. Als je kort bij de voornaamste wortels komt, neem dan de opperste en de jongste wortels in jouw handen, en schudt er de grond vanaf, welke grond je dan weer weg moet halen met jouw genoemd geraadschap. Zo zal je dan kunnen zien waar de nieuwe scheuten groeien uit de oude wortelblokken.

In the dooyng hereof bee carefull that you spoyle not the olde settes, as for the other rootes which are so be cut awaye, you shall not neede to spare them to the delaye of your worke, except such as you meant to sette.

Take heede that you uncover not anye more than the toppes of the olde settes in the first yeare of cutting.

At what tyme so ever you pull downe your hylles,

p. 40

cut not your rootes before the ende of Marche, or in the begynning of Aprill and then remember the winde.

Bij het verrichten van dit werk, wees voorzichtig dat je de oude wortelblokken niet beschadigd want door de andere wortels weg te snijden, zal het niet nodig zijn om jouw werk te vertragen, tenzij je dit bedoelde.

Zorg er goed voor dat je niet meer dan de toppen van de oude blokken bloot maakt in het eerste jaar bij het snijden.

Op welk moment je ook jouw heuvels afgraaft, wacht met het snijden van jouw wortels tot het einde van maart, of tot het begin van april en denk dan ook aan de wind.

In the first yeare (I meane) at the fyrst tyme of cutting and dressing of your rootes, you must (with a sharpe knyfe) cut away all such rootes or springes as grewe the yeare before out of your settes, within one foot of the stalke.

Every yeare after you must cut them as close as you canne to the olde rootes, even as you see **an osiers head cut.**

There groweth out of the olde settes certayne rootes, ryght downewardes not wynted at all, which serve only for the nourishing and comfort of those sets or principeall rootes which are not to be cut off. There bee other lyke unto them growing outwarde at te sides of the settes. If these be not netoychall and cut a sunder, they will encumber your whole garden.

Bycause it maye seeme harde to discern the olde settes from the newe springes, I thought good to advertise you howe easie a thing it is to see the difference thereof, for first you shall be sure to fynde your settes where you did set them, nothing

p. 41

increased in length, but somewhat in bygnesse enlarged, and in few yeares all your settes will be growne into one, so as by het quantitie that thing shall plainly appeare and lastly, the difference is seene by the colour, the olde roote beyng redde, the other white, but if the hylles be not yearely pulled downe and the rootes yearely cut, then indeede, the olde setts shall not bee perceyved from the other rootes.

Er zullen uit de oude blokken sommige wortels groeien, direct daar onder aan, die alleen maar dienen om de voornaamste wortels te voeden, en die ook niet afgesneden moeten worden. Er zullen er andere zijn die aan de kanten van de blokken zullen groeien. Wanneer deze niet afgesneden zouden worden, zouden ze na enige tijd de ganse tuin gaan overwoekeren. Het mag verder moeilijk lijken om de oude blokken van de nieuwe wortels te onderscheiden, maar ik denk dat ik gerust mag stellen dat dit eigenlijk heel eenvoudig is. Ten eerste mag je zeker zijn dat jouw geplante wortels, eigenlijk niet in lengte zullen gegroeid zijn maar wel breder zullen geworden zijn en binnen enkele jaren zullen al jouw blokken in elkaar gegroeid zijn, wat ook in de hoeveelheid duidelijk te merken zal zijn. En ten laatste is het verschil ook te merken door de kleur. De oude wortels zijn dan rood en de andere wit. Maar indien de heuvels jaarlijks niet afgegraven worden en de wortels jaarlijks niet afgesneden, dan zal het inderdaad, heel moeilijk zijn om de oude wortels van de andere te onderscheiden.

If your settes be small, and placed in good grounde, and the hyl well maintained, the newe rootes will be greater than the olde.

If there growe in any hill al wylde hoppe or when soever the stalke wareth redde, or when the hoppe in any wise decayeth, pull up everie roote in that hyl, and set newe in their places, at the usuall time of cutting and setting, or if you lyst, you maye doe it when you gather hoppes, with the rootes which you cut awaye, when you make your picking place.

Wanneer je blokken klein zijn, en in goede grond geplaatst, en de heuvel is goed onderhouden, dan zullen de nieuwe wortels groter zijn dan de oude. Als er in één heuvel wilde hop groeit, en wanneer de rank rood ware, of wanneer de hop achteruit gaat, haal dan ieder wortel uit deze heuvel, en zet nieuwe wortels op deze plaatsen, op de gewoonlijke tijd wanneer je de wortels moet snijden en planten. Ofanders kan j edit doen, wanneer je jouw hop gaat oogsten en je de wortels wegsnijdt van de plaats waar je jouw plukplaats van zal maken.

Of dyvers mens follyes Over verschillende menselijke zottigheden

Many men seeing the springs so foreward as they will be by this time, are loth to loose the advantage thereof, and more unwilling to cut awaye so manye goodly rootes, but they that are daungerous in thys behalfe, take pitte upon their owne profite and are lyke unto them that refayne to laye dung upon their corne lande, bycause they woulde not beray it wyth so unclanyely a thing.

p. 42

And some that take upon their great skyl herin, thynke that for the fyrste year they maye bee left unhilled and uncutte – deceyving themselves wyth thys conceyte; that then the settes prosper best within the grounde when they sende least of their nature and state out of the grounde.

Veel mannen die de vroege wortels zien, zoals er in deze tijd zullen zijn, hebben schrik om deze te verliezen, en willen deze ‘goede’ wortels dan ook niet afsnijden, maar diegenen die hun eigen profijt durven te riskeren, snijden deze af en bemesten hun land. En sommigen die hier heel ervaren in worden, denken dat hopwortels niet afgesneden en zonder heuvels mogen blijven, waarin ze zich echter wel bedriegen, omdat de hoppeblokken het best gedijen in de grond wat het meest overeen komt met hun natuur en staat.

In this respect also they pull awaye or suppressse all such springes (as soone as they appeare) which growe more, and besides them which they meane to assigne to eche poale, as though when a mans fingers were cutte off, his hande woulde growe the greater. In deede if there be no hyll mayntained, then the moe springes are suffered tot growe from out of the pryncipall roote, the more burden and punyshment it will be to the same. But when the springes are maintained wyth a hyll, so much as remaineth wythin, the same is converted into rootes, which rather adde then take awaye anye state from the principall roote in consideration hereof. The suppressing of the springes maye not bee too rathe, for whatsoever opinion be hereof receyved, the many springs never hurt the principall roote, if the hylles be well maintained, but it is the cumbring and shadowing of one to another that worketh the annoyance. When you have cut your hoppes you must cover them as you were taught in the title of setting, and proceede according tot the order alreadye set downe.

Binnen deze visie trekken ze alle scheuten uit of onderdrukken ze deze (vanaf dat deze te voorschijn komen) ook diegenen die normal gezien op een paal zouden kunnen groeien, wat het zelfde zou zijn als of men de vingers van een mans hand zou snijden in de hoop dat de hand groter zou groeien.

En inderdaad, als er geen heuvel opgehoogd wordt, worden de wortels verplicht om uit de voornaamste wortel te groeien en hoe meer last en straf dit voor deze hopblok zal zijn. Maar indien de scheuten behouden blijven binnen een heuvel, zullen dezelfde omgezet worden in wortels, die dan eerder de hoofdwortel zullen voeden dan kracht ervan te onttrekken.

Het onderdrukken van de scheuten mag je dus niet te snel gaan doen, want wat voor visie je hierop ook mag hebben, de vele scheuten beschadigen nooit de voornaamste wortel wanneer de heuvels goed onderhouden worden maar wanneer er te veel hopplanten staan, belemmeren en beschaduwden ze elkaar, wat nadelig voor de planten werkt.

Wanneer je jouw hop gesneden hebt moet je jouw planten bedekken zoals geleerd in het hoofdstuk over het zetten van de hop en dan verder gaan op de wijze zoals reeds beschreven is.

p. 43

Of disorders and maintayners thereof Over wanorde en hoe deze te bestendigen

Some there bee that despyte good order, being deceyved with a shewe of increse, which sometime appeareth in a dysordered grounde, to them I say and say it truely, that the same is a bad and a finall increase in respect of the other.

I saye also that although disorderly dooings at the first may have a countenance of good successe, yet in fewe yeares the same, and all hope thereof will certainly decay.

Some other there be that despise good order, satisfying themselves with this, that they have sufficientye to serve their owne turne, wythout all these troubles, and surely it were pittie that these shoulde be troubled with any great abundance, that in contempt of their owne profyete, and of the common weith, neglect such a benefite profered unto them.

Soms zal er, ondanks een goede ordelijke wijze van werken, er een dergelijke vermeerdering van wortels plaats vinden, wat als resultaat kan hebben dat jouw hoppetuin volledig wanordelijk wordt. Tegen diegenen die dit meemaken zeg ik, en ik zeg het oprecht, dat dit een slecht en finaal teken is. Ik zeg ook dat je ondanks wanordelijk werken, je toch een goed

resultaat kan hebben tegen de eerste mei, maar heb je enkele jaren dezelfde problemen, dat mag je alle hoop opgeven.

Sommigen anderen zullen ondanks hun ordelijk werken, toch hun hoptuinen moeten aanpassen en veranderen wanneer ze dus deze problemen krijgen. Het is zeker spijtig wanneer ze problemen krijgen door een overvloed van wortels, wat ten nadele van hun eigen profijt en grootte van oogst uitdraait, die normaal gezien hun zou toekomen.

Of an oste Over de ast

Nowe have I shewed unto you the perfect platforme of a hoppegarden, out of the which I led you for a time, and brought you in againe when tyme required, and ther woulde I leave you about your businesse, were it not to shewe you by discirption such an oste as they drie their hoppes upon at Poppering, with the order therof and which for the small charges and trouble in drying, for the speedie and well drying, and for the handsome and easie dooying herof, maye be a profitable patterne, and a nedessatie instrution for a many as have, or shall have to doe herein.

Zo heb ik jou verklaard hoe je een perfecte hoppetuin moet bouwen en ik geef jou ook de beschrijving van zulk een soort ast waarop ze de hop drogen zoals ze in 'Poppering' doen.

Deze beschrijving is

door de geringe kosten en de weinige problemen die het drogen daardoor geven;

door de snelheid en de kwaliteit van het drogen;

en door de handzaamheid en het gemak,

zeker een goedkope wijze en vandaar dat dit dus een belangrijke instructie is.

p. 44

Of the severall rouses for an oste Over de verschillende kamers in een ast

First a little house must be buylt,

of length xvij or xix foote

of wydenesse eyght

wherein must be comprehended three severall rouses.

The myddle and principall rouse must be for your oste, eight foote square.

The forepart which is to contaéine your geene hoppes, and the hynder part which must receive your dryed hoppes,

Wille fall out to be fyve foote long, and eyght foote wyde a peece.

The chiefe matters that are to be by me descrybed herin, are the furnace belowe, wherein the fyre is to be made,

And the bed above whereon the hoppes must lye to be dryed:

This I have chiefly to advyse you of,

that you buylde the whole house and every part therof as close as you can,

and to place it neere to your garden for the better expedition on your worke, and somewhat

p. 45

distant from your house tot avoyd the danger of fyre.

Eerst moet er een klein huisje gebouwd worden, met een lengte van 18 tot 19 voet,

en een breedte van 8 voet, waarin 3 kamers dienen voorzien te worden.
 De middelste en bijzonderste kamer moet als ast dienen,
 en dient 8 voet in 't vierkant te zijn.
 Het voorste gedeelte; bedoeld voor de groene hop en het achterste gedeelte;
 bedoeld voor de droge hop, zullen dan elk 5 voet lang zijn en 8 voet breed.
 De hoofdzaken die ik verder zal beschrijven zijn de oven onderin,
 waarin het vuur dient gemaakt te worden
 en het bed bovenin, waarop de hop dient gedroogd te worden.
 Ik adviseer je hierbij om dit geheel huisje, zo kort mogelijk bij jouw hoppetuin te bouwen,
 zodat de hop gemakkelijk kan getransporteerd worden,
 en ver genoeg van jouw woning, om brandgevaar te vermijden.

<p>Of the furnace or 'keele' Over de oven of 'de kele'</p>

<p>The floore or nether part or your furnace must be about thirteene ynches wyde.   The depth or height therof must bee thirtie ynches.   The length of it must be about sixe or seaven foote   (that is to saye) reaching from the forepart of the oste   atmost to the further ende thereof,   so as there be left no more roume   but as a manne may passe betweene the wall and the ende of it.   It must be made wyde belowe ande narrowe above fashioned   in outwarde shape - somewhat lyke tot the roofe of an house.   It must have three rowes of hoales at eche side, the length of one bricke a sunder,   and the bignesse of halfe a bricke, placed checkerwyse.   Before you beginne to make your hoales, you shoulde laye twoo rowes of bricke,   and when your three ranks of hoals are placed upon them,   you last and highest course, and they must stand longwise (as it ware a tiptoe)   the toppes of the bricces meeting together above   (the nether part of them resting upon the uppermost course)   and note that tyll then, eche side must be built alongst directly upwarde.   p. 46   You should leave abriost a foote space betweene the mouth of your furnace,   and your rowes of hoales, especially of that rowe wich is nethermost.   the further or hinder ende of your furnace,   The wich is opposite tot the mouth thereof,   must be built flat with an upright wall   and there must also be left holes as at the sides.   The furnace in the toppes (I meane from the upper course of holes)   must be davoded verye well with mortar.   And so upon the toppes of your furnace there will remaine a gutter   (where uppon the flemmings use to bake apples, etc)   and the hyghest part thereof will reach within twoo foote and lesse of the oste.   Finallye, it must be placed upon the grounde   in the myddest of the lower floore of the oste,   the which floore must be made very perfect, fyne, and levell,   the reason wherof you shall perceyve in the tytyle of drying.   Pag. 51.</p>

De vloer van jouw oven dient ongeveer 13 inches wijd te zijn.

De diepte of hoogte ervan dient 30 inches te zijn.

De lengte van de oven dient vijf tot zeven voet lang te zijn - 't te zeggen - reikende van de ene kant van de ast tot zover mogelijk tot aan de tegenovergestelde wand.

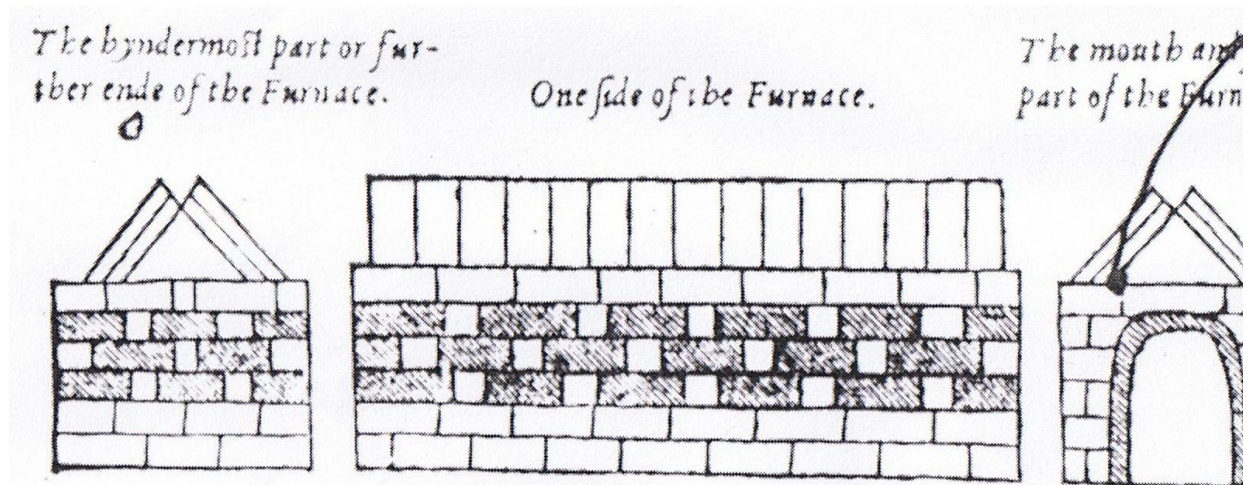
Doch het moet nog mogelijk zijn dat een man tussen de oven en de muur van de ast kan passeren.

De oven moet breed gemaakt worden onderaan en smal langs boven bedekt met een kapvorm, zoals een dak van een huis.

Het moet drie rijen gaten hebben op elke kant, de lengte van een baksteen, en de breedte van een halve brik.

Voor je deze gaten begint te maken, dient je eerst twee rijen bakken te leggen en op de derde rij met de gaten te beginnen. Daarop leg je terug een volle rij stenen. Hierop moet je dan je laatste rij bakken plaatsen en deze moeten 'tiptoe' - schuin - staan - zodat de uiteinden van de bakstenen elkaar langs boven raken.

Je dient een ruimte van ongeveer één voet te laten tussen het ovenmond en het eerste gat.

Het muurtje dat de oven afsluit - datgene dat tegenover de ovenmond staat - dient gewoon rechtoe, rechtaan gemetst te worden - en dient ook voorzien te worden van gaten.

Het dak - of de bovenste bakstenenlaag - dient goed voorzien te worden van mortel.

Op dit dakje zal er een goot blijven - dat de Vlamingen gebruiken om appels te bakken - en het hoogste punt - dient minsten twee voet van de astvloer verwijderd te zijn.

Ten laatste, dient de oven geplaatst te worden in het midden van de vloer van de ast, die volledig vlak dient gemaakt te worden.

p. 47

**Of the bedde or upperfloor off the oste wheron the hoppes must be dryed.
Over 'de bedde' of de oppervloer van de ast waarop de hop te drogen
gelegd wordt.**

The bedde or upper floore wheron the hoppes shall lay to be dryed,
must be placed fyve foote above the neather floore,
wheron the furnace standeth.

The two walles used as side of the house,
serve for the bedde tot tesh upon two wayes.

Nowe must two other walles be build each end of your oste,
whereon the other two parts of the bedde must rest,
and by this meanes shall you have a closes square rume beneath,
betwirt the lower floore and the bedde,
so as the floore belowe shall be as wyde as the bedde above.
These two walles must also be made fouer foote above the bedde
(that is tot saye) about nyne foote high.
At het one ende belowe, besides the mouth of the furnace,
you must make a little doore into the rume beneath the bedde.
At the other ende above the bedde – you must make a windowe –
to shoove off from the bed the dried hoppes,
down into the rume belowe prepared for them.
The bedde shoulde be made as the bedde of any other oste,
Saying that the rayles or lathes which serve therfore must be sawen veye even
one ynche square, and layde one quarter of an ynche a sunder.

p. 48

But there maye be no more beames to staye the lathes but one,
and the same must be tayde flatte and not on edge,
in het middest from one ende of that rume to the other,
and the lathes must be let into the same beame,
so as the upper syde of the beame and all the lathes may lye nerred.
If your garden be veye great, you may buylde your house somewhat larger,
namely xxij (22) foote long and teene foote broade
and then you must make in this oste two furnaces, three or foure foot a sunder,
plaece the doore betwirt them both, other wyde in all poyntes lyke to that which I first
descrybed, and the groundworke hereof
(*zie het grondplan*)
is to set out here, that anye carpenter will easily frame the whole house by the same fygure.

And nowe once againe wysching you to make every doore,
wyndowe, and ioynt of thys house close,
p. 49

I will leave buylding, and proceede tot het drying of hoppes,
Saying that I maye not omyt to tell you that you shoulde eyther buylde all the walles of this
roume with bricke, or else wyth lyme and haire par git thereover stand -
at the least that wall wherein the mouth of the furnace standeth, be made of bricke.
And although I have delayed you from tyme to tyme,
and brought you from place tot place,
and tedionsty led you in and out, and to and tro in the demonstration herof,
yet must I be hold to bring you round about againe,
even to the place where I left you picking,
from whence you must speedily convey your pickt hoppes
to the place built and prepared for them,
and with as much speede hasten the dryin of them.

De bedde of de oppervloer waarop de hop gedroogd zal worden,
moet gemaakt worden op minstens 5 voet van de onderste vloer,
waarop de oven staat, verwijderd.

De twee muren aan weerszijden van het huisje,

dienen als ondersteuning van de bedde.

Daarop moeten dan haaks twee muren gemaakt worden, waarop de bedde kan rusten en zo zal je komen tot een vierkant, waarbij de bedde even breed is als het gebouwtje.

Op de ene kant beneden, naast de ovenmond

moet je een kleine deur in de kamer onder het bed maken.

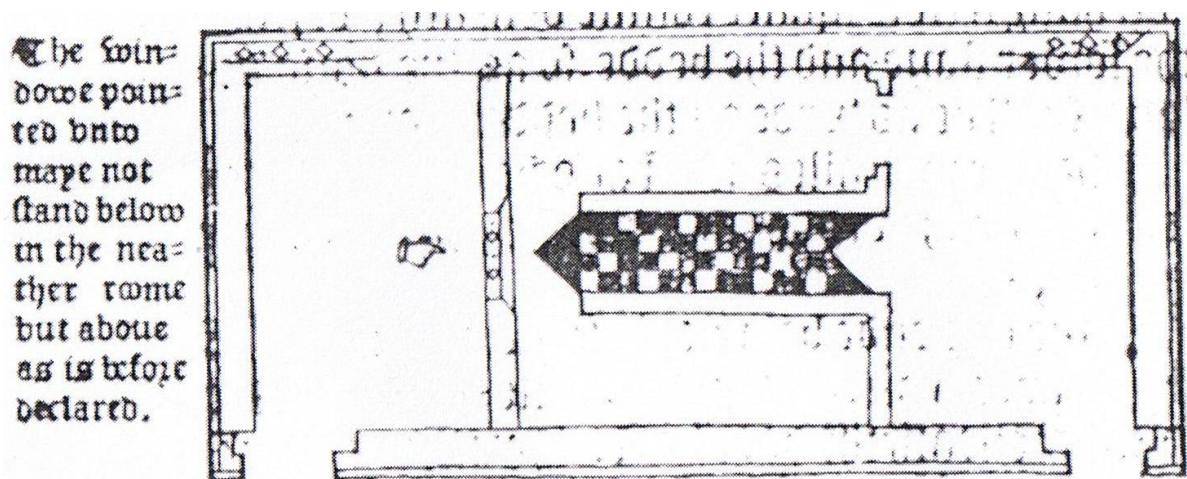
Aan de andere kant boven de bedde, moet je een 'venster' maken waardoor je de gedroogde hop naar beneden kan duwen, in de kamer daarnaast.

De bedde moet zo gemaakt worden als de bedde van een andere ast, met die bijzonderheid dat de tralies of latten, die hiertoe dienen, zeer gelijkmatig – een inch in 't vierkant - dienen gezaagd te worden en op een afstand van een kwart inch van elkaar gelegd te worden.

De latten moeten allen in dezelfde richting gelegd worden – van de ene kant van de plaats naar de andere kant – en op dezelfde hoogte...

Als je hoptuin zeer groot is kan je een groter huis bouwen, namelijk 22 voet lang en tien voet breed – en dan moet je in deze ast twee ovens maken, drie of vier voet van elkaar verwijderd, met de deur er tussen in geplaatst, en verder op alle punten gelijk aan deze die ik hier beschreven heb

Het grondplan hiervan (zie het grondplan) wordt hier gegeven zodat elke timmerman gemakkelijk het frame van het gehele huis kan maken.

En nog eens wil ik U erop wijzen dat elke deur, venste of opening in dit huis gedicht moet worden.

Dan zal ik nu stoppen met de beschrijving van het gebouw en verder gaan met de beschrijving hoe men de hop moet drogen.

Daarbij mag ik niet vergeten om U te zeggen dat u best alle wanden van dit gebouw met bakstenen zou bouwen of anders met leem en paardehaar – of ten minste de muur waarin de oven staat, dient met bakstenen gemetst te worden.

En hoewel ik van tijd tot tijd uitgewijd heb en u gebracht heb van plaats naar plaats, en u geleid heb van het naar her en voorbeelden heb gegeven – moet ik u nu terug leiden naar de plaats waar ik u achter gelaten heb terwijl u uw hop aan het plukken was – en van hier moet u snel uw geplukte hop naar de ast brengen die hiervoor klaar gemaakt is en met de nodige haast moet u deze gaan drogen.

The orderly drying of Hoppes

De juiste manier om hop te drogen

The first businesse that is to be done herein,
is to go by the bedde of the oste, and here to receyve bakskets filled wyth hoppes,
out the hands of one that standeth belowe.
Then beginning at the further ende (lest you shoulde treade on them) laye downe basketfull by
baksetfull, till the floore or bedde be all covered,
alwaies stirring them even and levell, with a cudgell,
so as they may lye about a foote and a halfe thicke,
and note that upon this oste, there is no oste cloth to be used.

p. 50

Nowe must you come downe to make your fire in the furnace,
for the kindling wherof, your olde broken poales are very good,
howbeit for the continuance and maintenance of this fyre,
that woode is best which is not to drie, and somewhat great.
Your hoppe stalkes or any other strawe is not be used herin.
You shall not neede tot laye the woode through to the farther ende of your furnace,
for the fyre made in the forepart therof, will bende that way,
so as the heate will unverfally and indifferently ascende and proceede out of every hole.

Het eerste wat er hier dient te gebeuren is dat je op het bed van de ast gaat en hier de kroven met hop aanneemt – aangereikt door iemand die langs onder staat.

Dan beginnend op het verste einde (anders zou je op de hop trappen) leg je – korf bij korf – totdat de vloer of het bed geheel bedekt is

Terwijl dat je altijd de hop gelijk legt met een ‘stok’

- *‘Cudgell’ is volgens mijn woordenboek een ‘knuppel’ maar volgens mij is er hier eerder sprake van een lat of stok –*

alzo dat de hop anderhalve voet dik komt te liggen - en merk op dat er op deze ast geen astkleed – *canvas* - gebruikt wordt.

Dan moet je naar onder gaan en het vuur in de oven aanmaken – waarvoor je best de oude gebroken hopstaken mag gebruiken, alhoewel dat voor het onderhouden van het vuur – u beter hout gebruikt dat niet te droog is en wat dikker is.

Daarbij mogen dan geen hoppestaken of hoppestro – *of hopperanken* – gebruikt worden.

Je mag jouw hout ook niet dieper dan het verste eind van jouw oven – door de gaten – steken – het vuur dat in het voorste deel van de oven gestookt wordt – zal van zelf naar achter lopen en de warmte zal zonder twijfel opstijgen vanuit elk gat.

You must keepe herin a continuall and hote fyre,
howbeit, you must stirre it as little as you can.
Neyther maye you stirre the hoppes that lye upon the oste,
untill they be throughly dried.
When they are drie above, then are they ready to bee removed awaye,
and yet sometimes it happeneth (that through the disorderly laying of them)
they are not so soone drie in one place, als the are in another.

The waye to helpe that matter, is tot take a little poale
(wherewith you shall sensiblye feele which be, and wich be not drye, by the ratling of the
hoppes which you shall therewith touch
and with the same poale to turne aside such hoppes as be not drye,
abating the thicknesse of the moyst place.

p. 51

When your hoppes are drye, rake on the fyre in such sort as there may be no delay in the tenuing thereof.

Then with expedition shoove their out of the windowe before mentioned into the rounge prepared to receive them with a rake fashioned like a coale rake, having in stede of teeth a beerde is.

This being done, goe downe into the lower floore
and sweepe together such hops and seedes as are fallen there into,
and laye them up among the dryed hoppes
and then without delaye cover the bedde againe with greene hoppes and rindle your fyre.
Laye your dryed hoppes on a heape thogither till they be colde,
and by this meanes - suche as were not perfectly dryed through some disorder upon the oste,
shall nowe be reformed.

If they be blacke and darcke, it is a note that they are disoredered.

The Flemings packe them not up before they sell them to the merchant, but lay them in some corner of a loft where they treade them close together.

U moet in de oven voortdurend vuur houden, hoewel u het zo min mogelijk moet opstoken. Eveneens mag u de hoppe die op de ast liggen, niet roeren, vooraleer deze volledig droog zijn. Wanneer de bovenste droog zijn – zijn ze ook klaar om verwijderd te worden – maar soms is het zo – door één of ander ongeluk – dat de hop op de ene plaats niet zo droog is als op een andere plaats.

Om dit te behelpen, neem dan een kleine stok – waarmee je op een gevoelige wijze kan voelen welke hop droog is – omdat de droge hop ‘ratelt’ als je deze aanraakt – en met dezelfde stok kan je de hop die nog niet droog is – wegnemen – en daarmee de dikte van de slechte plaats verminderen.

Als uw hop droog is, rakel dan het vuur op zo’n manier op – dat u geen tijdsverlies hebt – om dit vuur te onderhouden.

Dan moet je de hop verwijderen door het voorgemeld venster in de voorbereide kamer met een rakel gemaakt zoals een kolenrakel, hebbende in plaats van tanden een berde. – *of een plank.*

Eenmaal dit gedaan – ga je naar de onderste vloer en veeg je de hop samen die daar gevallen is en leg je deze op de gedroogde hop – en dan zonder uitstel – leg je terug groene hop op de ast en rakelt u uw vuur op.

Leg u gedroogde hop op een hoop tot dat deze afgekoeld is en zodoende kan u tevens de hop die niet goed gedroogd werd – weer op de ast brengen om deze des te beter te drogen.

Als de hop zwart en donker is – betekent dit dat de droging slecht gebeurd is.

De Vlamingen pakken de hop niet in tot dat ze deze verkocht hebben aan de koopman, maar laten hem in een hoek van een zolder liggen waar ze hem goed bijeen drukken.

**Other maners of dryings not so good.
Andere manieren om te drogen die niet zo goed zijn**

Some use to drye their hoppes uppon a commen oste,

p. 52

but that waye here can be no great speede in your worke, normall expend of your woode, besides the daunger of fyre and yll successe of your doowings.

On this oste you must have an oste clothe, otherwise the seede and hoppes that fall downe shall not onely perith but endaunger the burning of your oste.

Upon this oste you may nog lay your hoppes above eyght or nyne ynches thicke, which never the lesse shall not be so soove drie as they which lye upon the other oste almost twoo foote thicke , and there fore this waye you will make more toyle in your worke, more spoyle in your hoppes and more expence in your woode.

Sommigen drogen hun hop op een gewone ast, (*die dus ook de brouwers gebruiken*) maar zo kan je niet snel werken, of heb je gewone onkosten voor het te gebruiken hout en heb je het gevaar om brand te krijgen en geen resultaat te hebben van je werk.

Op deze asten moet je een astkleed hebben, of anders vallen het zaad en de hopbellen neer op de grond en dit zal niet alleen verloren zijn maar dit verhoogt ook het gevaar op brand in jouw ast.

In deze ast mag je de hop niet hoger leggen dan 8 tot 9 inches dik, en deze hop zal niet zo gemakkelijk drogen als de hop die je in een andere ast twee voet dik legt. Daarom zal je op deze manier meer moeite met je werk hebben, zal je meer hop verliezen en meer hout moeten gebruiken.

Some use to drie their hoppes in a garret or uppon the floore of a loft or chamber, in the reproofe wherof I must saye, that as fewe men have roume ynough in their houses to contayne any great quantitie or multitude of hoppes, to the dust that will aryse, shall empayre their.

The chynkes, crevises and open wyntes of your loftes being not close dysthed, will devoure the seeds of them, in the ende the leaves will endanger them with heating when they are packt, as being not so soone drie as the hoppes, which thereby shall be utterly spoyled in colour, in scent, and in verdure.

Sommigen drogen hun hop op een zolder of op de vloer van een schuur of kamer.

Hiertegen moet ik stellen dat slechts weinig mensen genoeg ruimte hebben in hun huizen om grote hoeveelheden hop te leggen en dat het stof tussen de hop komt en deze vuil maakt.

De spleten, scheuren en open gaten op jullie zolders die niet goed gedicht zijn, zullen het zaad wegblazen en op het einde zullen de bladeren – die niet zo snel droog zijn – de hopbellen kunnen verhitten wanneer de hop gepakt wordt. De hop zal hierdoor kleur, aroma en zijn groen zijn, verliezen.

p. 53

As for anye lowe roumes or earthen floores, they are yet woorse for this purpose, than the other, for eyther they yeelde dust in drythe or moysture in wet weather.

And therefore if you have no oste, drye them in a loft as open tot the ayre as may be, sweepe, washe and rub the bordes and let your broome reach to the walles, and even to the roofe of your loft,

for I can teach you no waye to devyde the dust from your hoppes, but so to prevent the inconvenience hereof.

Stoppe the holes and chynkes of your floore, laye them not above halfe a foot thicke and turne them once a day at the least, by the space of two or three weekes.

This being done, sweepe them up into a corner of your loft and there let hem lye as long more,

for yet there remayneth perill in packing of them.

If the yeare proove very wette, your hoppes aske the longer time of drying, and without an oste will never be well dried.

Lage ruimten en aarden vloeren, zijn nog slechter voor het drogen dan andere vloeren, want deze verzamelen stof in droog weer en modder in nat weer.

Daarom indien je geen ast hebt, droog dan je hop op een zolder met zoveel mogelijk luchtcirculatie. Veeg, was en schrob het hout en laat je borstel ook de muren afvegen en zelfs het dak van jouw zolder – want ik kan je verzekeren dat er geen enkele manier bestaat om stof in jouw hop te vermijden – dan je hiertegen zoveel mogelijk te voorzien.

Stop de gaten en de spleten van jouw vloer dicht, leg de hop niet dikker dan een halve voet en draai deze minsten eens per dag om gedurende twee tot drie weken.

Dit gedaan zijnde, veeg de hop dan in een hoek van de zolder en laat deze daar zo lang liggen. Er is nog gevaar als je de hop gaat inpakken.

Wanneer het jaar erg nat is, zal jouw hop nog langer tijd moeten drogen en zonder ast zal je de hop toch nooit goed droog krijgen.

The very worst waye of drying hoppes De slechtste wijze om hop te drogen

Some lay their hoppes in the sunne to drye, and this taketh away the state of the hoppes and neverthelesse leaveth the purpose of drying undone.

Sommigen leggen hun hop in de zon te drogen maar daardoor is de hop niet mee bruikbaar en zodoende is het nut van het drogen ook verloren.

Of not dryin Van niet te drogen

Some gather hem, and brue with them being greene and undried, supposing that in drying, the vertue and state of the hoppe decayeth and fadeth awaye, wherein they are deceyved:
for the verdure is woorse, the strength lesse, and the quantitie must be more of greene hoppes that are to be brued in this sort.
In the first woorte which the bruers call the hoppewoorte (bicause the time of seething there of is short) there goeth out of these hoppes almost no vertue at all and therefore experience hath taught them that are driven to brue with these greene hoppes, to seeth them againe in the woorte, which they call the **meybeere**, where after longe seething they will leave the state which remaineth in them, and that is not much.

Sommigen verzamelen de hop en brouwen ermee zonder deze te drogen, in de veronderstelling dat het drogen de kwaliteit van de hop bederft en doet verdwijnen.

Maar hierin zitten ze verkeerd. Het groen zijn van de hop is slechter, de kracht minder en de hoeveelheid die je van groene hop nodig hebt is veel groter.

In de eerste wort – die de brouwers de hoppewort noemen – waarbij de tijd van het zaden kort is – gaat er van deze soort groene hop bijna geen kracht uit. Daarom heeft de ervaring hen geleerd dat wanneer men met groene hop brouwt; men een tweede keer de wort moet ‘zaden’

of hopen. Dat noemen zij dan het 'meybier'. Na lang in dit bier gelegen te hebben zal de hop zijn innerlijke kracht hierin laten maar dit zal niet veel zijn.

Of the packing of hoppes Over het zakken van de hop

In the making of your hoppesackes,
use your owne cunning or invention, for I have small skylle therein,
howbeit, I can tell you that the hoppesackes that are brought out of Flaunders,
may be good samplers for you to worke by,
the stuffe is not daintie wherewith they are made,
the looine is nog costly wherein they are woven,
the cunning not curious whereby they are fashioned,
but when you have them, and are ready to packe your hoppes, doe thus;

Bij het maken van jouw hoppezakken, gebruik je eigen intelligentie of creativiteit, want ik heb hierin slechts weinig ervaring. Hoe het ook zij, ik kan je wel vertellen dat de hoppezakken die uit Vlaanderen meegebracht worden, goede voorbeelden kunnen zijn van hoe je te werk kan gaan.

De stof waaruit ze gemaakt zijn is slechts gewoon, de draden waaruit ze geweven zijn, zijn niet duur. Het model waarmee ze gemaakt zijn is niet eigenaardig.

Wanneer je jouw zakken hebt en klaar bent om jouw hop te zakken, doe dan het volgende .

Thrust into the mouth of your sacke
(which must be doubled and turned in stronglye - least it breake)
four stronge pynnes, a foote longe a peece,
p. 55
place in equall distance one from the other,
then laye two battes or bygge poales crosse or thwart two beames or couplings of your house,
which two battes must lye no farther a sunder than the wydenesse of the sackes mouth.
Fasten upon eche pyn a roape,
and knit twoo of those roapes upon eche crosse batte,
so as the bottome of the sacke being emptie, may hang within halfe a foote of the floore.

Duw in de opening van jouw zak (die je minstens dubbel moet nemen of anders opdraaien – anders kan hij scheuren) vier sterke pinnen, een voet lang per stuk.

Plaats deze op gelijke afstand van elkaar, en leg dan twee planken of dike palen gekruist of dwars over twee balken of diltpersen van jouw huis, welke twee planken niet verder van elkaar mogen liggen dan de breedte van de zakopening.

Bevestig op iedere pin een touw en knoop twee van deze touwen op elke gekruiste balk, zodat de lege onderkant van de zak, slechts op een halve voet van de vloer hangt.

then stande within the sacke, and receive the hoppes,
treading them downe verye harde,
and before the sacke be halfe full, it will rest upon the ground,
whereby you be able to presse them the harder together.

But the handsommer waye were to make a square hole
(as wyde as the sakes mouthe)
in the floore of the lofte, where your hoppes lye
and to hange down your sacke at that hole, and with a scuppet or shovell
to shoove downe your hoppes thereinto,
and to receyve them as is afore sayde,
when the sacke is almost full,
undoe the roapes, and wynde those pynnes about for the harder shutting of the sacke and
fasten them therein.

Ga dan in de zak staan en laat de hop in de zak vallen, terwijl je ze hard met de voeten treedt, en alvorens de zak half vol is, zal deze zak op de grond rusten waardoor je de kans krijgt om de hop harder aan te duwen.

Een betere en gemakkelijker wijze van werken is om een vierkant gat te maken (de breedte van jouw zakopening) in de vloer van jouw schuur waar je de hop gelegd hebt en om de zak hierin te hangen. Met een rakel of een schop kan je de hop hierin dan schuiven en deze opvangen zoals hiervoor gezegd is.

Wanneer de zak bijna vol is, doe dan de touwen af en verwijder de pinnen om deze goed te kunnen sluiten en duw de hop stevig aan.

If you lyst, you may sowe (over the mouth of this sacke) another peece of sackcloth, whereof you must leave a little unsowed, untill you have thrust as many hoppes as you can betweene the sacke and the same, but in beholding the hopsackes sent from **Poppering**, you shall beter understande and learne the dooings hereof.

p. 56

For your owne provision you maye preserve them in driesattes, barrelles or such lyke vessels, for want to rouse to leave them in, or sacks to packe them in.

Wanneer je dit wil, kan je over de opening van deze zak) een ander stuk zakkenstof naaien, waarvan nee en gedeelte ongenaaid moet laten totdat je zo veel hop nog in de zak gestoken hebt, als je nog kan. Nu wanneer je goed kijkt naar de hoppezakken die van **Poperinge** komen, zal je beter begrijpen en leren hoe dit gedaan wordt. .

There is, according tot het proverbe, much falshoode in packing, I am unskilfull in that art, if I were otherwise, I woulde be loth to teache such doctrine. But to avoyde such deceyve, and to make the more perfect and better choyse, it is usuall and lawfull in most places where hoppes are solde, to cut the sacke that you meane to buye in seaven or eyght places, and to searche at eche place whether the hoppes be of lyke goodnesse. Such places as you shall feele with your hand to be softer than the rest, you shaulde specially cutte, where perhaps you shall fynde hoppes of another kinde, elder or woorse than the rest.

Er is volgens het spreekwoord, veel vervalsing bij het inpakken. Ik ben onervaren in deze kunst. Als dit anders was, zou ik het toch laten om dit aan te leren. Maar om bedrog te voorkomen, en om een betere keuze te kunnen maken, is het gebruikelijk en wettelijk op de

plaatsen waar de hop verkocht wordt, om de zak die je wenst te kopen, open te snijden op zeven of acht plaatsen, en om dan op iedere plaats in de zak, te kijken of de hop wel goed is. Op de plaatsen waar de hopzak zachter aanvoelt dan op andere plaatsen zou je zeker moeten open snijden, want daar kan het zijn dat je hop van een andere soort vindt, anders en of slechter dan de rest.

**The reformation of a garden of wylde hoppes.
De herstelling van een tuin vol wilde hop**

To reforme a garden where the hoppes be wylde, the worke is tedious, and none other waye remayneth, byt to digge over the same with a spade, so deepe as you maye search out and throw out every roote and peece of roote that may be founde in, or neare there unto, and then to plant according to the order before declared.

Het aanpassen van een hoppetuin, waar er wilde hop groeit, is een langdradig werk en er is geen andee wijze dan om deze met de spade volledig om te spitten, en zo diep als je kan te zoeken naar iedere wortel en wortelstuk dat je kan vinden, en om deze weg te gooien en om dan de tuin volledig terug aan te planten, zoals hiervoor beschreven werd.

p. 57

**The reformation of a disorderd Garden
De herstelling van een wanordelijke hoppetuin**

To repayre a ruynous garden, whiche through ignorance was disorderiye sette and through sloth suffered to overcunne and decaye, where neverhtelesse the hoppes remayne of a good kynde (though somewhat empayred as needes they must be, by this meanes) the verye best waye were to doe as to the wylde hoppe.

The seconde way is to forget that it is disorderd at all, ymaging that all were well, and to set your poales in such order, and so farre a sunder as is prescribed in that tytyle, alwayes directing them right with a lyne, so as a straunger beholding them, may suppose that your garden is kept after the best maner, then leade unto eche poale two or three stalkes which you shall fynde mearest there unto, and there erecte a hyll which you maye ever after cut and dresse according to the rules before declared, and so by continuan digging, paring and diligence, you shall at leysure bring it to some reasonable perfection.

If your garden be verye much matted with rootes, so as it be to tedious to dygge, set your poales as you are already taught and bring into your garden and laye neare to every such place where you meane to make a hill, one coorse lode of

p. 58

good earth, with the which after your hoppes are tied to your poales, begin to make your hill, and proceede as in the tytyle of hylles, alwayes cutting downe such hoppes or weedes as growe betweene the sayde hilles.

If your rootes be set orderly, and your hylles made accordinglye, and yet left undressed by the space of two or three yeares, it will be very harde (I say) to discerne the settes from the other later rootes: neverhtelesse, if your ground be good, you maye yet reforme the inconvenience thereof, namely, by pulling downe the hill, and cutting awaye all the rootes contayned therein,

even with the face or upper part of the earth, searching also eche syde and dygging yet lower, and rounde about the roote which remayneth, and to take awaye from the same all such rootes as appeare out thereof.

Needlesse curiosities used by the unskilfull
Onnodige nieuwsgierigheid door de onervarenen gepleegd

To water your garden, as tot make the rootes growe the better, it were more tedious than needefull, for the hylling thereof serveth for that purpose, and there is time of growing sufficient for them betwixt midde Aprill and August, and yet it never hurteth, but rather doth good, if it be before the hyll be made.

To plucke of the leaves, to the ende that the hoppes

P. 59

may prosper the better, is also needelesse, and to no purpose, and rather hyndereth than helpeth the growth of the hoppes, for they are hereby deprived of that garment which nature hath necessarily provided for them, and clothed them with.

To clawe the poales, thereby tot prolonge their continuaunce, is more than needeth to bee done in thys behalfe, for it is to tedious to your selfe, and hurtfull to your hoppe, and little availeth to the purpose aforesaide.

To burne the neather part or great ende of your poales, as some doe, to the ende they should last or endure the longer, is also an unnessary trouble, onely willowe poales you may so use to keepe from growing.

So is it to weede the hylles wyth the hande, whereas the same weedes shall be buried by the raysing of the hyll.

Het bewateren van jouw tuin om zo de wortels beter te laten groeien, is een lastig en onnodig werk, omdat het ophogen van de heuvels hierin zou moeten voldoen, en de groeitijd ligt tussen het midden van april en augustus, en toch doeth et geen schade als men daarvoor al heuvels zou aanleggen.

Het plukken van de hopbladeren, met de bedoeling dat de hop beter zou gedijen, is eveneens nodeloos, en eerder hinderlijk voor de groei van de hop, want deze wordt hierdoor tegen gehouden en het is veel beter dat de hop zijn normale dracht die hij van de natuur gekregen heft, behoudt.

Om de hopstaken te splitsen, om ze zo langer te laten meegaan, is eveneens onnodig, want het is vervelend en moeilijk voor jezelf, het doet schade aan jouw hop en het brengt heel weinig op zoals reeds gezegd.

Om de onderste kant of zelfs een groot gedeelte van jouw palen te branden, zoals zommigen doe nom de palen langer te laten meegaan, is eveneens onnodig. Alleen wilgenpalen moet je zo behandelen, zodat je voorkomt dat deze zouden gaan groeien.

Zo is he took niet nodig om het onkruid op de heuvels met de hand te wieden, terwijl het zelfde onkruid begraven zal worden wanneer de heuvels aangehoogd wordt.

The Epiloque De epiloog

Thus have I, according tot my finall skyl and experience, accordyng tot my friendes desire, and accordyng to the truth, uttered these fewe notes concernyng the makyng and maintenance of an hoppegarden, that which remayneth more to be sayde there of resteth in the skyl of skilfuller persons, and is at thys tyme eyther without the compasse of my knowledge, or beyonde the reache of my memorye. I doubt not but I have here in taken upon me to teach some that which they knowe better than I, and also provoked some that neede not, and some that care not, to bee implied in these matters – howbeit I urge nothing, but that which maye be done without great dissientie, charge, labour or spoyle, the matter thereof beingen beede to homely and base for the prowde and disdainfull to be exercise; too tedious and busie for the slothfull and ydle, but the charge to costlye for none but niggardes, to cunning too curious for none but fooles, and yet among these estates (I knowe) there will some smell out the profitable favour of thys herbe, some wyll gather the frinse thereof, some will make a pallet therewith (which is good in one respect for the bellye, and in an other for the purse) and when the grace and sweetenesse hereof conceyved, some will dippe their fingers herein up to the knuckles, and some will be glad to lycke the dishe, and they that disdayne to be pertakers hereof, commenly proove to be such, as have mountaynes infantasie and beggery in possession,

Dus, heb ik volgens mijn kennis en ervaring, volgens de wens van mijn vrienden en volgens de waarheid, deze notities genomen betreffende het maken en onderhouden van een hoppetuin.

Dat wat er hierover nog kan gezegd worden, blijft bij de kunde van de mensen met meer ervaring en kunde, en ligt op dit moment buiten mijn visie of herinnering.

Ik betwijfel het niet dat ik in dit boek diegenen die minder weten dan ik, heb willen onderwijzen en waarschijnlijk heb ik ook diegenen die dit niet nodig hebben geërgerd, of diegenen die hiervoor niet geïnteresseerd zijn om in deze zaken onderwezen te worden. Hoe het ook zij, ik betoog niets, maar dat dat gedaan kan worden zonder grote tegenkanting, moeite, werk of verlies, deze zaak diewel heel huiselijk is en te aards voor de trotsen en verwaanden om gedaan te worden; te langdradig en te veel tijd nemend voor de ledigen en ijdelen, veel te kostelijk voor de wrekkigen, te moeilijk te begrijpen voor dwazen en toch tussen al dezen (weet ik) zullen er wel zijn die de winstgevende reuk van dit kruid, zullen willen ruiken, sommigen zullen de vruchten hiervan willen plukken, sommigen zullen daar een zak van willen vullen, wat zeker in respect is voor de buik, en in eerbied voor iemands beurs)

en wanneer de gratie en de zoetheid hiervan overtuigend is, zullen sommigen hun vingers hierin willen doppen tot aan de knokkels, en sommigen zullen blij zijn als ze de borden mogen aflikken, en diegenen die versmaden om mee te werken, bewijzen doorgaans geen fantasie te hebben, doch slechts bedelaars zijn.

I meane that they which have a hoppehyll in derision, wyll scant fall out to leave a poulehyll in reversion.

Besides that, that their securitie in this behalfe makes roume for strangers to depryve us of our commodities, who mayntame ignorance in our dosomes,

P. 61

and beggerie in one purses, whyle we nouryth disdayne in our hearts, and sloth in our handes, and hereby we set our shame uppon a stage for all the worlde to gaze uppon, and make our folly so palpable, that strangers from beyonde the seas, (which neither heare nor see us) can grabbe it out, for we can be content uppon our alebench, to entitle our countrie to the name of sertilytie, and yet deprave the same without previshnesse, and slaunder it with our sloth, expounding and erousing our negligence by our ignorance, and covering the one with the others weedes, the goodnesse of our grunde excusing us to no other purpose, but so manifest our yll husbandrie, but our abondounce shall not excuse our unthankfulnesse, whylest we abuse the blessings of God to our owne destruction, and appose our sloth and ignoraunce against his bountye and goodnesse, but God forbidde, that the provsion oft the good shoulde rest in the handes of the slothfull, from whome let us depart, and save them folding their handes together, and so shall povertie come uppon them.; for what felowshippe can here be betweene an holy man and a dogge, or betweene an honest man and an unthrust.

Ik bedoel diegenen die een hoppekuil in hun bezit hebben waarom ze bespot worden, die zo slecht staat zodat het wel een kippekuil lijkt. Daar naast, dat hun zekerheid hier omtrent als gevolg heeft dat vreemdelingen ons misprijzen omwille van onze voorzieningen, die de onwetendheid blijven cultiveren, en onze beurzen leeg houden, terwijl dat we misprijzen in ons hart behouden, en ledigheid in onze handen, en hierdoor zetten we onze schaamte op een podium voor de gehele wereld te kijk; en zo maken we ook onze dwaasheid tastbaar, zodat vreemdelingen van over de wereldzeeën (die ons niet kunnen horen of zien) ons kunnen leegroven, terwijl wij aan onze biertoog zitten, en ons land de naam van kolonie geven, en toch hetzelfde met hun vooroordelen bederven en ons onze ledigheid verwijten, door onze onwetendheid, onze nalatigheid uitbuiten;

En we laten de één na de andere grond met onkruid bedekken, de geschiktheid van onze grond als drogreden daarvoor gebruikend, maar zo manifest is onze verkeerde landbouwwijze, dat onze verlatenheid geen excuus kan zijn voor onze ondankbaarheid; want wij misbruiken de zegeningen van God voor onze eigen destructie, en zetten onze ledigheid en onwetendheid tegenover zijn midlheid en goedheid; maar dat God verbiede dat voorziening van de goeden in de handen zou zijn van de ledigen, van wie wij ons moeten verwijderen, en hen redden, hun handen samen voegend, en zo zal armoede over hen komen; want welke genootschap kan er zijn tussen een heilige man en een hond; of tussen een eerlijke man en een onbetrouwbare?

Me thinkes I myght aptlye compare such men as have grounds fitte for his purpose and will not employ it; accordinglye to alehouse knightes, partely for the small devotion, which bothe the one and the other have unto hoppes, but expecially for that many of these aleknightes having good drinks at home of theyr own, can be content to drinke worste abroad at an Alehouse, so they maye pay for it and to them expounde this comparison; that buye these hoppes at **Poppering** and may have them at home with more case a whole charge – I only say that they resemble – I agree together though not in good yet in that which is evill, for I see no differente between them savyng that unto the private unthrustinesse of the aleknightes, these men adde a publike despyte unto the common weall, but howe can Holiat thought himselfe be good

P. 62

unto others? I for my part knowe not howe to persuade such; nor what they will learne, that refuse to barken to their owne profite, for no receyve serveth against despayre, no councill prevayleth agaynst contempt.

Ik denk dat ik van deze mannen mag stellen dat zij gronden hebben die geschikt zijn voor dit doel maar die deze daarvoor niet gebruiken, en die volgens de ale-huisbrouwers dit doen, deels omwille van hun gebrek aan toewijding, die zowel de één als de ander voor hun hop hebben; maar vooral speciaal omdat vele van deze ale-knechten goede drank bij hen thuis hebben en het zich dan ook kunnen permitteren om slechte drank overzee te drinken in een alehuis – waarvoor zij dan ook willen betalen en dat zij, om deze veronderstelling volledig af te ronden, liever hun hop te Poperinge gaan kopen terwijl ze deze met karrevrachten bij hun thuis kunnen hebben- ik zeg alleen dat het hierop lijkt – ik ga met deze onderstelling akkoord; alhoewel niet ten goede maar wel ten slechte – want ik zie eigenlijk geen verschil tuwwen hen die dit zeggen in hun ongeloof als de ale-brouwers, die dit in publieke verachting tegenover het gemeenschappelijk welzijn zeggen.

Maar hoe kan Goliath denken dat hij goed deed voor de anderen?

Ik van mijn kant, weet niet hoe ik iemand moet overtuigen; die toch niets wil leren, die voor zijn eigen profijt weigert te blaffen, of die een oplossing tegen ontreddering weigert te ontvangen; of die met verachting goede raad verwerpt.

Their grounde is taught to beare theyr hoppes to grow, their poales to stande, theyr hands to worke, their fenses to perceyve, if they woulde but teach they, willes tot consent to their owne profite, they shoulde have the gaynes, and I my desire.

If they will not doe so much for them selves, I pray God that the diligence of the litle Emmet which (through their negligence doth much harme to theyr hoppe rootes) bee not called forth at the last daye to wytnesse agaeinst theyr sloth.

Hun grond is geleerd om hun hop te dragen en om hier welig te groeien, hun palen om recht te staan, hun handen zijn er om te werken, hun omheiningen om hun hop te behoeden, zoals het hen geleerd is; en om, zoals het hen geleerd is, bij te dragen tot hun profijt, - zij mogen de winsten hebben – ik mijn wens.

Als zij niet zoveel voor hun zelf willen doen, bid ik tot God, dat de ijver van de kleine Emmet, (omwille van hun nalatigheid die veel schade doet aan hun hoppewortels) niet geroepen zal worden om te getuigen alvorens het laatste oordeel geveld moet worden over hun ledigheid.

Now there remayneth no more to be sayde but a worde or twoo to Momus, and hys companions, whose office reacheth to the reprove of all thinges perfect and unperfect, and therefore my writings ministring much cause of reprehension, must Nardes bee subject to their scornes, but I appeale from theyr mockes to wyser mens censures.

And or I ant persuaded that I deserve rebute at wyser mens bandes than they are, but their correction will doe me no good, for that it tendeth to the defamation and not to the reformation of mee and my writings.

I take not uppon me to make a philosophye, but a hoppegarden, and yet I doubt that bycause I ressemble not Aristotle, thys man and hys will counterfeyte Diogenes (that is to saye' bycause I render not a Parepateticall reason for every sillable I wryte, they will tender a Stoicall crumpe for every worde they reade.

Nu blijft er niet veel meer over om te zeggen, dan een woord of twee tot Momus, en zijn metgezellen, in wiens dienst alle perfecte en onperfecte dingen, tot het tegendeel leiden. En

daarom moet mijn schrijven leiden tot bersiping of blaam, want Nardes moet het voorwerp worden van hoon; maar tegen hun spot, hoop ik de steun te krijgen van verstandiger mannen. Want hun commentaar zal mij geen goed doen, zeker wanner he neigt naar eerroof en niet tot de verbetering van mij of van mijn schrijven

Ik wil het niet op mij nemen om te filosoferen, maar slechts om een hoppetuin te maken, want ik betwijfel of ik dit kan want ik lijk niet op Aristoteles, deze man en zijn wil weerlegde Diogenes (dat is te zeggen – ik kan zeker geen parapathetische reddens geven voor elke syllable die ik schrijf, en zij zullen een stoïcijnse grijns hebben voor elk woord dat zij lezen.

Some saye that Momus for his sawcynesse was torne in three peeces and but that little prevayled to allaye the lewdnesse of pockerie, for of one peece were ingendred corrupt and halfye judges, of another, carprious controllers, and of hys hinder partes, impudent scoffers, and thys shoulde appeare to be true.

For some will take upon them to be judges, that (for theyr integritie) are not meete to be impanelled in a true jurie, nor for theyr credite

p. 63

scant worthy to be hangmen to selfe theeves, their judgements being corrupt, and always tending to the condemnation of the unguilty, theyr wisdome servyng them to no other ende, but to quarrel with other mens simplicities, the sharpenesse of their wits to nothing but to the maintenaunce of contention.

Sommigen zeggen dat Momus voor zijn helderziendheid in drie stukken getrokken werd en dat er weinig tot niets voorzien was om de laagheid en gulzigheid te bekampen, want één gedeelte was corrupt geboren en halvelijk beoordeeld door andere, bedilzuchtige controleurs, en zijn andere gedeelten bleken onbeschaamde spotters. Dit zou waar moeten blijken.

Want sommigen denken dat ze rechters kunnen zijn, maar dat (voor hun integriteit) zij niet samen komen in een echte jury, noch op hun krediet waardig geacht worden om beulen te zijn, of zelfs dieven, want hun beoordeling is corrupt, en steeds leidend tot het veroordelen an de onschuldigen; hun wijsheid dient hen tot geen andere doelwit dan om te bekvechten over iemands anders simpelheid, de scherpte van hun spot dient slechts tot het blijven bestaan van hun eigen tevredenheid.

Some will be controllers, that neither have autoritie in heir persons, nor wit in their heades, reprovynge that which neyther they (beyng fooles) know, nor other (beyng wise) myslike. Finally, some are so possessed wyth the spirite of Scurrilite, that they cannot gape, but Launtes appeare in their mouthes, confoundyng iest and sobrietie in suche sorte, as though all thynges were but mockerye.

Sommigen willen controleurs zijn, hoewel ze geen autoriteit in hun persoon hebben, nog kennis in hun hoofd, bewijzend dat wat zij niet beseffen (dat ze dwazen zijn) of anderen (hoewel wijs) misleid zijn.

Ten slotte zijn er sommigen bezeten van de geest van gehaastheid, dat ze niet kunnen gapen, of dat er adders in hun mond te voorschijn komen, in verwarring en nuchterheid, alsof alle dingen het voorwerp zouden moten zijn van spot.

I saye herefore, that from the hyghest to the lowest, from the judge to the hangman, from the top of the Gallowes, to the nethemost steale at the ladder, and from Scoggin to Will Summer, there remayneth not one of these scoffers more favoured of himselfe, than abhorred of others, and herefore I woulde wyshe them that when their grace, and the maiestie of their crumpes

fayleth, (that is to saye) when men leave to laugh at their follies, eyther to suppressse their ignorance with such silence as such as are honest, be not greeved therewyth, or to expresse their knowledge in such wordes, as such as they themselves are, will not lauch to scorne.

En voor dezen zeg ik, dat van de hoogste tot de laagste; van de rechter tot de beul, van de top van de galg tot de onderste sport van de ladder, en van Scoggin tot Will Summer; dat geen enkele van deze zelfingenomen spotters zal overblijven; of zij zullen door anderen neergehaald worden;

En hierbij, zou ik hen willen wenssen dat wanneer hun gratie en het koninklijke van hun grijnzen verdwijnt (dat is te zeggen) wanneer ze ophouden om met hun eigen dwaasheden te lachen, ofwel om hun onwetendheid te onderdrukken met een dergelijke stilte als van diegenen die eerlijk zijn, dat zij daarmee niet zouden gekwetst zijn, maar dat zed an hun kennis uitdrukken in zulke woorden, als zij zelf zijn, en dat niemand hen zal uitlachen of honen.

FINIS.

FINIS
EINDE